

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Київський національний університет будівництва і архітектури
ПРЕДСТАВНИЦТВО «ПОЛЬСЬКА АКАДЕМІЯ НАУК» (PAN)

ПРОБЛЕМИ ГЕНЕЗИСУ ЕКОНОМІКИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНО-ІННОВАЦІЙНОГО КАПІТАЛУ

**Матеріали доповідей
II Міжнародної науково-практичної конференції
4-5 листопада 2021 року
м. Київ**

**У двох частинах
*Частина I***

Київ 2021

Редакційна колегія:

Лич В.М. – доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри економічної теорії, обліку та оподаткування Київського національного університету будівництва і архітектури;

Згалат-Лозинська Л.О. – доктор економічних наук, доцент, доцент кафедри економічної теорії, обліку та оподаткування Київського національного університету будівництва і архітектури;

Іванова Т.М. – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри економічної теорії, обліку та оподаткування Київського національного університету будівництва і архітектури

Відповідальний за випуск Згалат-Лозинська Л.О., доктор економічних наук

Рекомендовано до видання оргкомітетом міжнародної науково-практичної конференції, протокол № 2 від 6 грудня 2021 року.

Проблеми генезису економіки інтелектуально-інноваційного капіталу: матеріали доповідей II Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 4-5 листопада 2021 року) у 2-х ч. / за заг. ред. В. М. Лича. – Ч. 1. – Київ: КНУБА, 2021. – 168 с.

Викладено матеріали доповідей учасників II Міжнародної науково-практичної конференції «Проблеми генезису економіки інтелектуально-інноваційного капіталу», розглянуто тенденції сучасного становлення економіки інтелектуально-інноваційного капіталу як нового способу виробництва, що визначається прогресом науки й техніки, розвитком високих технологій та наукомістких виробництв, нові підходи до формування систем менеджменту, маркетингу, оподаткування, інноваційної діяльності, раціональне використання яких у поєднанні з іншими еколого-економічними умовами забезпечує досягнення нової якості економічного розвитку, що ґрунтується на знаннях.

За точність і зміст матеріалів, достовірність і розкриття проблеми відповідальність несуть автори публікацій

ЗМІСТ

Секція 1.

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ЕКОНОМІКИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНО-ІННОВАЦІЙНОГО КАПІТАЛУ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ 7

Куліков П. М.

ФОРМУВАННЯ ДУАЛЬНОЇ ІННОВАЦІЙНОЇ ОСВІТИ І НАУКИ У БУДІВНИЦТВІ 7

Лич В. М.

СУТНІСНА ХАРАКТЕРИСТИКА ОСНОВНИХ ЕЛЕМЕНТІВ ЕКОНОМІКИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНО-ІННОВАЦІЙНОГО КАПІТАЛУ 12

Варналій З. С.

ІНСТИТУЦІОНАЛІЗАЦІЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ В УМОВАХ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНО-ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ 16

Zaiats T. A

PERCEPTION OF INNOVATION BY UKRAINIAN SOCIETY IN CONDITIONS OF UNSTABLE DEVELOPMENT..... 20

Згалат-Лозинська Л. О.

РОЗБУДОВА ФІНАНСОВОЇ ІННОВАЦІЙНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ ЯК ТРИГЕР АКТИВІЗАЦІЇ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ 24

Кичко І. І.

РИЗИКИ ЦИФРОВИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ РИНКУ ПРАЦІ В УКРАЇНІ 28

Лешко І. І.

ФІНАЛЬНА ДЕСОВЕТІЗАЦІЯ ТА ПОДОЛАННЯ КОРУПЦІЇ В БУДІВНИЦТВІ НА МАКРОРІВНІ ЯК ЗАПОРУКА ЗРОСТАННЯ КОНКУРЕНЦІЇ ТА ТРАНСФОРМАЦІЇ БУДІВЕЛЬНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ..... 32

Бєлова А. І., Кочедикова А. Є.

ВПЛИВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО КАПІТАЛУ НА РОЗВИТОК ЕКОНОМІЧНОЇ СИСТЕМИ..... 34

Бойченко Е. Б., Данилюк Л. С.

РОЛЬ КОНСАЛТИНГУ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ТЕРИТОРІЙ ПРІОРИТЕТНОГО РОЗВИТКУ 36

Гойко А. Ф.

ПІДХОДИ ТА МЕТОДИКИ ОЦІНКИ ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ 39

Головаш Л. В.

ІННОВАЦІЙНА СКЛАДОВА СТРАТЕГІЇ ЕКОНОМІЧНИХ РЕФОРМ В УКРАЇНІ 42

Гончаров В. В., Оринянська А.

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИЙ КАПІТАЛ ТА ЙОГО РОЛЬ У ФОРМУВАННІ

ІННОВАЦІЙНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ СИСТЕМИ.....	45
Заєць О. С.	
ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД СИСТЕМНОГО СТИМУЛЮВАННЯ ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ ПІДПРИЄМСТВА	48
Кондратюк Ю. В.	
ІНТЕЛЕКТУАЛЬНА МІГРАЦІЯ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ: ОЦІНКА ОСНОВНИХ НАПРЯМІВ ПІД ВПЛИВОМ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ СВІТОВОЇ ЕКОНОМІКИ	52
Литвиненко О. В., Стещенко Ю. А.	
НОРМАТИВНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ БУДІВЕЛЬНОЇ ПРОДУКЦІЇ ЯК СКЛАДОВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО КАПІТАЛУ.....	55
Молчанова С. Г.	
МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ОЦІНЮВАННЯ ДИНАМІКИ ВТРАТ ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ ВНАСЛІДОК НАРКОМАНІЇ ТА АЛКОГОЛІЗМУ	57
Hajomer Mohamed Elamen Elfky	
ORGANIZATION OF MEDICAL CARE AS A FACTOR OF HUMAN CAPITAL FORMATION.....	62
Бабич В. В.	
ПРОБЛЕМИ ВПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙ В БУДІВЕЛЬНІЙ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ.....	65
Болобан А. О.	
ФОРМУВАННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО КАПІТАЛУ ТА ЙОГО РОЛЬ В АКТИВІЗАЦІЇ ІННОВАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ.....	68
Будзьяк Х. В.	
ФОРМУВАННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО КАПІТАЛУ ТА НАПРЯМКИ ЙОГО ВИКОРИСТАННЯ В ЕКОНОМІЦІ УКРАЇНИ	71
Данилюк С. В.	
РЕФОРМУВАННЯ ДЕРЖАВНОЇ ФІСКАЛЬНОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ: КАДРОВИЙ АСПЕКТ.....	73
Захарчук І. А.	
ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИЙ КАПІТАЛ: СУТНІСТЬ ТА ОСНОВНІ СКЛАДОВІ....	77
Іванюк Ю. В.	
ВПЛИВ COVID-19 НА СВІТОВУ ЕКОНОМІКУ	80
Костікова К. О.	
ПРАГМАТИКА ФУНКЦІОНУВАННЯ СИСТЕМИ ФІНАНСОВО- ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА.....	84
Кривенко М. М.	
ПРОБЛЕМИ ВПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙ В БУДІВЕЛЬНІЙ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ.....	88

Оринянська А.	
ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДІВ МАКРОЕКОНОМІЧНОГО РЕГУЛЮВАННЯ В ПРОЦЕСІ РОЗВИТКУ РИНКОВИХ ВІДНОСИН.....	90
Сорока А. М.	
ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИЙ КАПІТАЛ ЯК ОСНОВА ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА.....	92
Строєнко А. С.	
ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ РИНКУ КАПІТАЛУ В УКРАЇНІ.....	95
Шкільнюк Ю.О.	
ТІНЬОВА ЕКОНОМІКА: ЗАГАЛЬНІ ТЕНДЕНЦІЇ В УКРАЇНІ.....	98
Школяренко Ю. О.	
ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІННОВАЦІЙНОЇ СИСТЕМИ В УКРАЇНІ.....	101
Секція 2.	
СИСТЕМНИЙ РОЗВИТОК ТА ПЕРСПЕКТИВИ ТРАНСФОРМАЦІЇ ОБЛІКУ, АУДИТУ ТА ОПОДАТКУВАННЯ.....	104
Гаман Г. В.	
АУДИТ ПЕРСОНАЛУ ЯК ОСНОВА ОПТИМІЗАЦІЇ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ.....	104
Іванова Т. М.	
АУДИТОРСЬКА ПЕРЕВІРКА ЯК ДІЄВИЙ ІНСТРУМЕНТ КОНТРОЛЮ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ БУДІВЕЛЬНОЇ ГАЛУЗІ.....	107
Омельяненко О. П.	
ПЕРЕВІРКИ ДЕРЖПРАЦІ І ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ РОБОТОДАВЦЯ ЩОДО НЕЗАДЕКЛАРОВАНОЇ ПРАЦІ	109
Толмачова С. В.	
БУДІВЕЛЬНЕ ПРОГРАМНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НА ПЛАТФОРМІ BAS ЯК НЕОБХІДНА ТЕХНОЛОГІЯ ВИРОБНИЦТВА, ФІНАНСІВ ТА ОБЛІКУ....	112
Чернявська Ю. Б.	
ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РЕВІЗІЇ І АУДИТУ	115
Біла В. В.	
АУДИТ РОЗРАХУНКІВ З ОПЛАТИ ПРАЦІ НА БУДІВЕЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ	118
Василига О. О.	
БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК ТА АНАЛІЗ РОЗРАХУНКІВ З БЮДЖЕТОМ НА ПІДПРИЄМСТВІ.....	120
Жебко Є. В.	
ОСНОВНІ ФОРМИ ТА СИСТЕМИ ОПЛАТИ ПРАЦІ НА ПІДПРИЄМСТВІ.....	122

Грицько Д. М.	
МЕТОДИКА АУДИТУ ГРОШОВИХ КОШТІВ БУДІВЕЛЬНОГО ПІДПРИЄМСТВА.....	127
Єгорова О.А.	
ОБЛІК ВИТРАТ НА ОПЛАТУ ПРАЦІ ЯК СКЛADOVA АУДИТУ ВИКОРИСТАННЯ ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ БУДІВЕЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ.....	129
Корнієнко С. О.	
ОСОБЛИВОСТІ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ ТОРГІВЕЛЬНОГО ПІДПРИЄМСТВА.....	135
Макаревич В. В.	
ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ СТРАХОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ	135
Матвієнко Д. А.	
ОБЛІК ДОВГОСТРОКОВИХ АКТИВІВ – МІЖНАРОДНИЙ ТА ВІТЧИЗНЯНИЙ ДОСВІД	138
Остапенко О. Й.	
ФІНАНСОВА ЗВІТНІСТЬ ЯК ДЖЕРЕЛО ІНФОРМАЦІЇ ДЛЯ ПРИЙНЯТТЯ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ	143
Прокопенко І. Г.	
АНАЛІЗ ВИТРАТ ВИРОБНИЦТВА ТА СОБІВАРТОСТІ ПРОДУКЦІЇ	145
Распопова А.В.	
ОБЛІКОВА ПОЛІТИКА БУДІВЕЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ	149
Рябокoнь О. О.	
МЕТОДИКА АУДИТУ ПОКАЗНИКІВ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА.....	152
Скиба Ж.В.	
РОЗРАХУНОК СЕРЕДНЬОЇ ЗАРОБІТНОЇ ПЛАТИ У 2021 РОЦІ.....	155
Тимченко Д.Т.	
ОСОБЛИВОСТІ ОБЛІКУ ТА АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА.....	158
Торхова О. В.	
ОБЛІК І АУДИТ НЕОБОРОТНИХ АКТИВІВ ТА ШЛЯХИ ЇХ УДОСКОНАЛЕННЯ	159
Смірнова З. А.	
ОСОБЛИВОСТІ ПОДАННЯ ЗВІТНОСТІ ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ ДО РЕЄСТРУ POLITDATA.....	162
Шуляренко Є. П.	
ОБЛІК ТА АУДИТ ВИРОБНИЧОЇ СОБІВАРТОСТІ ПРОДУКЦІЇ, РОБІТ, ПОСЛУГ НА ПІДПРИЄМСТВІ	165

Секція 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ЕКОНОМІКИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНО-ІННОВАЦІЙНОГО КАПІТАЛУ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

УДК 37-022.215:330.341.2(69)

*Куліков Петро Мусійович,
д.е.н., проф., ректор КНУБА*

ФОРМУВАННЯ ДУАЛЬНОЇ ІННОВАЦІЙНОЇ ОСВІТИ І НАУКИ У БУДІВНИЦТВІ

В умовах поглиблення інтеграції нашої держави з ЄС постає питання про абсорбування прогресивного досвіду задля інноватизації освіти та розвитку науки за принципами та стандартами розвинених країн. В освітньому просторі це передбачає запровадження сучасних методів навчання, розширення спектру видів навчання, практичної підготовки, підвищення кваліфікації, перепідготовки, набуття окремих складових компетентності в системі неформальної освіти.

В умовах швидкого старіння знань переважна більшість роботодавців в сфері будівництва, а також інших сфер діяльності, констатують необхідність не просто стажування на робочому місці, але і додаткового професійного навчання молодих спеціалістів. В більшості випадків це обумовлено недостатністю матеріально-технічної бази навчальних закладів та кваліфікації науково-педагогічних працівників переважно через недофінансування освіти та науки в державі в цілому. В економічно розвинених країнах вищі навчальні заклади є більшою мірою автономними (від державного регулювання та контролю) установами і навчання в них здійснюється на платній основі. Відтак конкуренція між ними за здобувачів вищої освіти вимагає постійного моніторингу якості навчання, перегляду компонентів освітніх програм відповідно до вимог роботодавців, стейкхолдерів, які виступають як споживачі та як спонсори, від яких суттєво залежить фінансово-матеріальний стан закладу освіти. Не рідкими є випадки залучення університетів у систему корпоративного навчання компаній, що дозволяє, з одного боку, створити бренд найкращих університетів, а з іншого – залучити тренерів-практиків з досвідом роботи в певній галузі з числа працівників корпорацій. Зрозуміло, що вітчизняні державні заклади освіти за рахунок бюджетного фінансування та наявних регламентів щодо необхідності дотримання визначених стандартів вищої освіти, акредитаційних, ліцензійних вимог провадження освітньої діяльності, не мають такої автономії та фінансових можливостей, а стейкхолдери не зацікавлені інвестувати в матеріальну базу інших суб'єктів господарювання. Виникає питання: «Яким чином забезпечити осучаснення

знань та високу якість освіти за наявних умов?».

Аналіз прогресивного досвіду країн ЄС та його врахування в концепції розвитку вітчизняної освіти дозволив виділити дуальну форму навчання як засіб вирішення вищезазначених завдань. В Україні 6 березня 2020 р. набуло чинності Положення про дуальну форму здобуття професійної освіти, затверджене наказом МОН України від 12 грудня 2019 р. №1551. Дуальна форма освіти передбачає поєднання здобувачами теоретичної підготовки у закладах освіти з практичною - на робочих місцях- задля набуття відповідної профкваліфікації. Саме у цьому і полягає дуальність - обов'язкове доповнення та удосконалення здобутих теоретичних знань практичним досвідом їх реалізації. При впровадженні цієї форми освіти навчальний заклад та роботодавець є рівноправними партнерами, останні можуть брати участь у розробці освітньо-професійних програм, індивідуальних навчальних планів і оцінювати результати кожного здобувача. Зацікавленість роботодавців у такій співпраці полягає в бажанні отримати молодого висококваліфікованого працівника, який максимально готовий до роботи на підприємстві одразу після закінчення навчання.

Засновником дуальної освіти вважають Німеччину. Від неї цю систему перейняли Канада, Австрія, Швейцарія та інші країни. Це поєднання роботи і навчання, коли навчальний заклад готує молодого спеціаліста разом з підприємством. Компанія визначає потрібні їй спеціальності й замовляє їх ЗВО. Студент поєднує навчання і стажування на підприємстві. При цьому отримує стипендію, близьку до заробітної плати. Дуальне навчання може здійснюватись на основі чергування блоків теоретичного та практичного навчання. Так, зокрема у Німеччині, у Вищій дуальній школі Гера-Айзенах навчання триває шість семестрів – три роки. Кожен семестр ділять на три місяці теорії і три – роботи на підприємстві. В компанії студент має наставника, статус якого закріплений у законі і за свою роботу зі студентами куратор отримує 538 євро. Впродовж трьох місяців він займається разом зі студентами проектами, які мають безпосередній зв'язок з підприємством. Водночас це є суттєвою перевагою для компанії, учень інтегрується в систему підприємства, вивчає всі робочі механізми підприємства. Однак після завершення навчання випускник не зобов'язаний працювати в компанії, яка його вчила.

В Україні дуальне навчання пілотували впродовж 2015-2017 рр. Перший випуск трьох експериментальних груп засвідчив позитивні результати впровадження елементів дуальної форми навчання: високий рівень працевлаштування – до 97%, підвищення якості професійної підготовки на 12-17%, додаткові фінансові надходження – до 50 тис. грн у кожному закладі, зменшення витрат на комунальні послуги та витратні матеріали, більш стійка

та взаємовигідна співпраця з роботодавцями.

Визначимо основні етапи організації освітнього процесу за дуальною формою навчання. Після прийняття керівником навчального закладу наказу про запровадження дуальної форми здобуття освіти умовно можна виділити наступні етапи подальшого процесу:

1) призначення у закладі освіти координатора – особи, яка здійснює організаційний, методичний та документальний супровід дуальної форми здобуття освіти;

2) укладення між закладом освіти та підприємством договору щодо провадження професійної освіти за дуальною формою;

3) формування закладом освіти на підставі укладених із підприємствами договорів переліку суб'єктів господарювання, що надають здобувачам освіти робочі місця або навчально-виробничі дільниці для проходження професійно-практичної підготовки. Такий перелік необхідний для забезпечення здобувачам освіти можливості обирати місце для проходження професійно-практичної підготовки;

4) виявлення здобувачем освіти бажання перейти на дуальну форму навчання, укладення між здобувачем, закладом освіти та підприємством тристороннього договору, який регулює права та обов'язки усіх сторін у процесі здобуття освіти за дуальною формою навчання;

5) направлення закладом освіти здобувачів освіти на професійно-практичну підготовку до підприємства, закріплення за здобувачами освіти майстрів виробничого навчання;

6) визначення підприємством координатора та наставників для здобувачів освіти, а також розподіл підприємством здобувачів освіти на робочі місця або навчально-виробничі ділянки виробничих підрозділів відповідно до укладених договорів та вимог і потреб освітньої програми/стандарту професійної освіти;

7) безпосередньо здобуття професійної освіти за дуальною формою, що передбачає набуття здобувачем професійних і ключових компетентностей, визначених освітньою програмою/стандартом професійної освіти, поточне оцінювання результатів навчання;

8) підсумкове оцінювання результатів навчання здобувача закладом освіти спільно із підприємством.

Важливу роль в організації освітнього процесу за дуальною формою навчання має наставник - працівник підприємства, який передає набуті досвід та знання здобувачам освіти під час практичної підготовки та сприяє адаптації учнів до робочого місця.

Для переходу на дуальну форму навчання студент повинен:

1) визначитись із підприємством чи організацією, де буде проводитись дуальне

навчання; 2) звернутись до завідувача випускової кафедри та погодити можливість використання обраного підприємства та очікуваної займаної студентом посади для навчання за дуальною формою; 3) звернутися до декана факультету/ директора інституту із заявою про перехід на дуальну форму навчання, при цьому студент повинен попередньо узгодити із керівництвом обраного ним підприємства можливість його навчання за дуальною формою; 4) у разі позитивного рішення студент повинен укласти тристоронній договір із Університетом та підприємством чи організацією про його подальше навчання за дуальною формою.

За даними МОН України у 2020/2021 навчальному році 217 закладів професійної освіти застосовували дуальну форму освіти. У 2020/2021 навчальному році професійну освіту за дуальною формою здобували 12 395 осіб. Найбільша кількість учнів, які навчаються за дуальною формою освіти, у закладах Хмельницької області (877 осіб), Львівської (807), Вінницької (529), м. Києва (464). В умовах COVID-19 для дуальної освіти підприємства надають для підготовки онлайн-платформи, навчальні фільми, інструкції підприємств, ін.

Дуальна освіта в Україні має велике значення як для студентів, так і для роботодавців будівельної галузі, в якій відбуваються постійні оновлення програм для конструювання, моделювання, розрахунків, частими є зміни нормативній документації, тому підприємства прагнуть отримати спеціалістів з практичним досвідом. Поєднуючи теоретичні знання з практикою на підприємстві, роботодавець одразу отримує спеціаліста за певним напрямом, який на даний час потрібен, без додаткового навчання молодих спеціалістів, а здобувач вищої освіти, має можливість знайти робоче місце за спеціальністю.

Для студентів це безцінна можливість отримати практичний досвід, вміння працювати в колективі та проявити свої лідерські якості. Водночас студенти отримують доступ до сучасних виробничих технологій, що використовуються на будівельних підприємствах. Також студенти отримують потужний стимул в подальшому працювати за обраною спеціальністю.

При підготовці наукових кадрів на базі науково-дослідних установ дуальна система набуває переважно прикладного характеру та є одним з інструментів формування наукових колективів на засадах наступності. Перевагою для здобувачів третього освітньо-наукового рівня (докторів філософії) є залучення до безпосереднього виконання прикладних та фундаментальних науково-дослідних тем під керівництвом досвідчених вчених установ Національної та галузевих академій наук України, відомчих наукових установ. В рамках підготовки дисертаційних досліджень здобувачі опановують новітні методологічні основи здійснення спеціальних досліджень, знайомляться з останніми науковими розробками, набувають практичних вмінь

використовувати сучасну лабораторну та дослідницьку базу, прогресивні технології, обладнання. Дуальна підготовка в наукових установах дозволяє провести більш ґрунтовні дослідження під орудою провідних науковців, скоротити час на пошуки наукової новизни, пришвидшити трансфер технологій, а також, щонайважливіше, сприяє створенню резерву наукових кадрів, розвитку наукових установ. Поглиблення міжнародних зв'язків на засадах участі аспірантів в програмах міжнародної мобільності сприяє транснаціональній науковій кооперації, формуванню системи сучасних знань, що сприяє економічному зростанню не лише окремих країн, але й світу в цілому.

Дуальна освіта як інноваційна форма підготовки фахівців у закладах вищої освіти сприяє підвищенню рівня мотивації до навчання здобувачів освіти, систематичному перегляду освітніх програм з ініціативи та за участю роботодавців відповідно до модернізації виробництва, залученню працівників виробництва до освітньої діяльності, наближенню набутих випускником професійних компетентностей до вимог ринку праці, підвищенню рівня конкурентоздатності випускників закладів освіти на ринку праці через залучення роботодавців до організації освітнього процесу, зайнятості молоді, можливості навчання під час професійної діяльності, забезпеченню випускників робочими місцями, швидкій адаптації випускників на першому робочому місці тощо. При цьому здобувачі освіти, роботодавці та заклад освіти є рівноправними партнерами організації освітнього процесу професійної підготовки майбутнього фахівця. Саме усвідомлення партнерами своєї рівноправності в цьому напрямі стане запорукою успішної співпраці всіх зацікавлених сторін.

Список використаних джерел:

1. Про затвердження Положення про дуальну форму здобуття професійної (професійно-технічної) освіти. Наказ МОН України від 12 грудня 2019 року № 1551. [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0193-20#Text>.

2. Дуальна освіта. Міністерство освіти і науки України. [Електронний ресурс]. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/profesijno-tehniczna-osvita/dualna-osvita>.

3. Романюк Ірини. Дуальна освіта: як це працює? Асоціація правників України. [Електронний ресурс]. URL: <https://uba.ua/ukr/news/7483/>.

4. Курок В., Гребеник А. Дуальна освіта як інноваційна форма підготовки фахівців у закладах вищої освіти. Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології, 2020, № 1 (95). [Електронний ресурс]. URL: <https://pedscience.sspu.edu.ua/wp-content/uploads/2020/02/25-2.pdf>.

*Лич Володимир Миколайович,
д.е.н., проф., завідувач кафедри економічної теорії,
обліку та оподаткування КНУБА*

СУТНІСНА ХАРАКТЕРИСТИКА ОСНОВНИХ ЕЛЕМЕНТІВ ЕКОНОМІКИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНО-ІННОВАЦІЙНОГО КАПІТАЛУ

Динаміка розвитку світової ринкової економіки в ХХІ столітті, а особливо в Україні, засвідчує поглиблення кризових явищ в еколого-соціально-економічному розвитку. Ситуація погіршилася в 2019-2021рр. у зв'язку зокрема з пандемією COVID-19.

В котрий раз практика розвитку продуктивних сил, виробничих відносин, інституцій надбудови засвідчує нагальну потребу активного пошуку нових теоретико-методологічних підходів щодо забезпечення розширеного відтворення якісних благ та послуг, які би позитивно впливали на гармонійний розвиток особистості без негативного впливу на навколишнє середовище. Актуальність даного питання в черговий раз також підкреслили лідери держав-членів ООН на всесвітньому кліматичному форумі в Глазго, де понад сто країн підписали ініційоване США та ЄС зобов'язання щодо скорочення викидів метану до 2030 року, водночас конкретних планів збільшення фінансування заходів з боротьби з кліматичними змінами затверджено не було, як не було віднайдено відповідей на більшість екологічних проблем.

Серед об'єктивних напрямів вирішення зазначених завдань є розбудова економіки, зокрема, на основі використання нових екологічних видів енергії, в тому числі біопалива, зеленої енергетики, запровадження новітніх технологій паливних комірок, біосферосумісних технологій та ін., що цілком зрозуміло можливе лише за умови широкого використання досягнень науково-технічного прогресу та реалізації системно-ситуаційного підходу до формування економіки інтелектуально-інноваційного капіталу. Слід відзначити, що остання - це економіка, яка базується на інноваційній моделі розвитку, переважно інтенсивному типі економічного зростання, де провідна роль належить людському капіталу, підприємцям-менеджерам. Їх ефективна господарська діяльність забезпечує стабільне розширене відтворення вітчизняних благ та послуг, зростання конкурентоспроможності економіки та добробуту населення країни [1, с. 288-295].

Економіка інтелектуально-інноваційного капіталу – це наука про забезпечення еколого-, соціально-економічної ефективності відтворення обмежених ресурсів на основі інноваційної моделі розвитку, де центральне місце належить людському капіталу, який є джерелом доданої вартості, з метою

задоволення потреб особистості, сім'ї, суспільства в цілому, захисту національних інтересів.

Для розуміння сутності економіки інтелектуально-інноваційного капіталу необхідно окреслити її основні сутнісні елементи, а саме:

- людський капітал та інтелектуально-інноваційний капітал, розширене відтворення яких ґрунтується на неперервній інноваційній освіті (з акцентом на дуальну), розвитку науки. Щодо економічної науки, то, на нашу думку формування ефективної економіки має базуватись на сучасній теорії неокласичного синтезу як композиту синергічної взаємодії системи об'єктивних ринкових законів та виваженого державного регулювання на основі використання методів економіка-математичного моделювання та прогнозування, монетарних механізмів, обмеження монополізму тощо;

- забезпечення рівноправного розвитку різних форм власності та конкурентного економічного середовища;

- формування доданої вартості за рахунок переважно інтелектуально-інноваційного капіталу;

- ефективне відтворення обмежених ресурсів з точки зору еколого-економічно-, соціальної ефективності та інноваційної моделі розвитку економіки;

- економічно грамотна політика управління, передусім державного, відтворювальними циклами;

- науково обґрунтована політика обліку, аудиту та оподаткування господарської діяльності, що дозволить здійснювати розвиток високотехнологічного сектору економіки, підвищити конкурентоспроможність вітчизняної економіки на глобальному, міжнародному рівні.

Оцінка стану розвитку економіки України наразі не дозволяє стверджувати про формування її на інноваційній, переважно інтенсивній основі. Так, обсяг видатків на інноваційну діяльність за останні роки в Україні не перевищував 0,3 % від ВВП і тільки 16,5% загальної кількості промислових підприємств займалися інноваційною діяльністю в 2020 році, тоді як в розвинутих країнах світу відсоток інноваційних підприємств досягає сорок [2].

Людський капітал у національному багатстві світового товариства співтовариства складає 64 %, природний капітал - 20 %, фізичний - лише 16%. Питома вага людського капіталу у розвинених країнах (Фінляндія, Швейцарія, Німеччина, Японія, США) становлять 80% їхнього національного багатства.

Розвиток людського капіталу, зокрема, залежить від прискорення темпів оновлення професійних знань. Нині щорічно оновлюється близько 50% теоретичних і 20% професійних знань. Одиниця виміру старіння знань фахівця,

прийнята у США - період «напіврозпаду» компетентності, тобто зниження її на 50% внаслідок появи нової інформації, показує, що за багатьма професіями цей період настає менше ніж через 5 років. Таким чином, мотивація до підвищення власної професійної кваліфікації та продовження неперервної інноваційної освіти після закінчення вищих навчальних закладів для особистості очевидна. Це й підвищення конкурентоздатності в професійній сфері, а також можливість адаптуватися до сучасних мінливих умов життєдіяльності. Зважаючи на актуалізацію знань прикладного, практичного характеру, в сучасній освіті пропонуємо здійснювати підвищення кваліфікації на дуальній основі, що дозволить набути теоретичні знання та отримати потрібні на практиці компетенції.

Необхідно на державному рівні на основі відповідної законодавчо-нормативної бази на перше місце поставити задоволення потреб внутрішнього ринку. Експортувати необхідно товари та послуги кінцевого споживання. Переглянути структуру експорту та імпорту, навести порядок в митній службі та митній політиці.

Додана вартість, яка може бути створена в процесі виробництва кінцевої продукції має працювати на задоволення і захист національних інтересів. Адже в доданій вартості - нові робочі місця, заробітна плата, прибутки, податки в державний і місцевий бюджети. Необхідно не забувати хто створює додану вартість, а це - людський капітал. Тому на державному рівні необхідно створити належні умови життєдіяльності для найбільш високопрофесійних фахівців – патріотів, які би працювали в інтересах України. Це питання очевидно потрібно розв'язувати з позиції забезпечення гідних умов праці, зокрема достойної оплати послуг праці працівників освіти, науки, будівництва, інших сфер діяльності, відповідальних за формування людського капіталу на рівні фахівців ЄС.

На сьогодні це питання вкрай болюче та призводить до руйнування даних сфер діяльності. Зокрема, заробітна плата працівників у сфері освіти у вересні 2021 р. - 12 334 грн., що на 13% менше за середню заробітну плату в Україні. Асистент отримує оклад 8268,39 грн. Виплата вчителям за місяць в Європі становить: Німеччина - 5 788 євро, Латвія, Литва, Естонія, Греція - від 1300 до 1500 євро, Польща - 1200, Словаччина - 1342, Угорщина - 1116, Сербія - 630 євро, Україна - найменше - 210 євро. При цьому ситуація в нас така, що викладачі, які читають більше дисциплін і більше публікуються, в тому числі в Scopus, отримують меншу заробітну плату, так як самі й оплачують свої публікації і не отримують гонорари. На жаль, в галузі охорони здоров'я, ситуація порівняно з вітчизняною освітою і наукою є не кращою.

Визначимо найбільш важливі передумови формування економіки інтелектуального капіталу:

- необхідно на державному рівні створити та забезпечити перехід до неперервної інноваційної дуальної освіти (і це стосується не тільки студентів та викладачів, особливо фундаментальна наука має бути наукою, а не сферою бізнесу);
- необхідно продовжити розробку концепції формування економіки інтелектуально-інноваційного капіталу на основі положень школи неокласичного синтезу;
- розробити стратегії екологічного, соціального та економічного розвитку як на макро, так і на мікрорівнях;
- на основі концепції розробити стратегію та середньострокову та короткострокову програми соціально-економічного розвитку України, індикативні плани на всіх рівнях господарювання та в регіонах з орієнтацією на інноваційну модель розвитку;
- здійснити структурну перебудову національної економіки на основі інноваційної моделі розвитку;
- реформувати тарифну систему оплати послуг праці, систему стимулювання розвитку людського капіталу;
- здійснити реальні кроки щодо ефективної боротьби з корупцією та тіньовою економікою;
- здійснити реформування фінансової та фіскальної систем;
- розробити та забезпечити дієвий контроль за виконанням відповідної законодавчо-нормативної бази сталого розвитку економіки інтелектуально-інноваційного капіталу;
- забезпечити сталий генезис вітчизняного виробничого сектору та будівельно-архітектурного комплексу на інноваційній основі, умови пріоритетного розвитку інноваційних формувань тощо.

Список використаних джерел:

1. Лич В.М. *Трудовий потенціал: теорія та практика відтворення: Монографія*. Київ: Науковий світ, 2003. 313 с.
2. *Економічний аудит країни та Вектори економічного розвитку до 2030 року: Кабінет Міністрів України [Електронний ресурс]*. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/predstavleno-ekonomichnij-audit-krayini-ta-vektori-ekonomichnogo-rozvitku-do-2030-roku>

*Варналій Захарій Степанович,
д.е.н., професор, професор кафедри фінансів,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка*

ІНСТИТУЦІОНАЛІЗАЦІЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ В УМОВАХ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНО-ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Актуальність проблеми полягає у тому, що в умовах інтелектуально-інноваційного розвитку економіки України непереврене значення має процес забезпечення економічної безпеки держави та її інституціоналізація.

Мета дослідження - розкриття проблем інституціонального забезпечення економічної безпеки держави в умовах інтелектуально-інноваційного розвитку економіки України на сучасному етапі.

В умовах нових викликів та загроз процесів глобалізації великого значення набуває проблема зміцнення конкурентоспроможності та національної економічної безпеки [1]. Саме у цьому контексті набуває неабиякої актуальності питання інтелектуально-інноваційного розвитку економіки України. Питанням формування інтелектуально-інноваційного потенціалу в науковій економічній літературі приділяється багато уваги. Водночас, відсутність чіткого наукового визначення «інтелектуально-інноваційного потенціалу (капіталу)» як економічної категорії певною мірою ускладнює наукові дослідження та розробку практичних рекомендацій з його оцінки, формування і ефективного використання як на мікро-, так і на макрорівні.

Роль та значення інтелектуального потенціалу в інноваційній діяльності дуже складно переоцінити. Інтелектуальний потенціал (капітал) – це нагромаджена у процесі інтелектуальної діяльності сукупність знань, досвіду, навичок, творчості, здібностей, взаємовідносин, що знаходяться в процесі руху і обміну, мають економічну цінність і використовуються у процесі виробництва з метою отримання доходу [3, с. 50].

Досвід економічного розвитку країн-лідерів свідчить, що каталізатором модернізації і структурної перебудови економіки країни є інновації, які сприяють посиленню конкурентоспроможності, прибутковості та інноваційного розвитку підприємств, допомагають завойовувати нові і утримувати існуючі ринки. Основою масових інновацій і інноваційної економіки є накопичений високоякісний і прогресивний людський капітал [4]. Провідні американські компанії, що займаються активною інноваційною діяльністю, всебічно розвиваючи інтелектуальний капітал отримують віддачу в

5-6 разів більшу в порівнянні з інвестуваннями в матеріальне виробництво [5, с. 142].

Інтелектуальний ресурс (капітал) є основою інноваційних процесів і відтворення інновацій, виступає передумовою інтелектуально-інноваційного розвитку економіки України, зростання валового внутрішнього продукту та конкурентоспроможності. Суб'єкти господарювання що володіють високим рівнем інтелектуального потенціалу (капіталу), мають значний потенціал щодо створення інновацій. Для підприємств України важливо змінювати парадигму управління, збільшуючи інвестиції в розвиток інтелектуального потенціалу (капіталу), щоб створювати нові інноваційні продукти.

Важливу роль у зміцненні системи економічної безпеки є процес її інституціоналізації, який слід здійснювати за такими напрямками: створення інститутів, що підвищують економічний, у тому числі інтелектуально-інноваційний, потенціал національної економіки та формують умови для його максимальної реалізації; реалізація заходів інституційного характеру з метою зниження ризикогенності.

Інституційними основами забезпечення економічної безпеки держави є сукупність інститутів, установ та організаційно-правових норм і правил, законів та процедур, що в сукупності цілеспрямовано формують інституційний механізм економічної політики, який є дієвим інструментом у системі державного регулювання та позитивно впливає на економічні процеси, які забезпечують впровадження економічної політики щодо захисту економічних інтересів України.

При наявності різноманітних підходів, на нашу думку, необхідно розрізняти інституціонально-правове, інституціонально-організаційне та інституціонально-кадрове забезпечення економічної безпеки держави.

Інституціонально-правове забезпечення економічної безпеки – це система нормативно-правових актів, що створюють правовий базис та регулюють правовідносини щодо забезпечення економічної безпеки на всіх рівнях (макро-, мезо-, мікро- та нанорівнях). Правовий базис економічної безпеки в Україні формувався зі становлення інституціонально-правового забезпечення національної безпеки України. Так, Верховна Рада України в січні 1997 року схвалила Концепцію (основи державної політики) національної безпеки України. У червні 2003 року Верховна Рада України ухвалила Закон України "Про основи національної безпеки України", який набрав чинності з 30 липня 2003 року. А 21 червня 2018 року було ухвалено Закон України «Про національну безпеку України», який вступив в дію 7 липня 2018 року. У травні 2015 було затверджено Стратегію національної безпеки України (в новій редакції). Указом Президента України №347/2021 було затверджено Стратегію

економічної безпеки України на період до 2025 року [6].

Інституційно-організаційне забезпечення економічної безпеки – це сукупність інститутів (організацій), які безпосередньо реалізують систему заходів щодо забезпечення економічної безпеки. Інституціонально-організаційне забезпечення полягає у формуванні та ефективному функціонуванні відповідних інституцій, що супроводжують (або сприяють супроводженню) процесу зміцнення економічної безпеки. Координаційним органом з питань національної безпеки та оборони при Президентові України, відповідно статті 107 Конституції України, є Рада національної безпеки і оборони України, яка координує і контролює діяльність органів виконавчої влади у сфері національної безпеки та оборони. Основними суб'єктами розробки та реалізації складових національної безпеки є (повинні бути) відповідні органи центральної влади, органи місцевого самоврядування, суб'єкти господарювання, громадські організації, особи тощо.

Інституційно-кадрове забезпечення економічної безпеки – система забезпечення економічної системи, необхідним кадровим контингентом (висококваліфікованими кадрами), а також інформацією про них, впровадження науково обґрунтованих методів добору, навчання, виховання, стимулювання кадрів, надання їм правового захисту. Інституціонально-кадрове забезпечення становлення та функціонування економічної системи вимагає цілісної, дієвої політики підготовки високопрофесійних кадрів.

В Україні розпочався процес формування системи підготовки наукових кадрів та фахівців з економічної безпеки держави та суб'єктів господарювання. Так, наприкінці 2004 року було розпочато підготовку докторів та кандидатів економічних наук за спеціальністю 21.04.01 - економічна безпека держави (економічні науки). У 2008 році президія ВАК України Постановою (№ 66-08/6 від 02.07.2008) затвердила паспорт спеціальності 21.04.02 - економічна безпека суб'єктів господарської діяльності (економічні науки). У багатьох наукових установах та закладах вищої освіти були відкриті спеціалізовані вчені ради за цими спеціальностями. Зокрема, в Національному інституті стратегічних досліджень, Національному університеті «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка», Львівському державному університеті внутрішніх справ, університеті «КРОК» та багатьох інших [2].

Велике значення в процесі забезпечення економічної безпеки України є освітня складова, зокрема, підготовка фахівців з економічної безпеки. Так, у 2007 році в Україні у галузі знань 1801 «Специфічні категорії» була відкрита спеціальність 8.18010014 «Управління фінансово-економічною безпекою», освітньо-кваліфікаційний рівень «магістр», а у 2011 році затверджений галузевий стандарт за цією спеціальністю з присвоєнням кваліфікації 2414.2

«Професіонал з фінансово-економічної безпеки» або 2414.2 «Аналітик з питань фінансово-економічної безпеки». Вже понад 10 років заклади вищої освіти України започаткували магістерську програму «Управління фінансово-економічною безпекою» [2].

Отже, важливе значення в умовах інтелектуально-інноваційного розвитку економіки України є зміцнення економічної безпеки держави. І навпаки, забезпечення достатнього рівня економічної безпеки держави є передумовою інтелектуально-інноваційного розвитку економіки України.

Список використаних джерел:

1. Варналій З. С. *Економічна та фінансова безпека України в умовах глобалізації*. Київ : Знання України, 2020. 423 с.

2. Варналій З.С. *Інституціональне забезпечення фінансової безпеки України в умовах євроінтеграційних процесів та глобалізації // Боголібські читання : матеріали I Міжнародної науково-практичної конференції : зб. наук. пр. / за ред. С. Ю. Кучеренко, В. В. Малишко. Переяслав: ФОП Домбровська Я.М., 2021, С.6-10.*

3. Газізуллін Ф.Г., Ведін Н.В. *Інтелектуальний капітал і формування інноваційної економіки. Проблеми сучасної економіки. 2012. №1. С. 49-51.*

Інноваційна економіка: теоретичні та практичні аспекти : монографія Вип. 3 / О.М. Коваленко, Є.І. Масленніков, Е.А. Кузнєцов, Ю.М. Сафонов, С.В. Філіппова та ін.; за ред. д.е.н., доц. О.М. Коваленко, д.е.н., проф. Є.І. Масленнікова. Херсон: ОЛДІ-ПЛЮС, 2017. 634 с.

4. Томчук Д. А. *Інтелектуальний капітал та інновації: особливості взаємозв'язку. Молодий вчений. 2012. №8. С. 142-146.*

5. *Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 11 серпня 2021 року «Про Стратегію економічної безпеки України на період до 2025 року» : Указ Президента України №347/2021. Режим доступу: <https://www.president.gov.ua/documents/3472021-39613>.*

Zaiats Tetiana Anatoliivna,
Dr. Sc. (Economics), Prof., Head of Department Ptoukha Institute for Demography
and Social Studies of the National Academy of Sciences of Ukraine

PERCEPTION OF INNOVATION BY UKRAINIAN SOCIETY IN CONDITIONS OF UNSTABLE DEVELOPMENT

Any society thrives on the goals of economic growth and social well-being, if the key values are recognized and accepted by the interacting actors, who show readiness to implement them on the basis of responsibility, trust and partnership. Due to the coincidence of values or their coordination between the subjects there is a certain identity of views, unity of opinion, and most importantly - forms the basis for productive joint action, focused on socially significant tasks in various spheres of life. This is the basis for the formation of a certain balance of interests and responsibilities in society, and at the level of individual business entities - the definition of a hierarchy of values and the establishment of the principles of corporate identity. In this regard, it is quite natural to spread the practice of value-based management, based on awareness of the social significance of the value aspects of any activity.

To determine the specifics of the perception of innovation by Ukrainian society in conditions of unstable development.

Modern society is developing in the coordinates of a wide range of multi-vector values, formed under the influence of political, religious ideas and economic traditions. It is generally accepted that a change in the hierarchical structure of fundamental values is usually a reaction of society to radical changes in the socio-political and socio-economic situation in the country, including due to increased social stratification and changes in living standards. Democratic values dominate in the minds of Ukrainian citizens, which is confirmed by the results of a nationwide poll conducted by the Ilko Kucheriv Democratic Initiatives Center [1]. 80.3% of respondents mentioned the importance of freedom, 71.9% - security, 70.1% - justice (2017).

The values of innovative development are established in the minds of citizens, the practice of management and entrepreneurial activity, public activity through the achievement of innovative nature in various spheres of social life, especially in the field of economic activity. The innovativeness of the environment formed by a wide range of active actors (management structures, investors, business entities, higher education institutions, research institutions, the public) is becoming a priority. Each of these entities actively influences it, depending on its competencies, developing new technologies and products, financing innovation, conducting research or training, examination of innovation projects, etc. In generalized form, the most influential factors are:

- goals, objectives and mechanisms of the state policy of innovative development, on which the institutional and investment climate, the level of support for basic and applied science, as well as knowledge-intensive sectors of the economy depend;
- mental features of the country's citizens, the specifics of their worldview and understanding of modern global processes and phenomena related to innovative development and opportunities to accelerate it;
- educational level of the population and motivation for productive work, based on the potential of creativity and competencies, a conscious attitude to the need for innovation and modernization;
- sufficient innovative activity of management structures, business, educational institutions, households in the field of production and consumption of innovative products.

According to the results of one of the international ratings of the integrated assessment of the level of innovation of the world's economies (Bloomberg Innovation Index), Ukraine in 2020 ranked 56th among 200 countries, losing ten positions over the past three years. The activity of production of innovative services, research and development of new forms of technologies, as well as strategies and mechanisms of innovation in the economic system and its social sphere, that is a fairly wide range of parameters that characterize various aspects of innovation, were objectively evaluated. The country's loss of previously achieved positions in all components of this index is a consequence of the low efficiency of public policy in this area and, accordingly, the deterioration of conditions for the development and implementation of innovations. Unfortunately, according to the main parameters that characterize the level of perception of innovation and are most influential on the competitiveness of the economy (in terms of research costs, production of high value-added goods and productivity per capita), Ukraine has the lowest rating positions with declining dynamics during 2018-2020.

In this context, assessments of innovation opportunities, which are part of the Global Competitiveness Index, are quite informative. Ukraine has long been in the middle of the world amid declining assessments of macroeconomic stability and regressive changes in financial systems, health care, and ICT implementation (2019). Over the past five years, foreign direct investment growth has declined from 2.7 to 2.3% of GDP [2]. The key factors of innovation development (efficiency of commodity and financial markets, technological readiness, macroeconomic stability) are passive elements in terms of innovation activity of business entities and individual households. Indicators in the areas of "public procurement of new technologies and products", "the relationship of universities with industry", "technological readiness" remain low. The worst thing is that over the last ten years the share of innovative enterprises in the country has decreased almost three times.

Despite low ratings of the level of innovative development of the domestic economy, the population as a whole is positive about innovation, demonstrating an understanding of its importance for strengthening the country's competitive position in the global space and improving the quality of life. This is confirmed by the results of the long-term comparative "World Values Survey" (WVS), launched in 1981. Ukraine joined these surveys in 1999 (the fourth wave of WVS) and participated in its next stages - in 2006 and 2011. In Ukraine, the European Values Survey (EVS) was conducted in 1996 and in 2008. In 2020 year, the tools of these surveys were combined [3]. According to its results, the majority of respondents (71.2%) are open to science, the latest technologies and techniques; they reaffirmed the view that it is through innovation that life becomes more diverse and comfortable, and new opportunities for development emerge for future generations (76%). However, during 2011–2020, under the influence of ambiguous social transformations, there was a significant weakening of this confidence, as well as the belief that scientific knowledge is needed by ordinary citizens in everyday life.

The change in values was influenced by Ukrainian realities - during the long period of becoming an independent state, unfortunately, the effectiveness of democratic transformations in terms of impact on the quality of life of ordinary citizens, transparency in public and private structures, changes in modernization of the domestic economy and its social sphere. Obviously, the majority of Ukrainian citizens are aware of the importance of other social development priorities, primarily related to the need to build the rule of law, reduce corruption, respect for human rights in the field of professional activity and at the place of residence. Naturally, under such conditions, the total distrust of citizens on the part of state institutions and local authorities, and thus on their proposed areas of development, including those related to innovation, is gradually growing.

It is worth noting that according to the integrated trust index (the legatum prosperity index), which combines 297 indicators, Ukraine is not the leading position in the world - it holds only 96th place among 167 countries (2019) [4]. In recent years, institutional mistrust has been gradually transformed into the norm of Ukrainian society, forming new obstacles to the establishment of the principles of innovative development of all spheres of Ukrainian society. The worst thing is that the high level of distrust expressed to representatives of the state apparatus (78.0%), the judiciary (77.0), the Verkhovna Rada of Ukraine (76.0), the Government of Ukraine (75.0%) [5] during the representative The survey conducted in December 2020 by the Razumkov Center, in fact, calls into question the legitimacy of these structures and the prospects for the country's development.

Given the total distrust and pessimistic perception of change in the life of the country, one can hardly count on the belief that science and technology are able to

ensure change for the better, and even more so - to improve the quality of life of ordinary citizens. In 2020, compared to last year, the number of Ukrainians who believe that the country is moving in the wrong direction has increased significantly - 67% of respondents (36% in 2018). Only 16.5% of respondents consider the correct direction of the country's socio-economic development. The vast majority of citizens surveyed (71% vs. 29% last year) said that the situation in the country had only worsened; only 3% see some improvement [5]. According to 20% of respondents, the situation in the country has not changed during the year. According to the majority of respondents, the most significant deterioration is in such areas as consumer prices and tariffs, legality, the level of development of health care and education, wages and welfare, pensions, interaction between citizens and the government.

Thus, the openness and positive attitude of Ukrainians to innovation is combined with a skeptical attitude to the possible dependence on trends in science and technology - two thirds of respondents believe that we are too dependent on science and do not have enough faith (47.0%). Moreover, a significant proportion of respondents (41.1%) [3] associate the development of science with the polarization of society in terms of ideas about what is true and false. It is important to take this specific understanding of the role of science as a dividing factor in society into public information and social policy in order to promote and inform the public about important scientific advances that make it possible to anticipate certain risks and threats.

References

1. *What Ukrainians Know and Think of Human Rights: Nation-wide Research. Edited by T. Pechonchyk. Kyiv, 2017. Retrieved from: <https://zmina.ua/en/publication-en/what-ukrainians-know-and-think-about-human-rights-the-national-baseline-study/> (19.01.2021).*

2. *Ukraine dropped to 85th place in the annual competitiveness ranking. Retrieved from: <https://ua.interfax.com.ua/news/economic/617843.html> (11.02.2021).*

3. *World Values Survey 2020 in Ukraine. Retrieved from: http://ucep.org.ua/wp-content/uploads/2020/11/WVS_UA_2020_report_WEB.pdf (06.02.2021).*

4. *The legatum prosperity index. Creating the Pathways from Poverty to Prosperity. Retrieved from: https://docs.prosperity.com/8115/8635/0367/The_Legatum_Prosperty_Index_2019.pdf (19.01.2021).*

5. *Ukraine 2020: unjustified expectations, unexpected challenges. The results of the year in the mirror of public opinion (December 2020). Retrieved from: <https://bit.ly/31E8Ns6> (19.01.2021).*

6. 65% of Ukrainians believe that the country is moving in the wrong direction. Retrieved from: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-napriamok-rukhu-krainy-opytuvannia/31005152.html> (19.01.2021).

УДК [338.24+001.895](477).

*Згалам-Лозинська Любов Олександрівна,
д.е.н., доц., доцент кафедри економічної теорії,
обліку та оподаткування, КНУБА*

РОЗБУДОВА ФІНАНСОВОЇ ІННОВАЦІЙНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ ЯК ТРИГЕР АКТИВІЗАЦІЇ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ

Забезпечення сталого розвитку економіки України на довгостроковій основі може бути досягнуто лише на основі її реструктуризації на користь високоефективних сфер економічної діяльності. Це вимагає переорієнтації економіки з екстенсивного на інтенсивний тип розвитку, що досягається широким впровадженням інновацій, науково-технічних розробок. Інноваційна діяльність практично в усіх сферах економіки потребує фінансово-інвестиційних ресурсів, реформування фінансово-інвестиційної, фіскально-бюджетної політики, розвитку фінансової інноваційної інфраструктури.

Мета дослідження - оцінка фінансових важелів державного регулювання інноваційної діяльності та обґрунтування напрямів їх оптимізації.

Суттєвою перепорою розвитку інноваційної діяльності є дефіцит інвестиційних ресурсів. Тим гостріше це питання постає в період економічного спаду, обумовленого карантинними заходами щодо обмеження розповсюдження COVID-19, коли має місце скорочення дохідної частини державних і місцевих бюджетів та виникає необхідність забезпечення додаткових соціальних видатків. Тому нагальними є питання збільшення фінансування підтримки стратегічних напрямів розвитку країни, в першу чергу, інноваційної діяльності, оптимізації важелів її державного регулювання. Останнє здійснюється шляхом виконання численних функцій, серед яких чільне місце посідають фіскально-бюджетна та фінансово-інвестиційні функції, які визначаються недостатністю свого забезпечення за всіма напрямками. Динамічний аналіз структури фінансових джерел інноваційної діяльності фінансово-інвестиційного забезпечення (табл.1) дозволив встановити, що наразі в нашій країні вона не досить диференційована та представлена переважно коштами центрального та місцевих бюджетів, а відтак, потребує оптимізації структура джерел фінансування, що також передбачає відповідні нормативно-правові зміни.

Таблиця 1

Фінансове забезпечення науково-технічної діяльності у 2010-2019 рр.,

млн грн

Джерела фінансування:	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
кошти бюджету,	3603,3	3834,3	4709,1	4762,1	4021,5	3915,4	3700,9	4740,1	6020,9	6603,9
кошти організацій підприємницького сектору	4,8	4,5	4,8	4,5	5	3,7	7,4	8,9	6,8	3,7
кошти іноземних джерел	54,7	83,6	136,6	128,9	108,7	150	182,3	141,1	181,4	96
власні кошти	264,9	20,6	22,7	20,6	302,4	281,6	361,5	718,7	1141,6	798,6
Витрати на виконання наукових досліджень і розробок - усього	8107,1	8513,4	9419,9	10248,5	9487,5	11003,6	11530,7	13379,3	16773,7	17254,6
в тому числі:										
фундаментальних наукових досліджень	2175,0	2200,8	2615,3	2698,2	2452	2460,2	2225,7	2924,5	3756,5	3740,4
прикладних наукових досліджень	1589,4	1813,9	2023,2	2061,4	1882,7	1960,6	2561,2	3163,2	3568,3	3635,7
науково-технічних (експериментальних) розробок	4342,7	4498,7	4781,4	5488,9	5152,8	6582,8	6743,8	7291,6	9448,9	9878,5

Джерело [1]

До позитивних змін організації науково-інноваційної діяльності можна віднести також те, що, на відміну від попередньої редакції закону про «Про наукову і науково-технічну діяльність», бюджетне фінансування на конкурсних засадах можуть отримати наукові установи незалежно від форми власності, діяльність яких має важливе значення для науки, економіки та виробництва, та які включені до Державного реєстру наукових установ, яким надається підтримка держави. Для цього такі наукові установи раз на 5 років мають проходити процедуру державної атестації та засвідчити відповідний рівень якості та результативності наукових робіт та умов (кадрових, матеріальних) виконання цих робіт. Такі наукові установи повинні «не менш як 50 % доходу від своєї діяльності спрямовувати на провадження наукової та (або) науково-технічної діяльності та розвиток матеріально-технічної бази, необхідної для проведення наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок» [2]. Зауважимо однак, що бюджетом передбачено фінансування

наукових розробок на основі участі в конкурсі проектів, цільова тематика яких відповідає пріоритетам розвитку економіки держави, визначених Кабінетом Міністрів України.

Стан фінансування інноваційної діяльності залежить від фіскально-бюджетної функції державного регулювання. Відзначимо в цьому аспекті неузгодженість інноваційної та податкової політики, що пов'язана з відсутністю фіскального стимулювання цього виду діяльності. Так, наразі не діють норми законодавства щодо податкових канікул інноваційним підприємствам. Така політика активно практикується в Китаї, де підприємець, що має бізнес-план впровадження інноваційного продукту отримує від держави пряме фінансування, а окрім цього - податкові канікули на перші 3 роки, тобто на період виходу на ринок та розширення діяльності. Надалі підприємство сплачує податковий кредит та в подальшому здійснює свою діяльність на загальних податкових засадах [3, с.38]. Слід відзначити, що в цьому разі підприємець отримує лише акції підприємства, відповідно він зацікавлений у зростанні їх ринкової вартості та конкурентоспроможності підприємства. Також в Україні для інноваційних підприємств в Податковому кодексі не передбачено виключення із суми оподатковуваної податком частини доходів, пов'язаних зі створенням і впровадженням нових машин, устаткування, приладів, що могло б сприяти прискоренню відновлення основних виробничих фондів, що значною мірою стимулювало б техніко-технологічні нововведення [4]. Сучасні підприємства можуть скористатися для активізації своєї діяльності, в тому числі інноваційної, інвестиційним податковим кредитом, що актуальний для підприємств, чия діяльність, пов'язана зі створенням і впровадженням нової техніки, обладнання. Інвестиційний податковий кредит реалізується у вигляді знижки, яка віднімається (кредитується) від суми нарахованого податку на прибуток (на відміну від звичайних знижок, що віднімаються від суми податків). Право на отримання податкової знижки настає для компанії автоматично: його не треба доводити й обґрунтовувати, тому що воно закріплене законодавством.

Розгляд проблеми нормативно-правової бази фінансового забезпечення інноваційного розвитку обумовлений в більшості суперечностями чинних правових актів. Так, зокрема, в різних документах інноваційна діяльність трактується по-різному – від продукування та комерціалізації інноваційної продукції, послуг (закон України «Про інноваційну діяльність» [5]) до діяльності, що спрямована на наукову розробку та просування інновацій (ст.325 Господарського кодексу, закон України «Про наукову і науково-технічну діяльність») [2]. Але головна проблема чинних нормативних актів пов'язана з тим, що послідувачі нормативні акти (постанови Кабінету Міністрів України та

рішення Міністерство розвитку громад та територій України) призводять до зміни змісту та неможливості виконання статей законів. Так, зокрема, уточнення щодо підтвердження статусу інноваційного вимагало від підприємств проведення експертизи витрат на основні засоби. А з відміною статей закону «Про інноваційну діяльність» щодо податкових та митних пільг, звуження бюджетного фінансування та субсидування, більшість інноваційних підприємств втратило мотивацію проведення даної експертизи та, відповідно, статус інноваційного.

Слід визнати, що в нашій державі фінансово-інвестиційні питання інноваційної діяльності в усіх сферах діяльності вирішуються вкрай складно через нерозвиненість фінансового ринку, що, в свою чергу, є відлунням низької порівняно з європейськими країнами фінансової забезпеченості більшості населення та неефективності фінансово-кредитного регулювання, в результаті якого має місце значна девальвація гривні, що не покривається процентами на депозити, запровадження податку на дохід від депозитів, зниження фінансової стійкості установ банківської сфери - загалом за останні 10 років банківська мережа в Україні, за даними НБУ, зменшилася утричі. Окрім банківських структур, на розвиток інноваційної діяльності значним чином впливає розвиток страхового ринку та розвиток компаній управління активами, в тому числі венчурних фондів.

В напрямі вирішення питання інвестиційного забезпечення необхідно здійснювати податкове стимулювання інноваційного розвитку, що полягає в реформуванні системи оподаткування, надання податкових і митних пільг інноваційним підприємствам при виконанні інноваційних проектів, використанні новітніх матеріалів, застосуванні провідної техніки і технології виробництва, проектним інститутам при розробці інноваційних проектів, науково-дослідним установам в сфері продукування інновацій, технопаркам, в тому числі в складі закладів вищої освіти. Вкрай необхідно вирішити питання фінансового забезпечення інноваційної діяльності, що може здійснюватися з різних джерел, зокрема, за рахунок інвестицій, кредитів, субвенцій з державного та місцевого бюджетів, коштів відповідних міністерств, територіальних громад, Державного агентства з питань науки, інновацій та інформації України, підприємців за контрактами державно-приватного партнерства, іпотечних банків, компаній управління активами, венчурних фондів. Вирішення цих питань вимагає подальшої розробки нормативно-правової бази реалізації цих рішень, а також відповідних інституційних перетворень.

Список використаних джерел:

1. Наукова та науково-технічна діяльність в Україні у 2019 році: науково-аналітична доповідь / Т.В. Писаренко, Т.К. Куранда та ін. – К.: УкрІНТЕІ, 2020. – 109 с. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/nauka/informatsiyno-analitychni/2020/08/13/nadnaukaza2019-stisnuto.pdf>
2. Про наукову і науково-технічну діяльність: Закон України від 26.11.2015 р. №848-VIII. станом на 1.09.2021р.) URL: <https://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/848-19/page#Text>
3. Лопатинський Ю.М., Водянка Л.Д. Державне регулювання інноваційної діяльності: зарубіжний досвід. Інфраструктура ринку. 2018. Вип. 16. С. 31-39.
4. Податковий кодекс України 2 грудня 2010 року № 2755-VI (станом на 1.09.2021р.) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>
5. Про інноваційну діяльність: Закон України від 04.07.2002 № 40-IV URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/40-15#Text>

УДК 331.5+330.3+338.2

Кичко Ірина Іванівна,

д.е.н., професор, професор кафедри управління персоналом та економіки праці, Національний університет «Чернігівська політехніка»

РИЗИКИ ЦИФРОВИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ РИНКУ ПРАЦІ В УКРАЇНІ

Впровадження у всі сфери життєдіяльності суспільства цифрових технологій зумовлює необхідність розробки стратегічних орієнтирів відповідної адаптації ринку праці України на основі трансформування HR-процесів без зниження соціальних стандартів праці. Розвиток технологій тягне за собою серйозні зміни на ринку праці і підвищує ймовірність ліквідації робочих місць, тому на рівні держави постає завдання розробки та впровадження відповідних адаптивних стратегій, які б дозволили зменшити соціальні ризики функціонування ринку праці.

Мета - систематизації ризиків впливу цифрової економіки на ринок праці, обґрунтування необхідності розробки адаптивних стратегій щодо зменшення соціальних ризиків та негативних наслідків цифровізації.

Цифрова трансформація економічних процесів передбачає автоматизацію, оцифровку і безпосередньо процес цифровізації. Оцифровка перетворює інформацію «з фізичних носіїв на цифрові» для подальшої обробки в цифровому форматі, що дозволяє вдосконалити існуючі бізнес-процеси, додавши в них інформацію в цифровому форматі [1]. Оцифровка сприяє збору,

поширенню інформації, зменшує витрати на збір, передачу інформації, суттєвого впливу на попит і пропозицію на ринку праці не здійснює.

Більш суттєвий вплив на ринок праці має автоматизація (використання технічних засобів з метою: звільнення (зменшення участі) людини від участі в процесах отримання, перетворення, передачі і використання енергії, матеріалів, виробів або інформації [2]; поліпшення якості продукції; оптимізації процесів управління).

В умовах цифрової економіки діють фактори, які сприятимуть зростанню зайнятості. Так, поява робочих місць за рахунок нових професій, підвищення попиту на існуючі професії в ІТ-сфері, збільшення кількості робочих місць, де працівники будуть працювати віддалено – все це збільшує рівень зайнятості. Деструктивно впливають на зайнятість такі фактори як: роботизація, поява людинозамінних керуючих систем, автоматизація робочих місць; структурне безробіття, що виникає у результаті невідповідності наявної освіти та кваліфікації працівників і необхідної в умовах цифровізації [3].

У процесі цифрових трансформацій ринку праці збільшуються ризики роботодавців та працівників. Ризиковим для роботодавця є зростання його витрат, пов'язаних з використанням робочої сили. Запобіжниками зазначених ризиків є зменшення кількості одиниць праці на основі впровадження нових технологій; переведення ризиків на працівників.

Ризики працівника часто пов'язані з невиконанням зобов'язань роботодавцем, розривом формальних трудових відносин.

Порушуючи трудове законодавство, не виконуючи соціальні зобов'язання по відношенню до працівника, роботодавець перекладає частину витрат на працівника. Порушення прав працівників обертається негативними відгуками в інтернеті, судовими позовами, що суттєво погіршує імідж та репутацію роботодавця. Ризики працівника при цьому ростуть під впливом цифровізації, зокрема ризики безробіття, втрати доходу, його частини, а також самого робочого місця в результаті зміни вимог до компетенцій працівників [4].

Одним із наслідків цифрової трансформації ринку праці є створення передумов та стимулів для віддаленої праці [5]. В умовах цифровізації змінюється модель залучення працівників до праці, яка традиційно характеризувалась наявністю трудового стажу, зайнятістю протягом повного робочого дня, діловою кар'єрою. Нині в умовах збільшення дистанційної, віддаленої роботи праця перестає відповідати принципу постійності. Праці стають притаманними принципи епізодичності, індивідуалізму.

Наслідком епізодичності трудових відносин може стати ризик несплати податків на доходи працюючих, недонадходження до бюджету коштів, втратити значної частини податків, одержуваних з доходів населення, а отже –

зменшення бази фінансування соціальних функцій держави, адже працюючі повинні самі дбати про своє пенсійне і медичне забезпечення, відкладати гроші на випадок втрати працездатності.

На зміну соціально-трудових відносин, які характеризувались переважно стабільністю (40-годинний робочий тиждень, безстроковий або довгостроковий контракт), наявністю соціальних гарантій, які забезпечувались роботодавцями і державою приходять трудові відносини, яким притаманна мінімальний соціальний захист, трудові відносини, які носять проектний характер. Група осіб, об'єднана спільним виробничим завданням, збирається на певний термін для реалізації бізнес-проекту. Працівники при цьому можуть залучатись в різних країн, їх склад може змінюватися багаторазово протягом періоду реалізації проекту. Трудові відносини базуються на принципах індивідуалізму.

Наступним етапом трансформації трудових відносин є перетворення найманої праці в самозайнятість фізичних осіб, збільшення кількості термінових контрактів, позаштатних, тимчасових та інших категорій працівників, що зменшує рівень соціальної відповідальності бізнесу в частині доходів працівників, ризиків тощо.

У середньостроковій перспективі зміна форм зайнятості у процесі цифрової трансформації зумовить скорочення витрат і підвищення конкурентоспроможності, але в довгостроковій перспективі - зумовить скороченням платоспроможного попиту населення [6].

З метою запобіганням ризикам цифрових трансформацій можуть бути використані такі *адаптаційні стратегії*:

1. Реалізація державних програм створення робочих місць нового типу.
2. Законодавче уповільнення поширення технологій. Наприклад, закони, що забороняють роботу повністю автономних транспортних засобів на дорогах загального користування, перешкоджають розвитку безпілотних таксі і вантажівок і на якийсь час захищають водіїв від втрати роботи [5].

3. Забезпечення убудованості соціальної та трудової сфери в державні та регіональні середньострокові та довгострокові стратегії соціально-економічного, промислового, інноваційного, цифрового розвитку.

4. Для компенсації ризиків короткострокового періоду необхідно використовувати інституційні механізми державного регулювання, зокрема: здійснювати бюджетне фінансування програм перекваліфікації працівників, найбільш схильних до ризику цифровізації; стимулювати соціальну відповідальність бізнесу в цифровому сегменті.

5. Реформувати систему освіти відповідно до вимог цифрового середовища, сприяти більш широкому використанню цифрових засобів інформації в освіті.

Розвиток цифрової економіки – складний і неоднозначний процес, що вимагає уваги державних органів влади, економічного співтовариства, вчених. майбутні зміни торкнуться всіх сфер життя суспільства, принесуть величезні переваги, але в той же час приведуть до загострення існуючих і створять нові економічні ризики: ризик безробіття, ризик посилення соціально-економічної нерівності. Аналіз перерахованих ризиків дозволив виділити основні адаптивні стратегії мінімізації ризиків.

Список використаних джерел:

1. Shkarlet S., Dubyna M., Shtyrhun K. *Transformation of the Paradigm of the Economic Entities Development in Digital Economy. WSEAS TRANSACTIONS on ENVIRONMENT and DEVELOPMENT. 2020. Volume 16. P. 413-422.*

2. Коптелов А. *Готов ли ваш бизнес к цифровой трансформации?* URL: <https://www.executive.ru/management/itforbusiness/1985479-gotov-li-vash-biznes-k-tsifrovoi-transformatsii>.

3. Popelo, O., Kychko, I., Tulchynska, S., Zhygalkevych, Zh., Treitiak, O. (2021). *The Impact of Digitalization on the Forms Change of Employment and the Labor Market in the Context of the Information Economy Development (Вплив оцифрування на зміни форми зайнятості та ринок праці в контексті розвитку інформаційної економіки). IJCSNS International Journal of Computer Science and Network Security, 21(5), pp. 160-167. DOI: 10.22937/IJCSNS.2021.21.5.23.*

4. Янченко Е.В. *Рынок труда в условиях цифровизации: возможные риски субъектов трудовых отношений. Вестник Томского государственного университета. Экономика. 2020. № 51. С. 110-128.*

5. *Цифрова економіка: тренди, ризики та соціальні детермінанти.* URL: https://razumkov.org.ua/uploads/article/2020_digitalization.pdf.

6. Садовая Е. *Цифровая экономика и новая парадигма рынка труда. Мировая экономика и международные отношения, 2018, т. 62, № 12, С. 35-45. https://doi.org/10.20542/0131-2227-2018-62-12-35-45.*

*Лешко Іван Іванович,
Генеральний директор ТОВ «ІМПУЛЬС-ІВЦ»*

ФІНАЛЬНА ДЕСОВЕТІЗАЦІЯ ТА ПОДОЛАННЯ КОРУПЦІЇ В БУДІВНИЦТВІ НА МАКРОРІВНІ ЯК ЗАПОРУКА ЗРОСТАННЯ КОНКУРЕНЦІЇ ТА ТРАНСФОРМАЦІЇ БУДІВЕЛЬНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ

Будівельна галузь страждає на ті ж вади, що й інші царини української економіки, але враховуючи велику капіталомісткість та довгий виробничий цикл, вплив негараздів в будівництві лише погіршується. Запорукою сталого розвитку будівництва є наближення до найкращих міжнародних стандартів у проектуванні, будівельному виробництві, ціноутворенні та менеджменті взагалі. Але при наявному рівні корупції, кумівства та забюрократизованості, яка є сумним спадком радянського періоду, годі чекати на стрімкий інноваційний розвиток в будівництві. Подібні негативні нашірвання зупиняють та відволікають українські компанії від впровадження новітніх технологій та методик.

В призупиненому тепер рейтингу Doing Business від Світового банку Україна в цілому посіла 64 місце за легкістю ведення бізнесу станом на 2019 рік, хоча і суттєво поліпшивши позицію в оцінці отримання дозволів на будівництво (20 місце), за умовами отримання електричної потужності, без якої не можна уявити жоден новий об'єкт, країна має лише 128 сходинок! За даними порталу [2] більше половини опитаних в 2020 році представників учасників інвестиційно-будівельного ринку висловили думку, що ситуація з корупцією суттєво не поліпшується. Опитувані називають конкретні державні органи, які навіть після заявленого реформування, подовжують різними шляхами спонукати будівельні компанії на хабарі та подібне порушення законодавства.

Корупція ніколи не виникає нізвідки, благодатним її ґрунтом є неринкові або комбіновані відносини, в яких з одного боку участь бере офіційно некомерційна державна установа. В чистих угодах підряду, коли є замовник, який за свої гроші хоче побудувати, скажімо, одноповерховий дачний будинок на власній землі, в жодному разі не зацікавлений в платежах понад контрактну ціну або створенні штучних складнощів для підрядника, така саме і підрядник прагне виконати об'єкт якомога скоріше, зберігаючи власні матеріальні, трудові та фінансові ресурси. На виході сторони договору мають переважно якісну будівельну продукцію за ринковою ціною. Максимальне усунення державних або місцевих установ від участі в інвестиційно-будівельному процесі, в тому числі засобом інституту технічного замовника, зниження зайвих бар'єрів та вимог, спрощення усіх процедур та законодавства, взагалі

саме це і є ті заходи які призведуть до зникнення фундаментальних передумов корупції.

Потрібен перегляд усієї нормативної бази будівництва, скасування застарілих вимог, норм та процедур. А нашому розпорядженні тепер відкриті дані про організацію контролю в будівництві від провідних західних та азійських країн таких як, Гонконг, Малайзія, Арабські Емірати, Данія, Сінгапур, Південна Корея, Тайвань, Нова Зеландія тощо.

Видачу дозволів та узгодження усієї необхідної документації потрібно перевести повністю на електронну основу, виключивши саму можливість контактів віч-на-віч поміж чиновниками та представниками будівельних компаній.

Ціноутворення. Сталою вадю будівельного комплексу України залишається державне регулювання цін через ДБН, надмірна їх складність, докладність, відірваність від практики. В результаті на одній стороні – стороні державного інвестора-замовника - сконцентровані надмірні повноваження щодо створення, користування, контролю системи ціноутворення на будівельну продукцію, що складає ґрунт для корупційних маніпуляцій, коли від «домовленостей» суттєво залежить якою буде фінальна ціна конкретної будівельної роботи. Позитивним прикладом іншого підходу є ціноутворення в США, де норми та нормативи розробляються та корегуються некомерційними асоціаціями архітекторів, інвесторів, замовників, підрядників та інших учасників ринку.

Державні закупівлі. Реформа державних закупівель вже показала свій результат зниженням цін, суттєвою економією бюджетних коштів, зростанням конкуренції. Світовий досвід показує в якому напрямку потрібно подовжувати цю реформу аби цінова конкуренція не була єдиним чинником перемоги, а ціновий демпінг від невідповідних компаній, заздалегідь не здатних впоратись із завданням, не призводив до фатального зриву державних та муніципальних контрактів. Основою повинна стати якісна проектно-кошторисна документація, тверда контрактна ціна, обраний на також конкурсі технічний замовник, комфортні та надійні для усіх сторін контракту умови розрахунку, широке використання фінансових гарантій від надійних суб'єктів таких як банки та страхові компанії.

Усім відомий факт, що корупція існує навіть в європейських країнах – членах ЄС, інша мова – розміри, поширеність цієї корупції та реакція на неї контрольних державних органів, суспільства в цілому. Тут Україні є куди прагнути в позитивному сенсі цього слова.

Вочевидь, подолання корупції, яка ґрунтується на штучній зайвій і навіть навмисно створеній бюрократії, має критичне значення для розвитку

будівельної галузі, збільшення обсягів та якості будівництва, зростання конкуренції в цій галузі та спонукання девелоперів, замовників і підрядників до впровадження новітніх виробничих та управлінських технологій. Звертаючись до студентства та викладацького складу КНУБА, хочу закликати звернути увагу на ці проблеми та приєднатися до підтримки кардинальної реформи відносин в архітектурно-будівельній царині України.

Список використаних джерел:

1. *Ease of Doing Business rankings* [Електронний ресурс]. URL: <https://www.doingbusiness.org/en/rankings>

2. *Коррупция в строительстве: 79,7% опрошенных участников рынка не видят снижения уровня коррупции* [Електронний ресурс]. URL: <http://budport.com.ua/news/18532-korrupciya-v-stroitelstve-797-oproshennyh-uchastnikov-rynka-ne-vidyat-snizheniya-urovnya-korrupcii>

УДК 314.17

Белова Алла Іванівна

д.е.н., проф., ВСП «Інститут інноваційної освіти» КНУБА

Кочедикова Альона Євгенівна

к.е.н., Бориспільський інститут муніципального менеджменту при МАУП

ВПЛИВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО КАПІТАЛУ НА РОЗВИТОК ЕКОНОМІЧНОЇ СИСТЕМИ

Сучасний неупинний розвиток світових економік характеризується прискоренням темпів прогресивного відновлення сучасного інтелектуального капіталу, зростанням числа диверсифікованих науково-промислових, торговельних, транспортних, комунікаційних компаній, включаючи банківські структури, операції яких виходять за межі національних кордонів.

Конгломерація означає зростання кількості міжнародних фінансових об'єднань, при чому, конкурентної переваги не мислимо уявити без активного залучення інтелектуального капіталу, у якій би сфері він не був сформований. Реалії сьогодення свідчать про витік з країни саме інтелектуального капіталу, наслідки якого проявляються у двох основних аспектах, а саме, у зниженні інтелектуального потенціалу в країні експортера та його збільшенні в розвинутих країнах що може мати для країни експортера негативні наслідки, пов'язані з нав'язуванням своїх інтересів іншим країнам, а позитивний аспект дозволить здійснювати обмін наукових кадрів з метою обміну знаннями та підвищенням інтелектуального розвитку.

Під впливом процесу інтернаціоналізації інтелектуального капіталу актуалізується проблема керування саме інтелектуальним капіталом, при чому проблемами його ефективного захисту стурбовані держави, які претендують на роль інтелектуального донора й кредитора, що вимагає нагальної розробки комплексного підходу захисту інтелектуальної власності у сферах економіки, юриспруденції й організації виробничих процесів при активному співробітництві держави і власниками та користувачами інтелектуальної власності.

Доцільним слід відмітити і наступне, інтернаціоналізація інтелектуального капіталу відкриває перед нашою країною нові можливості розширення доступу до технологій, що дозволять виробляти товари та послуги з високою часткою доданої вартості, розвивати нові професійні навички й стимулювати новаторство шляхом залучення вітчизняних підприємств.

В той же час варто нагадати, інтернаціоналізація інтелектуального капіталу з одного боку забезпечить збільшення прямих інвестицій у розвиток знань, у зміцнення інноваційної системи, у підвищення наукового і технологічного рівня, про те можуть мати місце згортання проєктів науково-дослідних розробок, ослаблення наукових колективів, згортання наукових шкіл, що може привести до уповільнення процесу відтворення національного інтелектуального капіталу.

Також варто усвідомити якість інтелектуальних ресурсів, ступінь їх залучення в суспільне виробництво впливають на темпи економічного росту й рівень національного багатства країни, а збільшення ролі людського капіталу приводить до розширювальної концепції нагромадження національного багатства як господарюючого суб'єкта, так і країни в цілому.

Інтелектуальний капітал варто розглядати у функціональній взаємодії з промисловим капіталом, що обумовлено втіленням інтелектуального капіталу в матеріальний продукт.

Наразі проблема мотивації розвитку інтелектуального капіталу підприємства залишається не реалізованою в повній мірі, про те накопичення умов дозволять забезпечити перетікання ідей з процесу розробки до процесу отримання продукту.

Отже, ефективним інструментом керування інтелектуальним капіталом підприємства є: політика науково-технічного розвитку підприємства, його організаційна структура, система керування людським та ресурсним потенціалом і сприятиме цілеспрямованому обміну інформаційними, організаційними й технологічними ноу-хау й суттєво підвищить результативність фундаментальних і прикладних досліджень.

Список використаних джерел:

1. Андрушків Б. М. До проблем підвищення ефективності використання інтелектуальних ресурсів (на прикладі машинобудівного виробництва) [Текст] / Б. М. Андрушків // Б. М. Андрушків, О. Б. Погайдак // Економіка. Фінанси. Право. Серія «Економіка» - «Аналітик». – Тернопіль, ТНТУ МОН України, 2013. - №3/1. – С. 68 – 73.
2. Крейдич І. М. Концепти реалізації механізму інноваційно-інвестиційного забезпечення та реструктуризації промислових підприємств [Текст] / І. М. Крейдич, О. С. Наконечна // Інвестиції: практика та досвід – 2014. - № 7. – С. 14-16
3. Мельник В. П. Інноваційний ресурс господарського розвитку промисловості: Монографія [Текст] / [Бондар К. Л., Дерев'янкін Т. І., Мельник В. П., Микитенко В. В. та ін.] / За ред. к.е.н., с.н.с. В. П. Мельника – К.: Об'єднаний ін-т економіки НАН України, 2005. – 363 с.

УДК 338.46 : 330.341.4

Бойченко Еліна Борисівна,

д.е.н., проф., професор кафедри менеджменту зовнішньоекономічної діяльності підприємств, Національний авіаційний університет, м. Київ

Данилюк Людмила Сергіївна,

аспірантка,

Державна установа «Інститут економіко-правових досліджень імені В.К. Мамутова Національної академії наук України», м. Київ

РОЛЬ КОНСАЛТИНГУ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ТЕРИТОРІЙ ПРІОРИТЕТНОГО РОЗВИТКУ

Відзначимо, що інноваційній моделі розвитку економіки провідних європейських держав притаманна орієнтація на формування інноваційно активного підприємництва, для якого вкрай важливим є формування інноваційної інфраструктури – фінансової, консультативної, інформаційної, тощо. Відповідно одним з напрямів підвищення рівня інноваційної активності підприємств є інформаційна підтримка та консалтинг, що вимагає створення та функціонування центрів технологічної інформації, інноваційних координаційних центрів, центрів сприяння трансферу технологій, ін. Натепер в Україні є брак консультативного забезпечення (технологічного, податкового, з питань техніко-економічного обґрунтування) інноваційних процесів, насамперед на рівні регіонів. Через недостатність необхідної інформації

зростають трансакційні витрати бізнесу на пошук нових перспективних інноваційних розробок для забезпечення трансферу технологій. Актуалізація консалтингової складової інформаційно-управлінського забезпечення розвитку територій пріоритетного розвитку вимагає деталізації розгляду даного питання.

Питання розвитку вітчизняної економіки та регіональних складових базується на визначенні стратегічних пріоритетів відносно вибору пріоритетних стратегічних сфер економічної діяльності та інноваційного розвитку, а також виділення територій пріоритетного розвитку для запровадження в них спеціального режиму інвестиційної діяльності.

Відповідно до діючого законодавства України під територією пріоритетного розвитку розуміється територія, на якій склалися несприятливі соціально-економічні та екологічні умови і на якій запроваджується спеціальний режим інвестиційної діяльності для створення нових робочих місць [1].

Існування наступного підходу до визначення території пріоритетного розвитку, до якої відноситься «частина території України в межах однієї адміністративно-територіальної одиниці, на якій протягом відповідного часу встановлюється спеціальний правовий режим економічної діяльності», дозволяє визначати її ознаки [2]:

- 1) наявність вільної території, на якій може бути здійсненна фінансово-господарська діяльність суб'єктів господарювання, що сприяє збільшенню її бюджету.
- 2) необхідність створення додаткових робочих місць;
- 3) нестача інтелектуального ресурсу для ефективного управління територією;
- 4) припинення застарілих не конкурентоспроможних виробництв;
- 5) відбулася техногенна аварія або стихійне лихо, внаслідок якого економіка території значно погіршилася.

Основними заходами стимулювання територій пріоритетного розвитку в Україні можна вважати такі, які створюють умови для її економічного зростання, кінцевою метою якого можна вважати підвищення рівня і якості життя її мешканців. До таких напрямів доцільно віднести запровадження спеціального (преференційного) режиму інвестиційної діяльності, стимулювання підприємництва, забезпечення високого рівня зайнятості населення, прискореного ринкового реформування економіки, оптимізації фінансових потоків [3, с. 241].

З метою визначення ролі консалтингу у забезпеченні територій пріоритетного розвитку доцільно узагальнити проблеми соціально-економічного розвитку, які полягають у наступному:

- 1) загальнодержавні проблеми, що виникають у зв'язку з тим, що кожна окрема територіальна одиниця є частиною країни;

- 2) проблеми, які пов'язані з тим, що кожна окрема територіальна одиниця відрізняється від інших природно-географічними, культурними, історичними, національними, демографічними та економічними умовами, що створюють територіальні особливості її існування;
- 3) проблеми, що виникають через недосконалість управління, вирішення яких вимагає відповідних змін в організації та методах управління;
- 4) соціально-економічні проблеми території.

Території пріоритетного розвитку застосовуються в Україні як інструмент стимулювання інвестиційної діяльності суб'єктів господарювання. Таким чином, метою запровадження на територіях пріоритетного розвитку спеціального режиму інвестиційної діяльності є «залучення інвестицій у пріоритетні галузі виробництва для створення нових робочих місць та працевлаштування працівників, які вивільняються у зв'язку із закриттям, реструктуризацією та перепрофілюванням підприємств, впровадженням нових технологій, розвитком зовнішньоекономічних зв'язків, збільшенням поставок на внутрішній ринок високоякісних товарів і послуг, створенням сучасної виробничої, транспортної та ринкової інфраструктури, ефективним використанням природних ресурсів» [4].

Роль консалтингу у забезпеченні територій пріоритетного розвитку можна розглядати як функцію провідника новітніх досягнень науково-технічного прогресу, перш за все, в галузі економіки та управління, сприяючи зростанню конкурентоспроможності не лише галузей економіки, а й всього природно-територіального комплексу. У даному контексті сутність консалтингу полягає у професійній допомозі фахівців з управління керівникам та управлінському персоналу при вирішенні проблем території пріоритетного розвитку, що здійснюється у формі порад, рекомендацій та спільно розроблених рішень.

В даний час існує велика кількість національних та міжнародних асоціацій, які формують стандарти управлінського консультування, розуміючи під цим консультування державних та регіональних структур, менеджерів промислових, фінансових, інвестиційних, торгових та інших підприємств і організацій у сфері економіки, фінансів, юриспруденції тощо. У сучасному світі споживачами консалтингових послуг є не тільки власники та вищі менеджери компаній, а й вищі державні структури, що означає суттєве розширення сфери впливу консультантів при прийнятті управлінських рішень на рівні державної економічної політики.

Важливо зазначити, що підприємства, які надають різноманітні консалтингові послуги, є складовою частиною загальної ринкової інфраструктури. Вони націлені на забезпечення руху інформації, товарів, послуг, грошей, цінних паперів, робочої сили. Підприємства, які працюють у

сфері управлінського консультування, можуть бути охарактеризовані як основа управлінської інфраструктури. Таким чином, доведено, що консалтингові послуги націлені на вирішення конкретних системних проблем територій пріоритетного розвитку.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про спеціальний режим інвестиційної діяльності на територіях пріоритетного розвитку в Житомирській області» від 31 березня 2005 р. № 1276-XIV URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1276-14#Text> (дата звернення: 19.10.2021).

2. Проект Закону України «О територіях пріоритетного розвитку» від 15.10.2010 р. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/JF5LJ00A.html (дата звернення: 20.10.2021).

3. Румянцева Г. І. До питання ефективності функціонування територій пріоритетного розвитку. *Регіональна економіка*. 2010. №1. С. 240-247.

4. Закон України «Про спеціальний режим інвестиційної діяльності на територіях пріоритетного розвитку в Луганській області» від 31 березня 2005 р. № 2505-IV URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/970-14#Text> (дата звернення: 19.10.2021).

УДК 331.101.3

Гойко Анатолій Францович

к.е.н., професор, професор кафедри економіки будівництва КНУБА

ПІДХОДИ ТА МЕТОДИКИ ОЦІНКИ ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ

На рівні будь-якого підприємства здатність створювати та ефективно використовувати інтелектуальний капітал (ІК) стає одним з основних факторів, що визначають його економічний потенціал і конкурентні переваги. Інтелектуальний капітал підприємства - це сукупність інтелектуальних ресурсів (матеріальних і нематеріальних) і здатностей до їх реалізації, що визначають спроможність підприємства розвиватися на основі інформації і знань. При цьому людський капітал є однією із структурних складових ІК, до якого також відносяться капітал стосунків (споживчий, клієнтський, брендовий, ринковий) і організаційний капітал. У зв'язку з цим, використання підходів та методик з оцінки людського капіталу у діяльності суб'єктів господарювання є актуальним та дієвим способом удосконалення механізмів управління у процесі переходу до інноваційної економіки.

У сучасних умовах на економічне зростання більшою мірою роблять

вплив такі чинники, як інноваційна сприйнятливість економіки, інтелектуальний капітал, якість людського потенціалу, тобто ключове значення має людина і її можливості. Незважаючи на те, що низка дослідників вважають постановку завдання оцінки людського капіталу в принципі некоректною, необхідність оцінки людського капіталу, на нашу думку, є незаперечним фактом. Однак в оцінці людського капіталу переважно використовуються фінансові показники, причому досить розрізнено. Існують різні підходи до оцінки окремих компонентів людського капіталу, проте чіткої методики щодо його комплексної оцінки на сьогоднішній день не вироблено, також немає чітких рекомендацій щодо вибору методів у різних ситуаціях. З іншого боку, досвід оцінки людського капіталу на українських підприємствах недостатній.

Проведений аналіз підходів і методів оцінки людського капіталу в українській та зарубіжній практиці дозволяє класифікувати його за макро- та мікроекономічним.

На мікрорівні оцінюється людський капітал окремого індивіда, який далі підсумовується для отримання загальної оцінки людського капіталу підприємства або оцінюється людський капітал підприємства в цілому, на мезорівні – людський капітал великих корпорацій та регіону, макрорівень – це людський капітал у масштабах національної економіки, мегарівень – це оцінка людського капіталу у глобальному світовому масштабі.

Основним методом оцінки людського капіталу на макрорівні (мега-, мезо) є розрахунок індексу розвитку людського потенціалу. Це інтегральний показник, що враховує фактори добробуту населення (ВВП на душу населення), фактори здоров'я (очікувана тривалість життя) та рівень освіти населення тощо.

Найчастіше дана методика використовується державними органами влади різних рівнів як інструмент оцінки ефективності інвестиційних вкладень у підвищення якості людського капіталу.

Різні групи методів оцінки людського капіталу виділяються залежно від використовуваного трактування: людина сама по собі є капіталом, або капітал - це сукупність успадкованих і набутих людиною здібностей, або людський капітал - ресурс, що використовується фірмами для отримання свого доходу. Розрахунок вартості людського капіталу на основі випробувань у бізнесовому середовищі може бути отриманий на основі двох ділових ігор, семінарів, професійних курсів за допомогою високих інформаційних технологій. Додаючи оцінку вартості перспективної конкурентності людського капіталу, отримуємо комплексну оцінку людського капіталу підприємства.

Зарубіжні дослідники, розглядаючи людський капітал як сукупність накопичених знань, умінь, навичок, виділяють у його складі освітні навички та

навички соціалізації. При цьому виділяється така особливість - у США більш затребуваними є навички соціалізації (уміння працювати в команді, лідерські якості), а в країнах Південно-Східної Азії – навички навчання (дисциплінованість, освіта, академічна успішність). Внаслідок цього виникають різні підходи до оцінки людського капіталу (побудова тестування, співбесіди, ін.).

Методики оцінки індивідуального людського капіталу, що використовуються у США, спрямовані на оцінку наявності та розвиненості навичок соціалізації. У країнах Південно-Східної Азії методики оцінки тестують знання, здатність до отримання нових знань тощо.

Вивчення існуючих методик оцінки людського капіталу дозволяє зробити такий висновок: перше, з чим потрібно визначитися перед тим, як обирати методику, – це рівень вивчення людського капіталу. На мікрорівні виникає друге питання - з якою метою проводиться оцінка людського капіталу: купівля бізнесу або управління персоналом, а далі визначається підхід, що використовується (амортизаційний, дохідний, витратний і т. д.).

Оцінка людського капіталу в управлінні персоналом використовується в основному для визначення адекватного розміру заробітної плати працівників з метою зацікавити людину в подальшому підвищенні кваліфікації, підвищенні ефективності виробництва (продуктивності), а також мотивувати подальше кар'єрне зростання та роботу саме на цьому підприємстві.

При покупці бізнесу також на одному з перших місць в оцінці його потенційної прибутковості стоїть персонал підприємства. Ця обставина зумовлена тим, що носіями цінності є не тільки нерухомість, будівлі, споруди, верстати, обладнання, а й імідж, логотип, минулі досягнення, престиж підприємства – все, що створюється його співробітниками. Професійно-кваліфікаційний потенціал працівників визначає можливість ефективного використання придбаного майна. Однак слід розуміти, що цінність людського капіталу буде високою лише в тому випадку, якщо співробітники зацікавлені у подальшій роботі з новим керівництвом.

Таким чином, використання розглянутих підходів і методик сприятиме активізації інноваційної діяльності підприємств за рахунок ефективного використання людського капіталу, що направлено на підвищення конкурентоспроможності та покращення результатів їх фінансово-господарської діяльності.

Список використаних джерел:

1. Тимошенко К.В. Аналіз методик оцінки людського капіталу на підприємстві. Вісник економіки транспорту і промисловості. 2013. № 44. С. 192-197.

ІННОВАЦІЙНА СКЛАДОВА СТРАТЕГІЇ ЕКОНОМІЧНИХ РЕФОРМ В УКРАЇНІ

Невідкладне проведення масштабної реформи економіки України є найголовнішим завданням її національної безпеки та вимагає невідкладної організації нової економічної моделі прискореного розвитку. Формування інноваційної економіки, розвиток освіти і науки, розробка власних нових технологій або залучення і адаптація іноземних розробок є найголовнішим елементом стратегії інноваційного розвитку держави.

В світі існує не так багато зразків «національного економічного дива», і найвдаліші приклади, які може застосувати Україні будуть розглянуті в цій доповіді.

Фінляндія. Досвід Фінляндії – це один з найбільш вдалих прикладів економічного розвитку держави, що показує, як при відсутності значних природних ресурсів і потужної промислової бази створити зразкову модель соціально-економічного розвитку держави, покладаючись лише на інтелектуальний, людський ресурс. Фінляндія стала першою країною, яка прийняла концепцію національної інноваційної системи, як основного елементу національної економічної політики. Завдяки цієї моделі розвитку фінська економіка упродовж всього післявоєнного періоду розвитку змогла досягти високих темпів соціально-економічного розвитку і мінімізувати вплив загальносвітових і локальних економічних криз.

З самого початку запуску інноваційної моделі Фінляндії уряд заохочував регіональні економічні програми, але така політика більше уваги приділяла виробництву, а не високотехнологічним дослідженням і розробкам. Ці заходи заклали основу подальшого злиття національної політики з ініціативами в регіонах. Старт масштабної інноваційної програми відбувся наприкінці 1960-х рр. двадцятого сторіччя.

Національна інноваційна система (НІС) Фінляндії характеризується присутністю потужної системи державної допомоги, різноманітних інструментів стимулювання і наявності розгалуженої системи інституційного забезпечення.

Головними складовими НІС Фінляндії стали: потужна інституційна підтримка перш за все за рахунок державних установ; ефективна фінансова-фіскальна політика і економічна підтримка з боку держави; концентрація на розвитку власного інтелектуального, людського ресурсу; створення власної

науково-виробничої бази, часто майже повністю з нуля; комплексна взаємодія всіх елементів НІС між державою, бізнесом та науковцями; поєднання загальнодержавних і регіональних програм; заохочення приватних інвестицій; перехід до кластерної моделі розвитку економіки.

Республіка Корея. Досліджуючи досвід економічних успіхів Республіки Кореї зазначимо, що стартові умови для економічного ривку були дуже низькі. Відсутність корисних копалин, неможливість активного розвитку сільського господарства через природно-топографічні фактори, відсутність промислової бази, нестача висококваліфікованих спеціалістів, та стан замороженого конфлікту з КНДР. Корея в 50-х роках 20 століття була однією з найбідніших країн світу, ВВП на душу населення становив всього 65 доларів.

Стрімке економічне зростання Південної Кореї пояснюється по-різному, але називають такі основні фактори:

- орієнтація на експорт, взаємодія із зовнішнім світом, стратегія розвитку;
- сприятливий міжнародний економічний клімат 60-х - першої половини 70-х років, що полегшило доступ до зовнішніх ресурсів;
- сильне та ефективне керівництво авторитетного уряду, який відкрив демократичні і політичні перетворення на користь економічних реформ;
- етнічна та культурна однорідність, а також конфуціанська традиція, особливе трудолюбство, освіта та вірність своїй нації.

Дані фактори потрібно доповнити наступними:

Переважним чином орієнтацією на власні сили. Країна зробила ставку на свій єдиний ресурс – людей. Всі зусилля були кинуті на підвищення рівня освіти та професійної грамотності. Країні вдалося підготувати армію висококваліфікованих інженерів і робітників, які і стали основою для економічного зростання.

Розбудовою власної моделі корпорацій – конгломератів “Чеболь”, які є формально незалежних і самостійних фірм, які фактично перебувають у власності однієї сім’ї і під єдиним адміністративним і фінансовим контролем.

Реформи у Кореї розпочались з тотальної боротьби з корупцією і проведення люстрації чиновників. Внаслідок цього було звільнено 17 тис. чиновників і оголошено заборону 4 тис. людей займатися політичною діяльністю. У країні досі працює служба, яка приймає звернення від громадян про факти корупції.

У реформування власно економічної сфери необхідно виділити наступні ключові елементи.

1. Ведення моделі державного планування, в основі якої лежало запровадження п'ятирічних планів.
2. Створення сприятливого інвестиційного клімату для іноземних

інвесторів шляхом зниження податкових ставок у поєднанні з політикою розвитку вільних економічних зон.

3. Проведення державної підтримки великого бізнесу у поєднанні з політикою жорсткого контролю і координації їх діяльності.

4. Підвищена увага до розвитку науки і освіти. Так, Республіка Корея виділяє найбільший відсоток від валового національного доходу (ВНД) на розвиток науково-дослідних робіт - 4,3%.

5. Акумуляція всіх наявних фінансових ресурсів держави для досягнення поставленої мети, і перш за все використання позичкової політики центрального банку як інструмент уряду для фінансової підтримки своїх експортно-орієнтованих виробників.

Реформи у Польщі розпочалися у складніших порівняно із сусідніми постсоціалістичними країнами умовах. Визначальною особливістю реформування у Польщі було напрацювання стратегії розвитку країни, яка включала: – формування нового типу економічної системи, забезпечення стабільного та динамічного розвитку, виходу Польщі на світову арену. У стратегії були визначені першочергові завдання: – досягнення макроекономічної стабілізації через скорочення дефіциту державного бюджету, становлення реальної процентної ставки, подолання дефіциту на національних ринках; – мікроекономічної лібералізації – створення сприятливих умов для розвитку підприємництва, доступу в країну іноземних інвестицій, створення конкурентного середовища, інституційна структурна перебудова. Успішному проведенню реформ у Польщі сприяла структура національного виробництва, зорієнтована на задоволення потреб внутрішнього ринку і менш залежна від негативних зовнішніх чинників. Суттєву допомогу в реформуванні структури економіки Польщі також надали спеціальні економічні зони, що були створені в депресивних регіонах, і які ще досить успішно функціонують.

Узагальнюючі сказане потрібно зазначити, що будь який варіант, розбудови національної інноваційної стратегії розвитку вимагає посилення екстрактивних політичних та економічних інститутів держави. Разом з тим, вирішальним моментом успішності впровадження даної стратегії вимагає приділення особливої уваги до національної освітньої системи, бо підготовка високоякісних спеціалістів є одним з ключових елементів інноваційної економіки. Приклад Фінляндії і Кореї, де фінансуванню національних освітніх програм, і приділяється значна увага – є наочним тому підтвердженням.

Список використаних джерел:

1. Berghall Elina. R&D, Investment and Structural Change in Finland: Is Low Investment a Problem? / Elina Berghall. – Helsinki : Government Institute for

Economic Research, 2009.

2. Савенко С. Економічне диво за одне покоління: Південна Корея - приклад для України. «Finance.ua». [Електронний ресурс]. URL: <http://surl.li/awlvh>.

3. Стадвелл Д. Чому Азії вдалося. [Пер. з англ. О. Цехамовська]. К.: Наш Формат, 2017. 448 с.

УДК 330.142

Гончаров Валерій Володимирович,

к.е.н., доц., доцент кафедри економічної теорії,
обліку та оподаткування, КНУБА

Оринянська Анастасія,

студентка, КНУБА

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИЙ КАПІТАЛ ТА ЙОГО РОЛЬ У ФОРМУВАННІ ІННОВАЦІЙНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ СИСТЕМИ

Актуальність теми. Визначається в першу чергу виниклим останнім часом інтересом до вивчення проблеми формування і функціонування інтелектуального капіталу в економіці. Дослідження інтелектуального капіталу – це завдання пріоритетного характеру, яке є актуальним для всіх підприємств України. Роль інтелектуального капіталу дуже важлива в сучасних умовах і полягає у впливі елементів інтелектуального капіталу на економічні результати і формуванні економічних цінностей підприємства.

Мета. Визначення ролі інтелектуального капіталу у формуванні моделі інноваційної національної економічної системи, а також уточнити та поглибити сутність, функції і структуру інтелектуального капіталу.

Інтелектуальний капітал – це комплекс взаємопов'язаних нематеріальних ресурсів та можливостей учасників виробничого процесу використовувати набуті знання та вміння для створення інноваційних продуктів, сприяючи розвитку національної економіки.

Сьогодні інтелектуальний капітал є єдиним фактором, розвиток якого має досить великий ресурс як за якісними, так і за кількісними та часовими параметрами.

Сьогодні інтелектуальний капітал – це основний чинник, що визначає конкурентоспроможність економічних систем, виступає ключовим ресурсом їх розвитку. Його оцінку слід проводити на трьох рівнях: державному, регіональному та на рівні окремого підприємства.

Носіями інтелектуального капіталу можна вважати професіоналів, наділених унікальними і важко замінюваними здібностями, значимість яких

для суспільства краще всього оцінюється в умовах ринку. Варто відмітити, що інтелектуальний капітал як економічна категорія може існувати лише в ринковій економіці, як й інші форми капіталу, оскільки здатність до праці є товаром, що приносить не лише вартість, а й додану вартість. Ринок платить за те, що наділене цінністю.

Інтелектуальний капітал пов'язаний з якісними характеристиками робочої сили, такими як:

- природні риси (здоров'я, психофізіологічна стійкість тощо);
- відповідне виховання, що дало індивіду можливість і бажання завзято, дисципліновано трудитися, систематично працювати над собою;
- професійна підготовка, кваліфікаційний рівень, поєднаний з непохитною роботою над його підвищенням, пошуком нових рішень, постійним підвищенням культурного рівня, що дозволяє розширити горизонт знань і мислення.

В цілому це формує певний творчий, креативний менталітет, який є невід'ємною рушійною складовою інтелектуального капіталу.

Сьогодні інтелектуальний капітал – це основа багатства, що визначає конкурентоспроможність економічних систем, виступає ключовим ресурсом їх розвитку.

Оцінку інтелектуального капіталу слід проводити на трьох рівнях: державному (макрорівень), регіональному та на рівні окремого підприємства чи установи (мікрорівень).

Також існують окремі показники, які характеризують можливості генерації і сприйняття ідей та задумів інновацій і доведення їх до рівня технологій, товарів, організаційних і управлінських рішень; застосовуються переважно на мікрорівні.

1. Показник винахідницької активності – характеризує здатність до генерації нових знань, які можуть стати основою інновацій.

2. Показник інженерно-технічного і наукового забезпечення - характеризує потенційну здатність персоналу підприємства до розв'язання інженерно-технічного і науково-прикладних задач.

3. Показник освітнього рівня характеризує освітній рівень персоналу підприємства.

4. Показник плинності кадрів високої кваліфікації – характеризує ступінь усталеності колективу висококваліфікованих працівників.

5. Показник оновлення знань – характеризує відповідність рівня знань працівників сучасним вимогам (стан перепідготовки та підвищення кваліфікації).

Ці, а також інші показники доцільно порівнювати з показниками підприємств-конкурентів або аналізувати в динаміці.

Обсяги інтелектуального капіталу як самого підприємства чи навіть регіону залежать від рівня інтелектуального потенціалу національної економіки в цілому.

Інтелектуальний потенціал слід розглядати як сукупність інтелектуальних можливостей трудових ресурсів, їх здатностей до створення інновацій, що визначають спроможність країни призводити у відповідність до зовнішніх внутрішні можливості розвитку національної економіки з метою забезпечення економічного зростання. Нарощування інтелектуального капіталу має прагнути до максимально можливого рівня інтелектуального потенціалу країни.

Залежно від завдань щодо забезпечення функціонування інтелектуального капіталу на державному рівні відбувається формування задач організації, регулювання, контролю, мотивації, планування та фінансування на всіх наступних рівнях. Тобто держава здійснює законодавчий вплив на регіони, підприємства та установи. Її основне завдання у цьому напрямку – створення ділового клімату, що сприяє розвитку приватного сектора у сфері інновацій та підвищенню конкурентоспроможності продукції. На регіональному рівні відбувається розподіл інвестицій, виділених державою для проведення НДДКР, надання субсидій чи пільг підприємствам для стимулювання їх до інноваційної діяльності. Підприємства, в свою чергу, мотивують своїх працівників до творчої праці; управління та контроль здійснюються відповідно до загальної інноваційної стратегії компанії. Продуктивна діяльність фірм у цій галузі позитивно позначається на економічних показниках країни, визначає її місце у міжнародних відносинах.

Така система сприятиме зміцненню конкурентного становища на міжнародних ринках, зростанню національного багатства, підвищенню привабливості економіки України для іноземних інвесторів, і згодом можна очікувати підвищення рівня якості життя і доходів населення.

Стійкі конкурентні переваги та примноження цінності підприємства в сучасному світі в першу чергу визначаються наявним інтелектуальним капіталом. Проте не лише формування інтелектуального капіталу як запоруки ринкової стійкості є першочерговим завданням підприємства, але й управління ним, оскільки інтелектуальний капітал є базисом створення доданої вартості. Підприємства, які використовують інтелектуальний капітал в якості провідного чинника виробництва, дотримуються основних принципів успішного управління ним, а також розробляють методики ідентифікації наявного інтелектуального капіталу, планування його впливу на всі напрями діяльності, безпосереднього управління та звітності.

Список використаних джерел:

1. Гелбрейт Дж. *Экономические теории и цели общества*. Москва : ДиректМедиа, 2007. 347 с.
2. Шипуліна Ю.С. *Критерії та методика діагностики інноваційного потенціалу промислового підприємства//Механізм регулювання економіки.*, 2008. 58-63 с.
3. Гапоненко А.Л. *Интеллектуальный капитал*. Веб-сайт. URL: <http://surl.li/ajotp> (дата звернення: 01.10.2021).
4. *Интеллектуальный капитал*. Вікіпедія: веб-сайт. URL: <http://surl.li/ajoto> (дата звернення: 01.10.2021).
5. *Интеллектуальный капитал. Проблемы та економічна природа. Облік і фінанси*: веб-сайт. URL: <http://surl.li/ajotq> (дата звернення: 01.10.2021).

УДК 331

Заєць Олександр Степанович,
к. е. н., директор «Приватне підприємство
виробничо-комерційна фірма «БУДМОНТАЖСЕРВІС»

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД СИСТЕМНОГО СТИМУЛЮВАННЯ ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ ПІДПРИЄМСТВА

Стратегічними напрямками розвитку України є розбудова інноваційно-інвестиційної моделі економіки, соціально-економічна спрямованість державного регулювання та інтеграція в європейський економічний простір. Кінець ХХ – початок ХХІ століття відзначається небувалим посиленням впливу глобалізації на розвиток світової економіки, виникненням нових економічних та соціальних інститутів. Значні масштаби та темпи інформаційного, інноваційного та інтелектуального розвитку охопили всі сфери життя суспільства, кардинально змінюючи розвиток світу, держав, населення.

Нова ера глобалізації відкриває для людства не лише нові можливості розвитку, але й водночас створює нові проблеми та загрози. За таких умов ключовим фактором підвищення конкурентоспроможності національної економіки є людина з її унікальними здібностями й можливостями, що стає рушійною силою в розбудові нової моделі інноваційної економіки.

В результаті переосмислення ролі людини як найціннішого ресурсу в розвитку суспільства та новітньої економічної системи в цілому відбулися кардинальні зміни щодо поглядів на сутність і значення людського капіталу. Інтелект особистості, знання, досвід, професійні навички, здатність освоювати нові досягнення й продукувати інновації виступають важливим чинником

глобальних трансформаційних перетворень в постіндустріальному суспільстві. Людський капітал (ЛК) є домінуючою формою як особистісного, так і суспільного багатства, основою інтелектуального та соціального капіталу, головною продуктивною силою, що є умовою не лише економічного, а й цивілізаційного прогресу загалом. Потужна роль у формуванні та розвитку людського капіталу належить державі. Але на сьогодні в Україні, коли пріоритетом та стратегічним курсом виступає економіка інноваційного розвитку, побудована на економіці знань, склалися несприятливі умови для формування, ефективного використання та розвитку конкурентоспроможного людського капіталу.

Сучасний досвід розвитку ринку праці кваліфікованої робочої сили базується на системі пріоритетів щодо витрачення бюджетних коштів держави на стимулювання розвитку людського капіталу. З таким підходом пов'язана концепція людського капіталу як сукупності сформованих і розвинутих внаслідок інвестицій продуктивних здібностей, особистих рис і мотивацій індивідів, що перебувають у їхній власності та використовуються у виробничій діяльності, сприяють зростанню продуктивності праці і доходів свого власника та національного доходу.

В основі цієї концепції використання і розвитку ЛК лежить орієнтація робочої сили на інтелектуалізацію праці, органічно інтегровану у систему виробництва, безперервність процесу збагачення знань та підвищення кваліфікації, мобільність і гнучкість організації праці та високу її вартість.

Дослідження проблем системного стимулювання ЛК в зарубіжних країнах пов'язано із соціальною політикою держави та окремих підприємств. За класифікацією шведського ученого Коста Еспін-Андерсена, яка передбачає поділ країн за різною роллю держави у реалізації соціальної політики. Ним виділено три основні моделі соціальної держави.

Ліберальна модель. Формування цієї моделі властиве таким країнам як США, Канада, Австрія, Великобританія, де відбувалося панування приватної власності, під впливом ліберальної трудової етики. Основними умовами функціонування даної моделі є мінімальна залученість держави до ринкових відносин й обмежене застосування заходів державного регулювання, що не виходить за рамки вироблення макроекономічної політики. У внутрішньому валовому продукті (ВВП) державному секторі економіки належить лише невелика частка. Соціальна підтримка громадян здійснюється за рахунок розвинених систем страхування при мінімальному втручанні держави, яка є регулятором певних гарантій. Розміри страхових виплат, як правило, невеликі. Незначні і трансферні платежі, тобто фінансові засоби перекладені з рахунків держбюджету на фінансові засоби отримані від податків, які розподіляються

безпосередньо різним групам населення у виді допомоги і субсидій. Матеріальна допомога має адресну спрямованість і надається лише на підставі перевірки потреби в ній.

Консервативна (корпоративна) модель характерна для країн із соціально-орієнтованою економікою. У їхньому числі – країни континентальної Європи, такі як Австрія, Німеччина, Італія, Франція. Позиції держави тут значно сильніші: бюджетні відрахування на соціальні заходи приблизно дорівнюють страховим внескам працівників і роботодавців, основні канали перерозподілу знаходяться або в руках держави, або під її контролем. Разом з тим держава прагне надавати матеріальну підтримку громадянам через систему страхового захисту. Завдяки цьому величина соціальної допомоги знаходиться в пропорційній залежності від трудових доходів і, відповідно, до розмірів відрахувань на страхові платежі.

Соціал-демократична модель (її іноді називають солідарною) має на увазі провідну роль держави в захисті населення. Причому пріоритетними задачами державної соціальної політики вважаються вирівнювання рівня доходів населення і загальна зайнятість. Дана модель знайшла практичне втілення в країнах Північної Європи – Швеції, Норвегії, Фінляндії, Данії, а також Нідерландах і Швейцарії. Основою фінансування соціальної сфери служить розвинутий державний сектор економіки, зміцненню якого не в останню чергу сприяє дуже високий рівень оподаткування. Частка державних витрат у ВВП складає у Швеції – 66%, у Данії – 61%, у Фінляндії – 56%. Основна частина цих витрат йде на задоволення потреб об'єктів соціального призначення. Значну частину серед них складають і трансферні платежі, завдяки яким відбувається перерозподіл національного продукту на користь найменш забезпечених прошарків населення, тобто в цих країнах дотримуються соціальних зобов'язань держави.

В сучасних умовах вартість ЛК швидко знижується в результаті прискорення темпів науково-технічного прогресу. Якщо в період індустріалізації нові технології і товари впроваджувались приблизно один раз на 20-30 років, то в другій половині ХХ ст. середній життєвий цикл продукту або технології скоротився до 5-7 років, а в деяких сферах та галузях – до 2-3 років. Відповідно кожне покоління повинно протягом свого життя адаптуватись до 4-5 технологічних нововведень. За деякими даними, професійна підготовка інженера старіє кожні 2-5 років на 50%. Таким чином, для підтримки на відповідному рівні своїх знань людина повинна вчитися усе життя. Одним з показників росту інвестицій є збільшення терміну навчання сукупного робітника. У другій половині ХХ ст. розвинуті країни значно збільшили середнє число років навчання дорослого населення, в т.ч. в Італії – з

5,5 до 13,3-13,5; в Японії – з 9-9,2 до 15,9-16,1; у Франції – з 9,4-9,8 до 17-17,2; в США – з 11,3 до 19,6-20.

Сучасний ринок праці кваліфікованої робочої сили в країнах з ринковою економікою формується під впливом широкого попиту на робочу силу нової якості і одночасно масового виходу на ринок праці кадрів, підготовлених до праці в умовах інтенсивних науково-технічних змін, здатних до активної діяльності.

На передній план вийшло питання гнучкості праці, її більшої пристосованості до прискорених змін структури і технологічної бази виробництва. Модернізація старих і створення нових галузей економіки призводить до якісних змін в структурі зайнятості. На ринку праці кваліфікованої робочої сили розвинутих країн відмічаються такі тенденції:

- відбулася зміна у попиті на кваліфіковану працю та посилилась поляризація ринку праці, що проявляється в низькій заробітній платі і погіршенні ситуації із зайнятістю для менш кваліфікованої робочої сили. Все це підтверджує висновок, що рівень кваліфікації стає все більш значущим фактором, який визначає можливості працевлаштування людини, а на макрорівні – конкурентоспроможність країни;

- в останні роки ріст зайнятості в розвинутих країнах відбувався в основному в сфері послуг, зокрема за рахунок робочих місць, де переважала малокваліфікована праця;

- в умовах швидкої зміни характеру виробничих технологій можливий такий феномен, як потреба в працівниках не більш високої кваліфікації, а іншої кваліфікації. При цьому зростає необхідність і важливість безперервної професійної підготовки, яка забезпечувала б відповідний рівень конкурентоспроможності працівників. Необхідність безперервної освіти набуває особливого значення для малих і середніх підприємств, для яких характерний динамізм пристосування до потреб ринку, і, відповідно, зміни кваліфікації.

Системне узагальнення зарубіжного досвіду формування ціни кваліфікованої робочої сили на ринку праці дозволяє в цьому процесі визначити такі тенденції: зростання впливу освіти та досвіду роботи на ріст заробітної плати; пріоритет оплати розумової праці порівняно з фізичною; індивідуалізація заробітної плати; перелив робочої сили різної кваліфікації на ринки праці країн постіндустріального типу (економічна міграція).

Людський капітал, як особливий вид стратегічних ресурсів розвитку національної економіки, виступає головним фактором прискорення темпів інтегрування України в світовий економічний простір. Для України пошук нової моделі функціонування системи державного регулювання розвитку

людського капіталу є актуальною та об'єктивною потребою, яка дозволить зміцнити конкурентні переваги країни в умовах глобальних викликів та загроз XXI століття.

УДК: 331.556.4

*Кондратюк Юлія Вікторівна,
аспірантка кафедри економічної теорії, обліку та оподаткування, КНУБА*

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНА МІГРАЦІЯ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ: ОЦІНКА ОСНОВНИХ НАПРЯМІВ ПІД ВПЛИВОМ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ СВІТОВОЇ ЕКОНОМІКИ

З поширенням глобалізаційних процесів у всьому світі значно зросла трудова мобільність. Основна форма прояву цієї мобільності полягає в міграції як трудових, так і інтелектуальних ресурсів як у межах однієї країни, так і між різними країнами. Інтелектуальна міграція є особливою загрозою соціально-економічного розвитку країни, оскільки одним із важливих факторів економічного і соціального прогресу є збереження науково-технічних кадрів країни.

На сьогоднішній день трудова міграція не тільки зменшує пропозицію робочої сили на українському ринку праці, а й знижує її якість. В умовах розвитку міжнародних економічних відносин поширюються міграційні процеси, характерною складовою яких є інтелектуальна трудова міграція.

За неофіційними даними за кордоном у різних сферах працевлаштовані приблизно 7 млн. українців [5]. На сьогоднішній день понад 30% українських вчених працюють на розвиток економіки зарубіжних країн [1].

Проблеми, які пов'язані з міграційними процесами, є досить актуальними і потребують детального вивчення. Особливо це стосується основних напрямів та масштабів міграційних потоків, причин інтелектуальної міграції, її наслідків для економічного, соціального та демографічного розвитку країни.

Таким чином, інтелектуальна міграція є досить актуальною проблемою для сучасної України і потребує, по-перше, детального аналізу міграції висококваліфікованих кадрів, яка в умовах глобалізації набуває масштабних обертів і, по-друге, вдосконалення державного регулювання у напрямку зменшення обсягів інтелектуальної міграції на найближчу перспективу.

Сутність та специфіку інтелектуальної міграції, її місце і роль у загальних міграційних процесах були висвітлені у працях В. Бакірова, О. Іконнікова, М. Ісакова, А. Каменського та ін. Отже, як в зарубіжній, так і у вітчизняній літературі накопичено значний досвід з дослідження проблем трудової міграції.

Разом з тим, детально розглядаючи міграційні процеси, науковці багато уваги у своїх дослідженнях приділяють саме трудовій міграції, залишаючи при цьому без достатнього вивчення проблему пов'язану з міграцією інтелектуальних кадрів. Проте слід відзначити, що проблема комплексного статистичного дослідження інтелектуальної міграції в контексті європейської інтеграції не знайшла свого адекватного висвітлення у науковій літературі. Це дає підстави стверджувати, що проблема цього соціально-економічного явища здебільшого залишається відкритою і потребує подальшого дослідження.

Результати наукових дослідження свідчать про збільшення чисельності інтелектуальних мігрантів. Така ситуація дає підстави стверджувати, що для України характерні ознаки руйнування інтелектуального капіталу нації. До причин, які спонукають зростання інтелектуальної міграції, відносять економічні, політичні, соціальні чинники, що діють в умовах наявної глибокої кризи вітчизняної науки. Інтелектуальні мігранти виїжджають за межі національних кордонів не лише у пошуках вищої матеріальної винагороди за свою працю, а також у пошуках технологічно оснащених лабораторій, сучасних робочих місць, які мають комфортніші побутові умови праці [3, с. 191].

Причини, які спонукають частину інтелектуальної еліти емігрувати з України: низький рівень оплати праці, реалізація здібностей та набуття фахового досвіду, прагнення до життя в економічно стабільному суспільстві, забезпечення родинного добробуту, неможливість працевлаштуватися за фахом, політична нестабільність [4 с. 58].

Саме тому на сьогоднішній день необхідно поглибити наукові дослідження інтелектуальної міграції в контексті розвитку України, розглянути проблеми міжнародного переміщення висококваліфікованих кадрів в умовах ринкового середовища.

Зараз міграційна політика багатьох розвинутих країн світу ґрунтується на принципах заохочення та приваблення інтелектуального мігранта. Високорозвинені держави світу підійшли до формування економічної системи шляхом розвитку інтелектуального продукту, з розвинутими розумовими, аналітичними здібностями, умінням своєчасно реагувати на актуальні світові тенденції розвитку, з високим рівнем самоорганізації, самоконтролю та моральності. Для зменшення масштабів інтелектуальної міграції країна має спрямувати свою політику на розвиток та ефективне використання інтелектуального потенціалу:

- активно залучати талановите, молоде покоління до наукової діяльності;
- забезпечити виконання Закону України «Про наукову та науково-організаційну діяльність» у частині фінансування наукової сфер на рівні 1,7% ВВП;

- забезпечити гідну заробітну плату науковому потенціалу країни;
- забезпечити оновлення матеріально-технічної бази науково-дослідної сфери;
- забезпечити нові підходи до реалізації формування кадрового потенціалу шляхом визначення пріоритетних для країни наукових напрямів, за якими має здійснюватися підготовка наукових кадрів;
- створити сприятливі умови праці, з оснащеними необхідними технічними засобами лабораторіями, що сприятиме реалізації творчого та інтелектуального потенціалу;
- підвищити рівень соціальної захищеності працівників наукової сфери;
- стимулювати вітчизняний бізнес до ефективного використання наукових розробок українських учених;
- забезпечити більш тісну співпрацю вищих навчальних закладів з науково-дослідними інститутами;
- забезпечити участь у міжнародних програмах з інформаційного обміну для підвищення кваліфікації та інтелектуального потенціалу вченого;
- сприяти міжнародному співробітництву з можливістю здійснювати зарубіжні відрядження [2, с. 120].

Також важливими чинниками є міжнародне співробітництво – можливість здійснювати зарубіжні відрядження, що сприяють приєднанню до досягнень світової науки і ділової культури. Тим самим відбувається трансформація у розвитку дослідника, науковця чи викладача, відповідного до принципів розвитку і функціонування інформаційного суспільства. Основним аспектом статистичного вивчення інтелектуальної міграції є прогнозування чисельності мігрантів на короткостроковий період.

Нинішня криза вітчизняної науки є основною причиною інтелектуальної міграції, яка негативно впливає на розвиток національної економіки, на якість людського капіталу, продуктивність праці, рівень доходів населення. Інтелектуальна міграція, як явище суперечливе і неоднозначне, вимагає конкретних заходів щодо її впорядкування, яке повинне здійснюватися за допомогою міжнародно-правового регулювання міграційних процесів із урахуванням глобальних інтересів світового співтовариства, об'єктивних можливостей окремо взятих країн і особливостей розвитку народонаселення в сучасних умовах.

Список використаних інформаційних джерел:

1. *International Migration Outlook 2013. OECD publishing. – 2013. URL: <http://www.oecd-ilibrary.org/>*
2. *Зовнішня трудова міграція населення України. / За ред. Е. М. Лібанової.*

– Київ : ДП «Інформаційно-аналітичне агентство», 2009. 120 с.

3. Міграція і толерантність в Україні: №б. ст. / За ред. Ярослава Пилинського. Київ: Стилос, 2007. 191 с.

4. Соціологічне опитування сімей міжнародних трудових мігрантів у межах проекту Open Society Institute. – Higher Education Support Program. – Project Wealth, Poverty and Life Satisfaction in Transition Societies, 2013.

5. Офіційний сайт Державного комітету статистики [Електронний ресурс]. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

УДК 69.003

*Литвиненко Олександр Васильович,
аспірант кафедри організації і управління будівництвом КНУБА
Стеценко Юрій Анатолійович
магістр кафедри економіки будівництва,
Науковий керівник доцент Шевчук К.І., КНУБА*

НОРМАТИВНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ БУДІВЕЛЬНОЇ ПРОДУКЦІЇ ЯК СКЛАДОВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО КАПІТАЛУ

Головні параметри будівництва – якість, терміни виконання і вартість робіт є суттєвими умовами договорів підряду на виконання будівельних і монтажних робіт. Тому вкрай актуальним для будівельних підприємств, які виконують роботи, а також для замовників будівництва є дослідження змін, і нововведень у систему забезпечення якості будівельної продукції, які викликала необхідність впровадження положень прийнятого у 2020 році Верховною Радою України Закону України «Про надання будівельної продукції на ринку», який набирає чинності з першого січня 2023 року [1].

Дослідження зміни правил визначення технічної прийнятності будівельної продукції на ринку та виявлення впливу законодавчих змін на діяльність учасників будівництва.

Закону України «Про надання будівельної продукції на ринку» передбачає внесення змін до 9 законів, а також низки підзаконних актів, причому зробити це заплановано у декілька етапів. Закон прийнято із метою гармонізації українського законодавства із нормативною і законодавчою базою ЄС, оскільки наразі виникають труднощі і технічні бар'єри для українських виробників при спробі маркування своєї продукції знаками якості ЄС. Прийняття Закону сприятиме створенню умов для вільного пересування товарів та послуг на ринку, підвищенню безпеки та надійності будівель і споруд, запровадженню механізмів забезпечення взаємозв'язку нормативних вимог до інженерних і

конструктивних систем будівель та будівельної продукції. У результаті дії Закону будуть внесені зміни до Законів «Про стандартизацію», «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення порядку надання адміністративних послуг у сфері будівництва та створення Єдиної державної електронної системи у сфері будівництва», «Про будівельні норми» та інші. При цьому законом запроваджено механізми забезпечення взаємозв'язку нормативних вимог до інженерних і конструктивних елементів будівель і споруд і вимог до будівельної продукції, встановлено основні вимоги до будівель і споруд, зобов'язання учасників ринку будівельної продукції, засади декларування показників якості будівельної продукції, визначено суттєві характеристики та механізми їх визначення, декларування і підтвердження.

Оскільки якість будівництва будівель і споруд є суттєвою характеристикою, то доцільним є дослідження впливу на неї наступних чинників і впливаючих параметрів [2]:

- якість і повнота проектної документації;
- дотримання законодавчо-нормативних умов;
- якість будівельних процесів та робіт, чітке дотримання вимог технології та організації будівництва;
- якість будівельних виробів та конструкцій;
- технічною можливістю забезпечити заданий рівень якості за допомогою машин, механізмів, засобів малої механізації тощо;
- рівень кваліфікації управлінського персоналу, робітників та лінійних ІТП.

Розглядаючи систему формування якості у будівництві з точки зору динамічного підходу, можна визначити, що переформатування системи управління якістю об'єкта має здійснюватися не тільки з урахуванням можливостей і переваг переходу до європейської системи оцінки технічної придатності усіх існуючих процесів, але і враховувати технічні, кваліфікаційні, інформаційні можливості підрядних підприємств використовувати сучасні надбаня, їх здатність інтегруватись у єдину систему забезпечення якості не тільки на технічному і технологічному рівні, але і на рівні можливості формування єдиної інформаційної бази щодо виконання будівельних, монтажних робіт на об'єкті [3], можливих дефектів, використовуваних матеріалів, виробів і конструкцій [4], окремих конструктивних елементів тощо. Перехід до нових положень також надасть можливість учасникам будівельного ринку підвищити захист інтелектуальної власності виробників такої продукції, що також позитивно вплине на будівельний ринок.

Впровадження нових положень Закону дозволить створити систему перевірки відповідності і технічної прийнятності будівельної продукції, яка

буде зрозумілою і доступною для усіх учасників будівництва, що справить позитивний вплив на систему якості будівництва об'єктів.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про надання будівельної продукції на ринку», який набирає чинності з першого січня 2023 року
2. ДСТУ-Н Б А.3.1-33:2015 Настанова щодо підготовки та складання договорів підряду на виконання проектно-вишукувальних та будівельних робіт Державний стандарт України: наказ Мінрегіону від 30.12.2015 р. № 360. 18 с.
3. Tugai O.A., Hryhorovskyi P.Ye., Khyzhniak V.O., Stetsenko S.P., Bieliukova O.Yu., Molodid O.S., Chernyshev D.O. *Organizational and technological, economic quality control aspects in the construction industry: collective monograph. Lviv-Torun: Liha-Pres, 2019. 136 p.*
4. Тугай О. А., Чуприна Ю. А. *Формування сучасних моделей організаційних структур для адаптації будівельного виробництва до євро стандартів. Управління розвитком складних систем, 2011. №6. С.77-83*

УДК 331.1: 616.8-08

*Молчанова Стелла Геннадіївна,
асистент кафедри хімії лікарських засобів,
Національний медичний університет імені О.О. Богомольця, член Української
асоціації нейрохірургів (м. Київ)*

МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ОЦІНЮВАННЯ ДИНАМІКИ ВТРАТ ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ ВНАСЛІДОК НАРКОМАНІЇ ТА АЛКОГОЛІЗМУ

Людський капітал як первинний фактор конкурентоспроможності індивіда, підприємства, держави, визначає ступінь його реалізації, що обумовлюється численною кількістю факторів: рівнем розвитку продуктивних сил, темпами науково-технологічного прогресу, рівнем освіти, здоров'я, рівнем доходів, граничною схильністю до заощадження, що характерні для певного суспільства, а також ефективністю інституційних чинників, які формують спектр важелів державного механізму розвитку людського капіталу. Диференціація важелів залежить від ступеню економічного розвитку країни, а також ефективності діяльності освітніх, інституцій соціального захисту, медичних установ. Саме останні в умовах соціально-економічних наслідків COVID-19 визначають тенденції розвитку людського капіталу, що потребує оцінки їх впливу.

Людський капітал як економічна категорія виражає відносини, пов'язані з формуванням і відтворенням втіленої в людині здатності приносити додану вартість. [1, с.76]. Як одна з форм капіталу його формування та розвиток потребують інвестицій (як на рівні окремої людини, підприємства, так і на рівні регіону, держави в цілому), а також створення політико-правових, організаційно-адміністративних, соціально-економічних умов для його оптимального використання. На відміну від інших форм, людський капітал невіддільний від його носія, а тому менш ліквідний, має значний часовий лаг (від кількох місяців до декількох років) для його диверсифікації в інші сфери економічної діяльності, не володіє здатністю до акумулювання (просте збереження призводить до постаріння знань та, відповідно, скорочення людського капіталу).

Виконуючи оцінку людського капіталу за методикою, запропонованою Міжнародним банком реконструкції та розвитку [2], розраховують індекс, що дозволяє виміряти людський капітал наступного покоління, який можна очікувати від досягнень дитини, народженої в певний період (певний рік) з огляду на ризики поганого здоров'я та поганої освіти, які нині переважають в країні, де ця дитина проживає. За цією методикою індекс людського капіталу має три компоненти: оцінку тривалості життя, оцінку рівня освіти та рівня здоров'я.

Компонент «здоров'я» характеризує систему охорони здоров'я та використовує два показники для оцінки загального стану здоров'я країни: перший показник відображає стан здоров'я у внутрішньоутробному, дитячому та ранньому дитячому розвитку, тобто вірогідність народитися та дожити без затримки у розвитку до віку 5 років; другий – відображає рівень здоров'я, який народжена сьогодні дитина може потенційно мати, коли стане дорослою – визначається як частка 15-річних дітей, що зможе дожити до 60 річного віку [2]. Аналізуючи головні фактори компоненту «здоров'я» на індивідуальному рівні слід визначити в першу чергу стан фізичного, психічного, духовного, соціального здоров'я; особистісні та професійні навички (освітній рівень, професійно-кваліфікаційний рівень); здатність до продуктивної трудової діяльності. Зрозуміло, що реалізація можливостей здійснювати трудову діяльність та отримувати дохід від цієї діяльності залежить від фізичних можливостей людини працювати та співпрацювати, координуючи свою діяльність з іншими людьми. В цьому сенсі акцентуємо увагу на розширеному понятті здоров'я не лише як фізіологічного стану фізичного благополуччя, але й психічного, духовного та соціального [3, с.320]. Відзначимо, що фактор здоров'я, тривалість життя безперечно залежить від доступності та якості охорони здоров'я, поширення та рівня захворюваності на різні групи хвороб. В

Україні найбільша захворюваність спостерігається на серцево-судинні, легеневі, онкологічні захворювання, що суттєво впливає на середню тривалість життя (майже на 10 років менше порівняно з країнами ЄС).

Психічне здоров'я - це стан психологічного благополуччя, у якому людина реалізує свої здібності, може протистояти звичайним життєвим стресам, продуктивно працювати й робити внесок у суспільне життя. Згідно з дослідженнями Світового банку, більше 90% смертей в Україні спричинені неінфекційними захворюваннями, тоді як зловживання алкоголем виступає в якості основного фактору ризику. Згідно з дослідженнями, близько 30% людей в Україні страждають на психічний розлад впродовж життя. Розлад, спричинений вживанням алкоголю, є найбільш поширеним розладом серед чоловіків, тоді як депресія та тривожність є більш поширеними серед жінок. В порівнянні з іншими країнами, в Україні зареєстровано особливо високий рівень депресії. Також прослідковується тісний взаємозв'язок між погіршенням психічного здоров'я в Україні та бідністю, безробіттям і відсутністю відчуття безпеки, що підсилюється впливом конфлікту. Порівняно з іншими країнами, в Україні зареєстровано особливо високий рівень депресії. За даними дослідження STEPS в Україні кожен восьмий дорослий (12,4%) повідомив про симптоми, що відповідають клінічному діагнозу депресії. Поширеність депресії майже вдвічі більша серед жінок (16,2%), ніж серед чоловіків (8,7%). Водночас лише кожна четверта особа з імовірною депресією (3,0% від загальної кількості населення) була про це поінформована лікарем чи медичним працівником. Лише 0,4% населення пройшли лікування антидепресантами або ходили на сеанси психотерапії [4, с.10].

Важливо зазначити, що проблеми із психічним здоров'ям також опосередковано збільшують кількість додаткових смертей. Так, вони можуть підвищувати ризик негараздів із фізичним здоров'ям, зокрема через травми, нездоровий спосіб життя (наприклад, куріння, незбалансоване харчування, відсутність фізичної активності, ожиріння), небажання чи неможливість звернутися по відповідні послуги з охорони здоров'я та недотримання схеми медикаментозного лікування. Зростанню захворюваності сприяють інформаційні перевантаження, політичні й економічні катаклізми в країні, а провісниками захворювань є стреси. Сучасне життя само по собі сприяє стресам, і якщо людина починає з ними миритись, це загрожує депресією. Цей стан можна охарактеризувати як загальну загальмованість, нездатність до діяльності, нескінченний потік докорів і образ на свою адресу, гостре почуття провини й очікування покарання. Від депресії часто страждають люди з підвищеною відповідальністю, працездатністю й суворим ставленням до себе. Жодна інша хвороба не призводить так часто до суїциду, як депресія. У ФРН,

наприклад, щорічно відбувається майже 10 тисяч випадків самогубств, 150 тисяч спроб суїциду на тлі депресивних станів (якщо хворі не отримують адекватного лікування).

Водночас максимальна реалізація особистості часто пов'язана з її соціальним благополуччям (соціальним здоров'ям), що визначаються позитивними відчуттями, психологічними станами, продиктованими особливостями соціального становища (добробут сім'ї, можливості відпочити, мати соціальний захист від держави в період, коли людина не може сама себе забезпечити), наявністю соціальних зв'язків в процесі трудової діяльності [3, с.153]. Духовне здоров'я також може мати негативний вплив на ступінь реалізації здатностей до праці, зокрема в умовах трудової міграції, або роботи вахтовим методом можуть порушуватись соціальні контакти з сім'єю, це в результаті може призводити до руйнування сімей, розвитку депресивних станів, що, відповідно, буде негативно відображатися на здатності до праці.

Соціально-психологічні чинники представлені системою (табл.1) [5, с.226], що включає (у розрахунку на 100 тис. осіб) кількість хворих на розлади психіки та поведінки з діагнозом, що встановлений уперше, і тих, які перебували на обліку у медичних закладах, на кінець року; кількість хворих з уперше встановленим діагнозом розладу психіки та поведінки внаслідок уживання алкоголю (алкоголізм і алкогольні психози), наркотичних та інших (крім алкоголю) психоактивних речовин (наркоманії та токсикоманії), а також тих, які перебували на обліку у медичних закладах, на кінець року з діагнозом алкоголізм і алкогольні психози, наркоманія та токсикоманія, смертність населення від навмисних самоушкоджень, кількість зареєстрованих злочинів, кількість засуджених.

Збільшенню втрат людського капіталу найбільше сприяло щорічне захворюваності на алкоголізм (+6%), активізація злочинності (+2%), зниження смертність населення від навмисних самоушкоджень (-9 %), нагромадження чисельності хворих на розлади психіки та поведінки (+4%), на наркоманію та токсикоманію (+9%).

Інтегральна оцінка системи демографічних показників, отримана за арифметичною зваженою формулою, показала, що сукупна дія всіх чинників за 2016-2020 рр. спричиняла посилення негативного впливу на величину людського капіталу на 3 %, їхня базова інтегральна оцінка склала 0,97.

Коефіцієнти темпів зростання групи соціально-психологічних чинників втрат людського капіталу України за 2016–2020 рр.

Роки	кількість хворих, які перебували на обліку у медичних закладах	кількість хворих на розлади психіки	кількість хворих з діагнозом алкоголізм і алкогольні психози	кількість хворим з діагнозом наркоманії та токсикоманії	смертність населення від навмисних самоушкоджень	кількість зареєстрованих злочинів	померлих у працездатному віці, до	кількість засуджених	Величина ланцюгових темпів росту населення
2016	1,04	0,84	0,94	0,91	1,09	0,98	1,12	1,22	0,97
2017	1,06	0,92	0,93	0,92	1,07	0,99	1,09	1,07	0,98
2018	1,02	0,96	0,95	0,94	1,03	1,00	1,07	1,03	0,99
2019	1,02	0,98	0,97	0,96	1,02	1,01	1,01	1,06	1,00
2020	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00

Джерело: [6]

Отже, в останні роки наявні негативні процеси, що мають вплив на збільшення втрат людського капіталу. Здійснений аналіз показує, що скорочення людського капіталу пов'язане з низкою чинників – демографічним скороченням населення, збільшенням захворюваності, зокрема на психічні захворювання, що вимагає здійснення активної політики в сфері охорони здоров'я в напрямі збільшення доступності та якості медичних послуг, виховання здорового способу життя, а також вжиття економічних заходів для підвищення добробуту населення, збільшення кількості та якості робочих місць з гідними умовами праці.

Список використаних джерел:

1. Шовківська В.В. Сутнісна характеристика категорії “людський капітал». Шляхи підвищення ефективності будівництва в умовах формування ринкових відносин: зб. наук. праць. Вип.34. Ч.3 Київ: КНУБА, 2015. С.68-78.
2. The Human Capital Project. International Bank for Reconstruction and Development, 2018. – 57 р. с.3-4
3. Соціальна медицина та організація охорони здоров'я / Під заг. ред. Ю.В. Вороненка, В.Ф. Москаленка. Тернопіль: Укрмедкнига, 2000. 680 с.
4. Психічне здоров'я на перехідному етапі: результати оцінювання та рекомендації для інтеграції охорони психічного здоров'я в систему первинної медичної допомоги та громадські платформи в Україні. Міжнародний медичний корпус за підтримки групи Світового банку, 2017. URL: http://ipz.org.ua/wp-content/uploads/2018/01/MH-report-for_INTERNET_All_ua.pdf

5. Гальків Л. І. Оцінка втрат людського капіталу: теорія, методологія, практика : монографія. Львів: Ін-т регіон. досліджень; НАН України, 2011. - 442 с.

6. Захворюваність населення (1995-2020pp.) URL: <http://kh.ukrstat.gov.ua/index.php/zakhvoriuvanist-naseleennia>

UDC 331.101.262:613

Hajomer Mohamed Elamen Elfky,

Resident Physician of Kharkiv Clinical Hospital of Emergency and Emergency Medical Care №4, doctoral student in medical management (Khartoum, Sudan),

ORGANIZATION OF MEDICAL CARE AS A FACTOR OF HUMAN CAPITAL FORMATION

The recent socio-economic processes in the Sudan have led to a deterioration in the quality of life and health of the population and, as a result, a crisis in the demographic situation, major problems in the path of intensive economic development.

Having a huge natural and reproductive potential, our country is characterized by the fact that the quantitative and qualitative indicators of its human capital are approaching the point where it can't provide solutions to its own development and reproduction, economic development, development of territorial, natural, raw materials and fuel and energy resources. Therefore, the issue of improving the quality of human capital, especially through investment in health care, is becoming extremely important.

Modern directions of society development are aimed at maintenance and restoration of human capital. One of the factors in the development of human capital is health care, which affects its quality. Ensuring high quality human capital, its formation, accumulation and efficient use contributes to the improvement of the health of the nation, the development of the economy and society. These factors determined the relevance of the studied problem.

Today, the problem of human capital health is one of the global problems of mankind. The efficiency, quality and affordability of health care have a significant impact on the state of human capital. Negative processes in the health care system worsen the state of human potential, and conversely, the creation and improvement of working and living conditions of the population contributes to increasing the level of human capital and improving the well-being of the population.

Human capital is a social and productive factor in economic development. In the form of human capital, the productive forces of man are realized. Human capital

manifests itself as a store of knowledge, valuable qualities, skills and motivations, contributes to the development and well-being of the nation [1]. It is singled out as the most valuable of all types of capital.

The formation of human capital is influenced by innate talent, abilities, education and skills [2]. The term "human capital" includes such concepts as human potential, intellectual capital, human factor. The quality of human capital is closely linked to the development of the health care system in the country. The health care sector is the basis that influences the formation of human capital and on the state of which the health of the population, economic and political stability of the state depend.

In international communication, the definition of health specified in the Charter of the World Health Organization is used: "Health is a state of complete health physical, spiritual and social well-being, not merely the absence of disease or infirmity". Countries that implement measures to promote improvement health of the nation are valuable to all countries of the world.

In terms of life expectancy and quality of life, the health of the population is occupied by countries in which due attention is paid to health care and investment in accumulation of human capital. Countries with low GDP per capita, low health care costs are low life expectancy.

A comparative indicator of the level and life expectancy of education in the world is the Human Development Index, which was developed in 1990 and until 2013 was called the "Human Development Index". Data on the Index are published annually by the UN in the Human Development Report.

The Human Development Index (HDI) covers the economies of 124 countries and characterizes the differences between countries, assesses the impact of economic development on quality of life. The main indicators that determine the HDI include health, education, employment (population), security, infrastructure, etc.

Analysis of the HDI rating showed that the top ten included countries with a very high level of human development. Finland is in the lead, with the highest HDI indicators, with an index of 85. Chad (41.10) and Yemen (40.72) have the last positions, with little progress in human development.

In order to obtain higher HDI scores, one should take into account the fact that childhood health indicators have the greatest impact on human capital formation. So investment resources in health care should begin at the beginning of human life. Most of the physiological and cognitive development of man occurs in childhood. The effect of investing in child health is returning to the nation's good health, increasing efficiency, improving economic growth and, as a result, increasing HDI.

Among the social needs in Ukraine, the need for good health took first place. Today in the country there is an unsatisfactory medical and demographic situation.

Life expectancy is declining, diseases are spreading, population growth is declining and mortality is rising.

The state of health is significantly influenced by the possibility of healthy eating, which, in turn, is determined by the level of environmental pollution, the level of quality of life of citizens, national traditions. In the conditions of pollution of the territory of Ukraine with radiation, emissions of heavy metals, acid vapors, the quality of soils deteriorates, as well as the quality of agricultural products grown on them.

It should be noted that along with nutrition, a negative factor in health can be a lifestyle (sedentary, stressful, a combination of primary and secondary employment due to low wages in the main place of work, etc.). This requires measures to compensate for the consequences of such a way of life and to ensure the availability of preventive health measures, the development of physical culture, sports, the promotion of a healthy lifestyle and its implementation in family values.

Note that the factor of health, life expectancy undoubtedly depends on the availability and quality of health care, the prevalence and incidence of different groups of diseases. In Ukraine, the highest incidence is observed in cardiovascular, pulmonary, oncological diseases, which significantly affects life expectancy.

The health care system has an important impact on the development and reproduction of human capital. Insufficient public spending on health care has negative consequences: increased morbidity and mortality, reduced life expectancy. Therefore, the priority of socio-economic policy should be the reproduction of human capital.

It is necessary to solve the following issues: to rationally organize the system of medical care, to ensure access to modern medical technologies and drugs, to maintain in proper condition the logistics. General problems of the economy and economic entities of health care institutions, to raise the level of awareness about medical innovations, to increase financial resources for the health care of the population of the country. These measures will help the full reproduction of human capital, improve its quality and welfare.

References:

- 1. Shultz T. Investment in Human Capital: The role of Education and of Research, T. Shultz. New York, 1971, 324 p.*
- 2. Баєва О. І. Охорона здоров'я як фактор розвитку людського капіталу/ Галицький економічний вісник. Т. : ТНТУ, 2017. Том 52. № 1. С. 126–131.*
- 3. Human Capital Report: The Human Capital Index 2015/ World economic forum. URL: <http://reports.weforum.org/human-capital-report-2015/rankings/>*

ПРОБЛЕМИ ВПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙ БУДІВЕЛЬНІЙ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ

Будівельна галузь є однією з найстаріших галузей економіки, що постійно розвивається і є одним з індикаторів інноваційного та технологічного розвитку нації. З огляду на це, дослідженню передових технологій в даній галузі в т.ч. й 3D-друку приділяли чимало уваги як зарубіжні, так і вітчизняні науковці, зокрема Андрощук Г.О., Даттон Р., Ванглер Т., Вегер Д., Гелен К., Дилленбургер Б., Дини Э., Кисіль О.В., Лоук Д., Мюллер Ф., Перро А., Хаберт Г., Хак Н., Хошневис Б., Хуан І., Шатов С.В. та ін. Новітні дослідження присвячені, більшою мірою, аналізу переваг 3D-друку в будівництві великих конструкцій, покращанню складу та підвищенню якості бетону для друку та проблемам його використання, екологічній оцінці життєвого циклу матеріалів для друку. Проте актуальним залишається питання економічної доцільності використання технології 3D друку, як для державних, так і для приватних будівельних компаній. Загалом питання переходу на 3D-друк до цього часу не втратило актуальності та потребує подальшого вивчення.

Метою роботи є дослідження економічної доцільності застосування технології 3D-друку у галузі будівництва.

3D друк – одна з найбільш обговорюваних технологій останніх років. Деякі розглядають його як початок третьої промислової революції. Технологію 3D-друку винайшов американський інженер Чак Халл (Chuck Hull). Він запатентував цей процес в 1986 р. і спочатку назвав його Стереолітографія. Принцип роботи будівельних 3D-принтерів полягає в екструзії - або витісненні - спеціальної суміші, шар за шаром, по заданій тривимірній комп'ютерній моделі. Заздалегідь підготовлена суміш, що складається з цементу, наповнювача, пластифікатора і інших добавок, завантажується в бункер пристрою і звідти подається до голівки принтера. Суміш наноситься на поверхню майданчика або попередні надруковані шари [1].

Розрізняють декілька видів будівельних 3D-принтерів: порталні 3D-принтери представляють собою конструкцію з рами, трьох порталів і голівки. За допомогою таких пристроїв можна друкувати будівлі і по частинах, і цілком - якщо вони вміщуються під аркою принтера. Пристрої типу «дельта» не залежать від тривимірних напрямних і можуть друкувати складніші фігури. Тут друкуюча голівка підвішується на важелях, які кріпляться до вертикальних напрямних. Нарешті, роботизовані принтери - це робот або група роботів типу

промислового маніпулятора, оснащених екструдерами і керованих комп'ютером [2].

До переваг 3D-друку можна віднести покращання наступних параметрів:

1) Екологічність. За допомогою 3D-друку можна будувати будівлі з екологічно чистих матеріалів [3, с.517]. Більше того, деякі 3D-принтери використовують сонячну енергію для будівництва будинків і викидають дуже мало CO₂[4].

2) Швидкість. На основі 3D-друку вдалося побудувати будинок площею 38 м² лише за 24 години машинного часу, інші роботи – установка, покрівля, встановлення вікон, внутрішня і зовнішня обробка – близько трьох тижнів. В результаті було побудовано повноцінний одноповерховий будинок з вітальнею, кухнею, санвузлом, системами опалення та електропостачанням. Бетонна суміш, з якої зроблений будинок, може служити до 175 років [5, с.47].

3) Доступність. 3D-принтери для будівництва будинків можуть бути використані для реалізації програми «Доступне житло», для надання допомоги малозабезпеченим людям або постраждалим в результаті стихійних лих.

До проблем впровадження 3D-принтерів можна віднести наступне: неможливість впровадження 3D технологій в комплексний процес будівництва, реконструкції та ремонту наразі в Україні, висока вартість сучасних моделей тривимірних будівельних принтерів [2].

На даному технологічному етапі будівельна галузь України знаходиться у передкризовому становищі через застарілі та високо витратні технології будівництва. Значна частина будівельних компаній, які були надзвичайно успішними розпочинають процедуру банкрутства. Так, у 2019 р. кількість збиткових компаній сягала понад 46% [6] від загальної кількості фірм галузі, більшість забудовників віддають перевагу застарілим технологіям зведення житла. Це зумовлено значними витратами для заміни обладнання та інструментарію компанії, підвищення кваліфікації штатного персоналу. Зводячи будинки за застарілими технологіями забудовники пропонують ринку житло за надзвичайно високими цінами, яке не можуть собі дозволити пересічні Українці. Однак якщо поглянути на перспективу використання технології 3D-друку будівельними компаніями, можна побачити, що завдяки даній технології можна здешевити вартість будівництва вдвічі [7, с.47]. Наприклад, собівартість «друкованого» будинку під ключ площею 38 м², складає 8 115 дол. США, або 218 дол. США/м². Для порівняння, за традиційної технології будівництва, тільки на будівельно-монтажні роботи для звичайного таунхаусу піде 396 дол. США/м², а з урахуванням вартості дизайну, чорнової обробки, інженерії та ін. – до 464,83 дол. США/м² [7]. Тому 3D-друк будівель має значні перспективи для розвитку будівельної галузі України [7, с.517].

Для більшості забудовників дана технологія є революційно новим методом швидкого та дешевого зведення будівель. Раніше подібна швидкість будівництва могла досягатися лише завдяки збільшенню чисельності працюючих робітників на об'єкті, що в свою чергу призводило до збільшення вартості будинку. За підрахунками питомі витрати на 1м² 3D-будівництва в умовах економіки України складуть близько 4 тис. грн. В перспективі, з розвитком технології 3D-друку, витрати на 3D-друк в будівельній галузі будуть знижуватися, а швидкість і якість будівництва – зростати.

Список використаних джерел:

1. *3D Printing in Construction Market.* (2020). URL: <https://www.transparencymarketresearch.com/3d-printing-constructionmarket.html>
2. Андрійчук О. В., Оласюк П. Я. Застосування технології 3D-друку в будівництві. Сучасні технології та методи розрахунку в будівництві. 2015. Вип. 3. С. 11–18
3. Zgalat-Lozynskyy, O., Matviichuk, O., Tolochyn, O. et al. (2021) *Polymer Materials Reinforced with Silicon Nitride Particles for 3D Printing.* Powder Metall Met Ceram 59, 515–527. <https://doi.org/10.1007/s11106-021-00189-2>
4. Baiani, S., & Altamura, P. (2018). *Waste materials superuse and upcycling in architecture: Design and experimentation.* *Techne*, 16, 142–151 URL: <https://doi.org/10.13128/Techne-23035>
5. Згалат-Лозинська Л.О., Згалат-Лозинський О.Б. Розвиток та впровадження інноваційних технологій 3D друку у будівництві. Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Економіка і управління. 2020. Том 31 (70). №5. С.45-51. DOI: <https://doi.org/10.32838/2523-4803/70-5-7>
6. Державна служба статистики. (2020). URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>
7. Дериколенко О. М., Маценко О. М., Скрипка Є. О. Економічні основи формування менеджменту енергоефективності житлового сектору. Сучасні тренди розвитку урбанізованих територій : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., 22–24 травня 2019 р. Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2019. С. 93–94. URL: <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/80407>

*Болобан Анастасія Олександрівна,
студентка, науковий керівник - Гончаров В. В., к.е.н., доцент, КНУБА*

ФОРМУВАННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО КАПІТАЛУ ТА ЙОГО РОЛЬ В АКТИВІЗАЦІЇ ІННОВАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

Актуальність проблеми формування і функціонування інтелектуального капіталу в економіці України, і зокрема, в галузі сільського господарства, пов'язана з цілим рядом питань. Найбільш значними є питання побудови інноваційної моделі розвитку галузі, інтелектуалізації господарських відносин, створення умов для поширення знань, формування перспективної конкурентоспроможності. Розгляд інтелектуального капіталу як капіталізованого знання дозволяє оцінювати, управляти і використовувати знання з метою підвищення конкурентоспроможності як окремого підприємства, організації, так і держави в цілому. Однак, теорія інтелектуального капіталу ще не є сталою і потребує нових досліджень, зокрема визначення галузевих особливостей формування.

За результатами аналізу та систематизації особливостей формування і використання інтелектуального капіталу обґрунтувати його основоположну роль в активізації інноваційних процесів.

За умов глобальної конкуренції інтелектуальний капітал виступає визначальним фактором високоефективного розвитку виробничо-господарських систем. Процес управління їхнім розвитком передбачає генерування на постійній основі нових ідей, стимулювання і запровадження інновацій за всіма напрямками функціонування, оновлення технологій у відповідності із змінами технологічних укладів.

На сьогоднішній день ідентифікація та ефективне управління інтелектуальним капіталом виступають важливим стратегічним завданням не тільки для країни, але і для кожного підприємства, із врахуванням значимості його індивідуального рівня. Індивідуальний підхід полягає в тому, що цінність суб'єкта як джерела та власника інтелектуального капіталу проявляється в одержаних результатах його інтелектуальної діяльності, яка трансформується у системоутворюючі елементи вартості виготовленої продукції чи виконаних робіт.

До основних складових елементів інтелектуального капіталу підприємства відносять: людський капітал, структурний, організаційний і споживчий капітал. Основним структурним елементом інтелектуального капіталу виступає людський капітал, під яким розуміють сукупність колективних знань співробітників підприємства, їх творчих здібностей, вмінь

вирішувати проблеми, лідерських якостей, підприємницьких і управлінських навиків.

Під інтелектуальним капіталом підприємства розуміють вартість сукупності наявних у нього нематеріальних активів, включаючи інтелектуальну власність, його реальні і створені інтелектуальні ресурси, а також накопичені бази знань та корисні взаємини з іншими учасниками ринку.

Тільки на підставі об'єднання спільних зусиль працівників підприємства інтелектуальний капітал може розвиватись і нарощуватись, задовольняючи потреби у вирішенні складних виробничо-господарських завдань як оперативного, так і стратегічного характеру. Відповідно, інтелектуальний капітал виступає провідним капіталом і становить основу будь-якого підприємства.

Як наслідок, основна функція інтелектуального капіталу – суттєво прискорювати приріст прибутку за рахунок формування системи знань, цінностей і взаємозв'язків, які, в свою чергу, забезпечують його високоефективну діяльність та визначають якість його системи управління. Інтелектуальний капітал не може повністю переходити в право власності підприємства.

Чим успішніше працює підприємство, тим більша частка його інтелектуальної власності в структурі активів. Відповідно, сукупність інтелектуального капіталу підприємств, галузей та регіонів через взаємодію різних інституцій формує інтелектуальний капітал країни, рівень якого визначає її частку у світових грошових потоках і у світовому виробництві. Досвід таких розвинених країн світу як Японія, США, Швеція, Данія, Німеччина підтверджує що на сьогоднішній день основним багатством країни виступає інтелектуальний капітал та організаційні механізми формування ставлення в суспільстві до інтелектуальних цінностей, здатних забезпечувати високий розвиток економіки, технологій та соціально-економічних відносин навіть із мінімальними запасами корисних копалин та інших природних багатств. Такі країни здатні створювати щоденні конкурентні переваги в науковій, інноваційній та технологічній сферах.

У структурі капіталу слід виділяти технологічну складову, оскільки саме наявність і реалізація інтелектуального капіталу втілюється в здатності підприємства до запровадження нових технологій та інновацій.

Тенденція до запровадження високих технологій щоденно посилюється, і відповідно, зростає потреба як в нарощуванні інтелектуального капіталу, так і в підвищенні ефективності взаємодії його структурних елементів, що потребує удосконалення способів співпраці як між членами колективу підприємств та об'єднань, так і між самими підприємствами.

Важливим моментом, на нашу думку, є створення передумов для формування інтелектуального капіталу на основі системного підходу, що включає налагодження комунікацій як внутрішнього, так і зовнішнього середовища підприємства, які б забезпечували трансформацію інтелектуального потенціалу в інтелектуальний продукт шляхом створення умов для інтелектуальної, інноваційної праці, формування висококваліфікованих фахівців, із високими моральними якостями, що здатні розробляти та впроваджувати інновації, високі технології у всі сфери діяльності підприємства.

Таким чином, для забезпечення сталого розвитку у підприємства виникає потреба у збалансуванні наукових, інформаційних, технологічних, інноваційних та комунікаційних стратегій, які виступають основою формування інтелектуального капіталу та визначають інструментарій його використання. Така узгодженість дозволить сформувати концептуальні положення результативного використання складових інтелектуального капіталу промислового підприємства, які мають створювати систему, бути взаємопов'язаними на інтегрованими в соціально-економічні процеси підприємства.

Для успішного формування і розвитку інтелектуального-інноваційного капіталу, держава має підтримувати та стимулювати подальший розвиток тих наукових і проектно-технологічних організацій, діяльність яких спрямована на перехід від традиційних технологій виробництва до розробки і впровадження принципово нових технологічних процесів, комплексних технологічних систем, що створюються на основі новітніх досягнень науки і можуть змінити технологічний уклад України.

Сучасний стан науково-технічної діяльності, інноваційної інфраструктури та попиту на інноваційну продукцію не відповідає вимогам моделі інноваційного розвитку країни. Тому ця проблема потребує суттєвих структурних змін та вирішення наступних завдань: створення ділового середовища для успішного функціонування інноваційної діяльності, потужної системи фінансування, консультативної підтримки інноваційної діяльності, удосконалення концепції взаємодії освіти, науки, виробництва і держави; стимулювання розвитку науково-дослідної і інноваційної діяльності і комерціалізації результатів дослідження; забезпечення захисту інтелектуальної власності.

Список використаних джерел:

1. Курило Л. І. *Інтелектуальний капітал: галузеві особливості формування.* URL: <http://surl.li/ayfew> (дата звернення: 04.10.2021)

2. *Войнаренко М. П., Свістунов О. С. Інтелектуальний капітал в активізації інноваційних процесів підприємств. Ефективна економіка. 2018. № 7. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=7560> (дата звернення: 03.10.2021)*

УДК 330.14

*Будзьяк Христина Володимирівна,
студентка, науковий керівник - Гончаров В. В., к.е.н., доцент, КНУБА*

ФОРМУВАННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО КАПІТАЛУ ТА НАПРЯМКИ ЙОГО ВИКОРИСТАННЯ В ЕКОНОМІЦІ УКРАЇНИ

Актуальність проблеми формування і функціонування інтелектуального капіталу в економіці України, і зокрема, в галузі сільського господарства, пов'язана з цілим рядом питань, які потрібно сьогодні випрацювати. Найбільш значними є питання побудови інноваційної моделі розвитку галузі, інтелектуалізації господарських відносин, створення умов для поширення знань, формування перспективної конкурентоспроможності. Розгляд інтелектуального капіталу як капіталізованого знання дозволяє оцінювати, управляти і використовувати знання з метою підвищення конкурентоспроможності як окремого підприємства, організації, так і держави в цілому. Управління знаннями це поєднання різноманітних управлінських концепцій: організаційної, комунікаційної, управління інтелектуальною власністю, а головне управління колективними знаннями, яке базується на виявленні, збереженні та ефективному використанні знань людей. Саме, взаємовідносини з приводу обміну знаннями, комунікативні та іміджеві технології разом з інтелектуальною власністю- основна сила, що направлена на підвищення конкурентоспроможності економіки.

Фундаментальні аспекти даної наукової проблеми відображені у працях вітчизняних та зарубіжних науковців: Е. Брукінг, О. Бутнік-Сіверського, Л. Едвінсона, А. Гапоненка, В. Іноземцева, О. Кендюхова, І. Литвинчук М., Мелоуна, А. Чухна та ін. Однак, на нашу думку слід зупинитися на галузевих особливостях формування вітчизняного інтелектуального капіталу. Так, характеризуючи процес формування інтелектуального капіталу в аграрній сфері, слід обов'язково враховувати її особливості. Насамперед необхідно відзначити, що основним засобом виробництва в аграрній сфері є земля, якій властива територіальна протяжність.

Отже, впровадження інновацій поширюється на великі території, що потребує специфічних методів контролю й чітко налагоджених зв'язків між

учасниками цього процесу. У сільському господарстві процес впровадження наукових досягнень безпосередньо поєднаний із живими організмами, закономірності розвитку яких впливають на швидкість реалізації інновацій. Крім того, неможливим є встановлення постійних параметрів при впровадженні в сільськогосподарське виробництво нових технологічних процесів. У результаті змін природних умов вони можуть коригуватися. У сільському господарстві також не збігаються процес праці та процес виробництва, що зумовлено біологічними закономірностями розвитку рослин і тварин. Оскільки впровадження здійснюється в період процесу праці, то практичне застосування більшості інновацій та їх економічна реалізація розділяються проміжком часу. Цей розрив між застосуванням інновації та одержанням результату потребує виробничої перевірки наукової розробки і додаткових фінансових ресурсів. Для процесу реалізації наукових досягнень це означає, що проведення багатьох заходів здійснюватиметься відповідно до пори року й обмежуватиметься чітко визначеними часовими межами. З точки зору найбільш перспективними є такі напрями досліджень інтелектуального капіталу, як вимірювання складових та розробка збалансованої системи показників інтелектуального капіталу; формування інтелектуального капіталу на рівні підприємства, регіону, країни; управління інтелектуальним капіталом.

На формування інтелектуального капіталу на галузевому рівні безпосередньо впливає аграрна наука, аграрна освіта, які продукують знання, що впроваджуються у сільськогосподарське виробництво у вигляді інтелектуального продукту безпосередньо чи через інноваційну інфраструктуру і утворюють конгломерат з більшою чи меншою кількістю елементів в основі якого інтелектуальні здібності та знання індивіда [1]. Незважаючи на різноманітність підходів до визначення структури інтелектуального капіталу, в усіх методиках незмінною є наявність людського капіталу. І хоча оцінка інвестицій в людський капітал і доходів від його використання здійснюється у грошовій формі, проте крім грошових вкладень нарощення людського капіталу потребує ще й праці людини, яка крім доходів від таких вкладень отримує і моральне задоволення, вищий соціальний статус тощо. Формуванням людського капіталу займається сім'я і держава. Низький життєвий рівень громадян та рівень народжуваності, легковажність по відношенню до свого здоров'я, все це обумовлено відсутністю у працюючого мотивацій і гарантій відтворення людського капіталу [2].

Отже, людський капітал служить прогностичною характеристикою можливостей країни чи спільноти людей реалізувати свої інтереси в досягненні мети. Для успішного формування і розвитку інтелектуального капіталу, держава має підтримувати та стимулювати подальший розвиток тих наукових і

проектно-технологічних організацій, діяльність яких спрямована на перехід від традиційних технологій виробництва до розробки і впровадження принципово нових технологічних процесів, комплексних технологічних систем, що створюються на основі новітніх досягнень науки і можуть змінити технологічний уклад України. Сучасний стан науково-технічної діяльності, інноваційної інфраструктури та попиту на інноваційну продукцію не відповідає вимогам моделі інноваційного розвитку країни.

Список використаних джерел:

1. Литвинчук І.Л. *Управління інтелектуальною власністю в системах AR4D (agricultural research for development): монографія / І.В. Литвинчук // Житомир: ЖНАЕУ, 2017. 618 с.*
2. *Економіка інтелектуального капіталу: сутність та особливості формування у будівництві. Колективна монографія. / за заг.ред. В.М. Лича. К.: КНУБА. 2017. 196 с.*

Данилюк Світлана Вікторівна

*магістр, ПрАТ «ВНЗ «Міжрегіональна Академія управління персоналом»
Науковий керівник - Згалам-Лозинська Л.О., д.е.н., доцент, КНУБА*

РЕФОРМУВАННЯ ДЕРЖАВНОЇ ФІСКАЛЬНОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ: КАДРОВИЙ АСПЕКТ

Реформування системи органів, що реалізують державну податкову та митну політику, є пріоритетним завданням, визначеним Стратегією сталого розвитку “Україна-2020” [1], середньостроковим планом пріоритетних дій Уряду до 2020 року [2], Стратегією реформування системи управління державними фінансами на 2017-2020 роки [3], Стратегією реформування державного управління України на 2016-2020 роки [4] та передбачає реалізацію ефективної моделі здійснення заходів державної податкової та митної політики відповідно до плану, який передбачатиме впровадження в їх діяльність кращих світових практик з реалізації державної податкової та митної політики, удосконалення існуючих процедур, налагодження процесів інституціонального оновлення та розвитку функціональної спроможності виконання покладених завдань. Інституційна реформа органів Державної фіскальної системи України (далі - ДФС України) є запорукою успішного проведення реформи податкової системи, поступової зміни світогляду платників податків від правового нігілізму до зростання соціальної відповідальності у формі добровільної та сумлінної сплати податків.

Збереження старої недосконалої системи взаємовідносин між платниками податків і контролюючими органами, завуальованої за «новими» деклараціями, без запровадження дієвих механізмів зміни принципів та підходів в діяльності служби, знівелює не тільки будь-які зусилля у сфері реформування служби, але і перетворить найкращі законодавчі ініціативи у сфері податкового та митного законодавства у «мертвонароджені» та неефективні норми.

З іншого боку, наповнення дієвими механізмами заходів з реформування фіскальної служби повинно супроводжуватися реформою у сфері оподаткування шляхом переходу на більш ліберальні моделі оподаткування, які зменшують дискреційність податкової системи та можливості для корупції.

Найбільш яскравим прикладом деформації сучасної податкової системи, що призводить до глибинного дисбалансу прав та обов'язків платників податків і контролюючих органів, є реалізація податкової політики у сфері адміністрування податку на додану вартість (далі- ПДВ). Саме на цій ниві відбувається найбільша кількість конфліктів між сторонами податкових відносин та відчувається найбільший вплив людського фактору на ті чи інші процедури адміністрування податку. Поєднання двох чинників – «стара» система взаємовідносин між платниками та контролюючими органами, що передбачає безконтрольність та безвідповідальність посадових осіб таких органів, та недосконале податкове законодавство з нечіткими процедурами адміністрування – призводять до грубого втручання податківців у діяльність платників податків.

З 1 лютого 2015 року дискреційність адміністрування ПДВ поглибилась за рахунок запровадження системи електронного адміністрування, відповідно до якої право на податковий кредит покупця поставлено в пряму залежність від умови обов'язкової реєстрації продавцем податкових накладних в Єдиному реєстрі податкових накладних. Неможливість такої реєстрації завдяки запровадженню по своїй суті солідарної відповідальності платників ПДВ, а також реалізації органами фіскальної служби незаконної практики блокування реєстрації податкових накладних та подання електронної звітності, обмежує право контрагентів таких платників на податковий кредит. Органи фіскальної служби при цьому отримали дуже потужний інструмент корупційного впливу на платників податків та механізм штучного збільшення платежів до бюджету.

Таким чином, вирішення проблем у сфері оподаткування без вирішення проблем у сфері управління фіскальною службою та навпаки, є неможливим.

Основними проблемами є відсутність довіри бізнесу до влади,

обумовлена спротивом старої корумпованої системи реформам, розбіжностями між деклараціями та фактичними діями влади, збереженням старої системи взаємовідносин між контролюючими органами та платниками податків. Презумпція невинуватості платників податків залишається красивою декларацією, судова система потребує реформування.

До структури ДФС України входили територіальні органи, апарат ДФС України, спеціалізовані департаменти. Територіальні органи ДФС включають: 25 Головних управлінь ДФС в областях та м. Києві, митниці та державні податкові інспекції; Міжрегіональне головне управління – Центральний офіс з обслуговування великих платників; Енергетична митниця та спеціалізовані державні податкові інспекції; Національний університет державної податкової служби України. Спеціалізовані департаменти та орган включали: інформаційно-довідковий департамент ДФС України; спеціалізовану лабораторію з питань експертизи та досліджень; Департамент спеціалізованої підготовки та кінологічного забезпечення. Постановою КМУ від 18 грудня 2018 р. № 1200 «Про утворення Державної податкової служби України та Державної митної служби України» розпочато реорганізацію ДФС шляхом поділу на Державну податкову та Державну митну служби як окремих центральних органів виконавчої влади, які забезпечуватимуть реалізацію політики у податковій та митній сферах [5]. Наразі за новою структурою 6 департаментів забезпечують внутрішню роботу апарату ДФС України, 2 департаменти (Департамент електронних сервісів та Департамент ІТ забезпечення) виконують деякі сервісні функції, 3 департаменти забезпечують реалізацію митної політики, 1 департамент виконує функції удосконалення податкового законодавства (Департамент забезпечення розвитку та вдосконалення податкової системи), 11 департаментів забезпечують виконання індикативних показників доходної частини бюджету, виконують контролюючі функції та функції боротьби з правопорушеннями у сфері оподаткування. Координаційно-моніторинговий департамент відповідає за координацію діяльності структурних підрозділів, аналіз та моніторинг податкових наслідків, координацію бюджетного процесу за доходами. При цьому саме завдяки цьому департаменту проводиться фіскальна політика із забезпечення виконання індикативних показників, встановлених Міністерством фінансів України, відбувається втручання в роботу інформаційних систем та баз даних.

ДФС України, як центральний орган виконавчої влади, об'єднує підрозділи з митної справи та податкові органи, що має аналоги в європейській та світовій практиці (зокрема в Нідерландах, Данії, Естонії, Угорщині, Канаді). Однак досвід такого об'єднання в Україні є негативним внаслідок

неефективного управління та фіскалізації діяльності митних органів. Подальша концепція інституціональної та адміністративної реформи ДФС України передбачає поступове поглинання податковими підрозділами функціоналу підрозділів митної справи.

Крім цього, багато нарікань з боку бізнесу викликає поєднання в Департаменті правової роботи функцій «організації та участі у реалізації правової політики, спрямованої на забезпечення надходжень до бюджетів усіх рівнів», супроводження справ у судах та розгляду адміністративних скарг платників податків. Об'єднання всіх цих функцій та завдань призводить до формального підходу посадових осіб департаменту під час проведення процедури адміністративного оскарження та негативної для платників податків статистики прийнятих рішень, яка на рівні ДФС України свідчить про недопустимо та необґрунтовано низький відсоток повністю або частково задоволених скарг платників податків. Лише 3-5 % від загальної кількості адміністративних скарг платників податків розглядаються ДФС України на користь платників. Таким чином, постає питання про недоцільність об'єднання в одному департаменті функцій розгляду скарг платників податків та правового супроводження справ у судах або встановлення кардинально нових показників оцінки роботи цього підрозділу та дій його посадових осіб.

Виконання функцій податковою міліцією вже давно викликають нарікання з боку бізнесу внаслідок неоднозначності законодавства, що регулює їх діяльність. Правові основи діяльності органів податкової міліції, з одного боку, встановлюються Законом України «Про міліцію», з іншого боку, окремими нормами Податкового кодексу України, що створює певні колізії та звужує права платників податків, передбачених Податковим кодексом України, а також ускладнює захист платниками своїх прав. Сучасна діяльність податкової міліції ускладнює перетворення фіскальної служби на сервісну та не сприяє підвищенню довіри платників податків до влади.

Реформування системи органів, що реалізують державну податкову та митну політику, передбачається здійснювати за такими напрямками: спільні напрями реформування системи органів, що реалізують державну податкову та митну політику; оптимізація організаційної та функціональної структури; удосконалення процедури адміністративного оскарження; управління інформаційними системами та технологіями; розвиток персоналу, реформи для забезпечення доброчесності та антикорупційні заходи; прозорість та контрольованість реформи [6]. Реформа ДФС дозволить: вдосконалити організаційну структуру органу влади, який реалізує податкову та митну політику, за функціональним принципом; створити підґрунтя для демілітаризації податкових органів; покращити якість сервісів, що надаються

платникам податків; підвищити прозорість та підзвітність роботи податкових та митних органів; виконати зобов'язання, взяті Україною перед Міжнародним валютним фондом, та зобов'язання відповідно до Угоди про асоціацію з ЄС.

Список використаних джерел:

1. Про Стратегію сталого розвитку "Україна - 2020": Указ Президента України від 12 січня 2015 р. № 5 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5/2015#n10>

2. Про затвердження середньострокового плану пріоритетних дій Уряду до 2020 року та плану пріоритетних дій Уряду на 2017 рік: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 3 квітня 2017 р. № 275 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/275-2017-%D1%80#n10>

3. Про схвалення Стратегії реформування системи управління державними фінансами на 2017-2020 роки Про схвалення Стратегії реформування системи управління державними фінансами на 2017-2020 роки: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 8 лютого 2017 р. № 142-р URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/142-2017-%D1%80#n9>

4. Деякі питання реформування державного управління України: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 24 червня 2016 р. № 474 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/474-2016-%D1%80#n9>

5. Про утворення Державної податкової служби України та Державної митної служби України: Постанова Кабінету Міністрів України від 18.12.2018р. №1200. URL: <http://surl.li/ayfkq>

6. Про схвалення концептуальних напрямів реформування системи органів, що реалізують державну податкову та митну політику: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 27.12.2018 р. №1101-р URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1101-2018-%D1%80#Text>

УДК 330.14

Захарчук Ірина Анатоліївна,
студентка, науковий керівник - **Гончаров В. В.,** к.е.н., доцент, КНУБА

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИЙ КАПІТАЛ: СУТНІСТЬ ТА ОСНОВНІ СКЛАДОВІ

У світі відбувається стрімкий процес економізації науки та інтелектуалізації господарської діяльності. Найціннішим стратегічним ресурсом і провідною конкурентною перевагою сучасного суспільства є ресурс інтелектуального капіталу. Жорстка світова конкуренція потребує нових ідей,

високоякісної продукції, постійних інновацій, залучення інвестицій. Саме застосування інтелектуального капіталу при здійсненні господарської діяльності дозволяє виготовляти продукцію та надавати послуги, які відповідають світовим стандартам. Організації, які не визначили інтелектуальний капітал одним із своїх пріоритетів, в кращому випадку ризикують втратити конкурентні переваги, а в гіршому – їм загрожує втрата своїх позицій на ринку [1].

Дослідженнями інтелектуального капіталу займалися як іноземні, так і вітчизняні вчені-економісти: Е. Брукінг, Б.Б. Леонт'єв, В.М. Лич, Л.Г. Мельник, В.Л. Іноземцев, Д. Даффі, А.Г. Жарінова, Т. Стюарт, Я.В. Соколов. Особливого значення набуває визначення ролі інтелектуального капіталу в основі інноваційного розвитку підприємства, та розвитку економіки в цілому.

Інтелектуальний капітал є відносно новим поняттям, тому в економічній літературі немає узгодженості у визначенні цієї категорії. Дане поняття отожднюють з людським капіталом, людськими ресурсами, інтелектуальною власністю, інтелектуальними активами. Генезис самого виразу не є однозначним. За словами С. Казевіч [2], елементи всіх концепцій інтелектуального капіталу можуть бути знайдені в публікації Дж. Ріка під назвою «Соціологічна теорія капіталу» [3, с.65]. Е. Чемберлін, теж вивчав вплив ресурсів категорії інтелектуального капіталу, що знаходяться у власності компанії, на конкурентоспроможність і прибуток підприємства [4, с. 220 – 232].

Більшість існуючих думок вчених щодо визначення інтелектуального капіталу, можна поділити на дві основні групи:

- 1) інтелектуальний капітал отожднюється тільки з людським фактором;
- 2) інтелектуальний капітал – це розширена система, процеси і структура якої представлені пошуком оптимальної інтелектуальної ефективності і відносин між колегами.

Структуру інтелектуального капіталу становлять такі складники, як людський, організаційний та інтерфейсний капітали [5] (табл.1).

Таблиця 1

Складові інтелектуального капіталу

Людський капітал (індивідуальний рівень)	Структурний капітал (рівень організації)	Інтерфейсний капітал (рівень групи)
<ul style="list-style-type: none"> • Знання • Навички • Досвід • Творчі здібності • Спосіб мислення 	<ul style="list-style-type: none"> • Патенти • Ліцензії • Ноу-хау • Програми • Товарні знаки 	<ul style="list-style-type: none"> • Бренд • Репутація • Стратегічні зв'язки • Клієнти • Торгова марка

Джерело: розроблено автором

Людський капітал включає у себе знання, навички, досвід, ноу-хау, творчі здібності, креативний спосіб мислення, моральні цінності, культуру праці та ін. Визначення його як економічної категорії відбувається в єдності якісних характеристик робочої сили й економічного результату вкладень у неї, які характеризують сукупність сформованих і розвинених внаслідок інвестицій продуктивних здібностей, особистих рис і мотивацій індивідів, що перебувають у їхній власності, сприяють зростанню продуктивності праці і доходів свого власника та національного доходу. Основним завданням розвитку людського капіталу організації є виявлення творчих працівників, які формують «стратегічний інтелектуальний ресурс» підприємства й які потребують інвестицій – вкладення коштів.

Організаційний капітал – це частина інтелектуального капіталу, що являє собою сукупність організаційних знань, здібностей та можливостей, отриманих унаслідок використання організаційного потенціалу. Структурними елементами організаційного капіталу є патенти, ліцензії, ноу-хау, програми, товарні знаки, промислові зразки, технічне й програмне забезпечення, організаційна структура, корпоративна культура й т. п. Цей капітал відображає ефективність діяльності підприємства, зокрема ефективність використання організаційних ресурсів та можливостей, оскільки зростає організаційний капітал завдяки ефективному перетворенню працівниками інформації та ресурсів, появі нових знань і можливостей, а також удосконаленню й розвитку людського капіталу.

Інтерфейсний капітал, або, як його ще називають, споживчий, клієнтський, являє собою необхідність створення налагодженої системи взаємозв'язків і взаємодій підприємства з економічними контрагентами, взаємовигідних відносин, які побудовані на довірі, що є ключовим чинником успіху для сучасної організації. Клієнтський капітал збільшується за рахунок приросту кількості постійних клієнтів, зміцнення торгової марки, бренду організації. Головною метою формування споживчого капіталу є створення такої структури, яка дає змогу споживачу продуктивно спілкуватися з персоналом компанії.

Особливість інтелектуального капіталу полягає в тому, що він дає значний результат тільки доповнюючи інші капітали новими знаннями. Отже, інтелектуальний капітал – це накопичений ринковий, структурний, соціальний, процесний та інші капітали. Останні зазначені капітали – результат включення інтелектуального капіталу в корпоративний управлінський і бізнес-процеси. Дані типи капіталів залишаються недорозвиненими без участі інтелектуального капіталу в їх формуванні [6].

Інтелектуальний капітал багато в чому визначає можливості та напрями

застосування фінансового і матеріально-речовинного капіталу й відповідно виступає першоосною і рушійною силою становлення нової економіки. Зростання інтелектуального капіталу за всіма його складовими й ефективність його використання визначають перспективи розвитку економіки тієї чи іншої країни.

Список використаних джерел:

1. Стадник О.І. Інтелектуальний капітал як економіко-правова категорія. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2014. № 9. С. 72–76.
2. Касевич В., Січинський М. *Економічна теорія*. Краків, 2006. 94 с..
3. Гончаров В.В. Інтелектуальний капітал: проблеми формування та використання в Україні. *Тези Міжнар. конф. “Innovative development of science and education”*. 26-28 April 2020, ATHENS, Greece. с. 507-515.
4. Клаулу В. *Справа фірми фінансових послуг*. / Дж. Герстман та К. Баррі, *Журнал європейського промислового навчання*. 2003. 203с.
5. Дергачова В. В., Пермінова С.О. *Інтелектуальна власність: навчальний посібник*. К.: НТУУ «КПІ», 2015. 416 с.
6. Ермоленко В.В., Попова Е.Д. *Інтелектуальний капітал корпорації: сутність, структура, стратегії розвитку и модель управління*. *Человек. Сообщество. Управление*. 2012. № 2. С. 110–122.

УДК 330.14

*Іванюк Юлія Віталіївна,
студентка, науковий керівник - Головаш Б. Е., к.е.н., доцент, КНУБА*

ВПЛИВ COVID-19 НА СВІТОВУ ЕКОНОМІКУ

Починаючи з грудня 2019 року глобальна економіка потрапила під жорсткий вплив пандемії, зумовленої розповсюдженням коронавірусної хвороби – COVID-19. Цей вплив значно позначився на загальному баченні економічного розвитку та трендах світової економіки. Більшість урядів недооцінили вчасно можливі ризики поширення COVID-19, що позначилось на значному зниженні доходів, зростанні рівня безробіття, падінні продуктивності, перебоях в галузевій діяльності країн та розриві в торгівлі.

За прогнозами Організації економічного співробітництва та розвитку, загальний рівень падіння світового ВВП досягає 4,5%, а збитки для глобальної економіки можуть скласти 2,7 трлн. доларів вже в найближчому майбутньому.

З цієї точки зору, важливо з'ясувати, які економічні показники та чинники є найбільш вагомими в розрізі економічного розвитку країн та які з них тісно

корелюють з показником поширеності пандемії. Дана інформація дозволяє правильно будувати економічну політику, більш повно врахувати можливі ризики та лаги.

В даному дослідженні, буде проаналізовано зв'язок між поширенням COVID-19 та економічними показниками, що характеризують економічний розвиток країн світу на основі розробки простих регресійних моделей.

Для аналізу були обрані наступні міста: Амстердам, Бангкок, Барселона, Пекін, Берлін, Бостон, Брюссель, Буенос-Айрес, Каїр, Чикаго, Копенгаген, Дублін, Франкфурт, Женева, Гельсінкі, Гонконг, Стамбул, Джакарта, Йоганнесбург, Куала-Лумпур, Лондон, Лос-Анджелес, Мадрид, Мельбурн, Мексика, Мілан, Москва, Мумбаї, Нью-Йорк, Осака, Париж, Сан-Франциско, Сан-Паулу, Сеул, Шанхай, Сінгапур, Стокгольм, Сідней, Тайбей, Тель-Авів, Токіо, Торонто, Відень, Вашингтон, Цюрих. Дані міста були обрані з огляду на наявність всіх економічних показників, необхідних для створення моделі.

Змінні, що враховуються в регресійній моделі, є наступні: COVID, Infrastructure, Income Tax Rate (%), Fiscal Health, Labor Freedom, COVID-19 cumulative cases/total population, Investment Freedom, Government Spending, Sustainable Resources, Business Freedom, Macroeconomic stability, Corporate Tax Rate (%), Market Size, Health, Trade Freedom, Financial System, Tax Burden (% of GDP), ICT Adoption, Skills, Global Trade & Investment, Institutional Framework, Technology & Innovation, Tax Burden, Demand environment, Institutions, Government Expenditure (% of GDP).

Перший етап роботи полягає у проведенні кореляційного аналізу, що дозволяє визначити взаємозалежності між показниками в їх загальній сукупності, результати якого дозволили виявити найбільш значущі зв'язки:

1. Зв'язок між COVID proxi та Institutions є оберненим (від'ємним), слабким (-0,203) та значущим ($0,046 < 0,05$).

2. Зв'язок між COVID proxi та Labor market є оберненим (від'ємним), слабким (-0,222) та значущим ($0,029 < 0,05$) (табл. 1).

Таблиця 1

Кореляційна матриця (підтвердження зв'язку між COVID proxi та Institutions, ICT Adoption, (Labor Market))

	Institutions 2019	Infrastructure 2019	ICT Adoption 2019	Macroeconomic stability 2019	Health 2019	Skills 2019	Product market 2019	Labor market 2019
COVID-19 cumulative cases	0.02	0.078	-0.031	0.066	-0.053	0.004	-0.015	0.035
	0.844	0.446	0.765	0.518	0.603	0.971	0.886	0.733
	97	97	97	97	97	97	97	97
19 cumulative cases / total pop	0.08	.206*	0.175	0.092	.266**	0.151	.255*	0.085
	0.438	0.043	0.087	0.372	0.008	0.141	0.012	0.406
COVID proxi	-.203*	-0.01	-.232*	-0.076	-0.025	-0.121	-0.108	-.222*
	0.046	0.924	0.022	0.458	0.812	0.236	0.293	0.029
	97	97	97	97	97	97	97	97

3. Зв'язок між COVID proxi та ICT Adoption є оберненим (від'ємним), слабким (-0,206) та значущим ($0,022 < 0,05$).

4. Зв'язок між COVID proxi та Market size є прямим (додатнім), слабким (0,299) та значущим ($0,003 < 0,05$).

5. Зв'язок між COVID proxi та IEF Overall score є оберненим (від'ємним), слабким (-0,204) та значущим ($0,045 < 0,05$) (табл. 2).

Таблиця 2

Кореляційна матриця (підтвердження зв'язку між COVID proxi та Market size, IEF Overall score)

	Financial system 2019	Market size 2019	Business dynamism 2019	Innovation capability 2019	IEF Overall score 2020	Property Rights 2020	Judical Effectiveness 2020	Government Integrity 2020
COVID-19 cumulative cases	0.167	.459**	0.138	0.191	-0.058	0.038	0.128	0.043
	0.103	0	0.177	0.06	0.571	0.713	0.211	0.679
	97	97	97	97	97	97	97	97
COVID-19 cumulative cases / total population	.226*	0.013	0.074	0.032	0.114	0.08	0.023	0.097
	0.026	0.898	0.473	0.759	0.267	0.437	0.82	0.346
COVID proxi	-0.073	.299**	-0.085	-0.037	-.204*	-0.17	-0.154	-0.127
	0.475	0.003	0.408	0.717	0.045	0.095	0.132	0.216
	97	97	97	97	97	97	97	97

У роботі були також проведені і інші дослідження кореляційного зв'язку між показниками, що показало наступні результати:

6. Зв'язок між COVID proxi та Labor Freedom є оберненим (від'ємним), слабким (- 0,261) та значущим ($0,01 < 0,05$) (табл. 3).

7. Зв'язок між COVID proxi та Institutional Framework є оберненим (від'ємним), слабким (- 0,221) та значущим ($0,03 < 0,05$).

9. Зв'язок між COVID proxi та COVID19 cumulative cases є прямим (додатнім), слабким (0,304) та значущим ($0,002 < 0,05$).

10. Зв'язок між COVID proxi та COVID19 cumulative cases/total population є прямим (додатнім), слабким (0,382) та значущим ($0,000 < 0,05$).

Другий етап роботи включав в себе регресійний аналіз, що включав в себе розгляд регресії Real GDP Growth від деталізованих чинників та ковідних показників, що зазначалися раніше (табл. 3). Регресія показала, що поточний прогнозований ріст реального ВВП на 48,7% залежить від перелічених чинників (R-квадрат). Множинний коефіцієнт кореляції (R) показує, що зв'язок лишається середнім, але вже близький до тісного. Критерій Дарбіна-Вотсона=1.853, що вказує на відсутність автокореляції залишків.

У даній регресії:

- Константа досить незначуща (0.905). Отже, взяті потрібні фактори.

- Значущими факторами моделі є Macroeconomic Stability (Знач. = 0.043), Health (Знач. = 0.013), Financial System (Знач. = 0.032), Fiscal Health (Знач. = 0.092), Total Population (Знач. = 0.018).

Регресійна модель створена на основі використання пакету Statistica

Змінні величини

Модель	Введенные переменные	Удаленные переменные	Метод
1	COVID proxi, Compexity 2018, Total Population (IEF), Income Tax Rate (%), Labor Freedom 2020, Fiscal Health 2020, Monetary Freedom 2020, COVID19 cumulative cases / total population, COVID19 cumulative cases, Govt Spending 2020, Business Freedom 2020, Sustainable Resources 2018, Financial Freedom 2020, Tariff Rate (%), Scale 2018, Corporate Tax Rate (%), Health 2019, Judicial Effectiveness 2020, Macroeconomic stability 2019, Investment Freedom 2020, Labor market 2019, Product market 2019, ICT Adoption 2019, GDP per capita 2019, Market size 2019, Financial system 2019, Global Trade&Investment 2018, Tax Burden % of GDP, Skills 2019, Infrastructure 2019, Business dynamism 2019, Government Integrity 2020, Trade Freedom 2020, Technology&Innovation 2018, Human capital 2018, Property Rights 2020, Tax Burden 2020, Demand environment 2018, Institutional Framework 2018, Innovation capability 2019, Institutions 2019, Govt Expenditure % of GDP ^b		Enter

a. Зависимая переменная: Real GDP growth 2020 (forecass current)
b. Все требуемые переменные введены.

Звіт по моделі ^b

Модель	R	R-квадрат	Скорректиро ванный R- квадрат	Стандартная ошибка оценки	Дурбин- Уотсон
1	,698 ^a	,487	,088	2,2717	1,853

a. Предикторы: (константа), COVID proxi, Compexity 2018, Total Population (IEF), Income Tax Rate (%), Labor Freedom 2020, Fiscal Health 2020, Monetary Freedom 2020, COVID19 cumulative cases / total population, COVID19 cumulative cases, Govt Spending 2020, Business Freedom 2020, Sustainable Resources 2018, Financial Freedom 2020, Tariff Rate (%), Scale 2018, Corporate Tax Rate (%), Health 2019, Judicial Effectiveness 2020, Macroeconomic stability 2019, Investment Freedom 2020, Labor market 2019, Product market 2019, ICT Adoption 2019, GDP per capita 2019, Market size 2019, Financial system 2019, Global Trade&Investment 2018, Tax Burden % of GDP, Skills 2019, Infrastructure 2019, Business dynamism 2019, Government Integrity 2020, Trade Freedom 2020, Technology&Innovation 2018, Human capital 2018, Property Rights 2020, Tax Burden 2020, Demand environment 2018, Institutional Framework 2018, Innovation capability 2019, Institutions 2019, Govt Expenditure % of GDP
b. Зависимая переменная: Real GDP growth 2020 (forecass current)

- Коронавірусні фактори: COVID -19 Cumulative Cases: $p=0.498$, $Beta=-0.119$, COVID-19 Cumulative Cases / Total Population: $p=0.312$, $Beta=-0.20$, COVID19 Proxi: $p=0.811$, $Beta=0.043$.

Виходячи з результатів дослідження вдалося зробити наступний висновок: якщо дивитися в динаміці приростів ВВП, то коронавірус спричинив загальний світовий спад на кілька відсотків, а модель вказала, наскільки коронавірус по-різному впливає на дивергенцію країн. Коронавірус виявився підсилювальним фактором для конвергенції. Кореляція між ВВП на душу населення та приростом - від'ємна, тобто у світі спостерігається конвергенція країн.

Відповідне тестування та аналіз дозволили виділити чинники, які найбільш корелюють з показником ВВП, з урахуванням їх співставлення з показником поширеності пандемії - Macroeconomic Stability, Health, Financial System, Fiscal Health, Total Population. Виходячи з цього, саме не ці показники мають бути враховані при побудові економічних моделей глобального розвитку.

Список використаних джерел:

1. *The Global Economy: on Track for Strong but Uneven Growth as COVID-19 Still Weighs* [Електронний ресурс]. The World Bank. 2021. URL: <https://www.worldbank.org/en/news/feature/2021/06/08/the-global-economy-on-track-for-strong-but-uneven-growth-as-covid-19-still-weighs>.

2. *Economic Consequences of the COVID-19 Outbreak: the Need for Epidemic Preparedness* [Електронний ресурс]. Front. Public Health. 2020. URL: <https://www.frontiersin.org/articles/10.3389/fpubh.2020.00241/full>

УДК 338.242.2

Костікова Катерина Олександрівна,

студентка, Київський університет імені Бориса Грінченка

Науковий керівник: Ушенко Н. В.

д.е.н., доктор економічних наук, професор

Київський університет імені Бориса Грінченка

ПРАГМАТИКА ФУНКЦІОНУВАННЯ СИСТЕМИ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

Функціональна направленість діяльності будь-якого підприємства – отримувати прибуток. Однак ефективність діяльності підприємства залежить як від внутрішніх, так і від зовнішніх факторів. В ринкових умовах сучасного економічного розвитку для підприємства все більш впливового значення набуває такий фактор як фінансова безпека, яка власне забезпечує загальну економічну безпеку підприємства. Забезпечення фінансово-економічної безпеки є основним з умов ефективного функціонування підприємства.

Мета - теоретичне обґрунтування фінансово-економічної безпеки підприємства та забезпечення функціонування системи фінансової безпеки підприємства.

В сучасних ринкових та конкурентних умовах функціонування підприємства та організації, які отримали повноцінну фінансову і господарську самостійність, зіткнулися з гострою необхідністю в забезпеченні своєї фінансово-економічної безпеки.

На думку дослідниці Логінової К.С. під фінансово-економічною безпекою підприємства необхідно розуміти стан діяльності об'єкта, який забезпечує йому стійкий і прогресивний розвиток, з отриманням більшого прибутку, за допомогою раціональної системи ведення обліку, аналізу та контролінгу, в нестабільних умовах впливу деструктивних чинників [3]. Вважаємо, що основною метою системи фінансово-економічної безпеки підприємства є

забезпечення стабільної та максимально ефективної діяльності, створення високого потенціалу для майбутнього розвитку. Щодо управління системою фінансово-економічної безпеки — це організаційні заходи, що забезпечують злагоджене функціонування всіх підрозділів і співробітників підприємства для запобігання або усунення загроз підприємству. Виходячи з цього, можна зрозуміти, що будь-який об'єкт господарювання, будь-якого розміру та масштабу завжди має загрози розвитку як ззовні, так і всередині своєї діяльності.

За дослідженнями Бондаренко-Береговича В. В. до класифікації загроз економічної безпеки відносяться наступні чинники: фінансові та економічні, глобальні та міжнародні, кадрові, організаційні, політичні, макроекономічні, комерційні, регуляторні, підприємницькі, техніко-технологічні, логістичні та інформаційні [1]. Також варто ознайомитися з дослідженнями Корецької О.В. з приводу класифікації основних загроз фінансово-економічної безпеки [2]:

- за місцем знаходження джерела: зовнішня, внутрішня;
- за джерелом виникнення: об'єктивна, суб'єктивна;
- за можливості прогнозування: передбачувана, непередбачувана;
- за частотою виникнення: постійна, випадкова;
- за суб'єктом загрози: кримінальні структури, конкуренти, контрагенти, власні працівники;
- за видом збитків: ті, що несуть прямий збиток та ті, що призводять до втраченої вигоди.

Дійсно, наслідки певних загроз з часом виявляються у вигляді шкоди, прямих втрат (втрата доходу, капіталу тощо) та непрямих (втрата прибутку, погіршення фінансової репутації підприємства тощо). Тому характеристики, можливості ідентифікації та видалення загрози є ключовими факторами фінансово-економічної безпеки.

Узагальнення сучасних досліджень, дозволяють визначити найнебезпечніші внутрішні та зовнішні загрози фінансово-економічної безпеки підприємства.

Загрози зовнішнього середовища, які можуть нанести тотальну шкоду компанії включають:

- недосконалість чинного законодавства. В Україні до законів та нормативних актів часто вносять зміни, що викликає суперечки з приводу одного й того ж самого питання у різних сторін конфлікту, що сильно ускладнює стабільну діяльність підприємства;
- нестабільні політична та економічна ситуація в країні, які можуть призвести до кризового стану фінансової системи країни, політичної нестабільності, пандемії, високого рівня інфляції, нестабільності валютного курсу;

- несприятливі природні умови, природні катаклізми;
- недобросовісна діяльність, яка містить в собі економічне шпигунство, підробку продукції, шахрайство споживачів, махінації з діловою звітністю, корупцію, злочинну діяльність постачальників та посередників;
- нестабільність у міжнародній політиці, у тому числі зниження можливості підписання міжнародних угод, нерозвиненість ліцензійної торгівлі, трансформаційні зміни по причині утворення вільних економічних зон;
- шахрайство у кіберпросторі – злом паролів доступу, крадіжка конфіденційної інформації, діяльність вірусних програм тощо.

А до найнебезпечніших загроз внутрішнього середовища слід віднести:

- ненадійність співробітників та низький професійний рівень знань керівників, недостатньо мотивовані працівники, загалом неефективна організаційна структура управління;
- слабкий маркетинг – на жаль, у наш час залишилися такі компанії, які зовсім не займаються маркетинговою діяльністю, або займаються поверхнево, що призводить до відсутності довгострокової стабільності компанії на ринку і зменшенню фінансово-економічної безпеки підприємства;
- недосконалий аналіз ринку, на якому працює підприємство, що призводить до низької конкурентоспроможності, або ж взагалі відсутності попиту на продукцію, роботи чи послуги;
- страх або відсутність ресурсів до залучення інноваційних технологій у процесі виробництва (використання морально й фізично застарілого обладнання, що підвищує рівень загроз, знижує якість продукції), продажу (сучасні технології не лише можуть швидко і ефективно поширювати інформацію про продукцію серед споживачів, але і можуть здивувати, чим принесуть великої слави підприємству та підніме його конкурентоспроможність) та менеджменту (у наш час створили багато вдалих програм, таких як «1С:Підприємства», BAS продукти, які допоможуть з поліпшенням ефективного функціонування та автоматизації бізнес-процесів, але найчастіше керівники компаній через свій страх до невідомості, просто відмовляються від таких можливостей або не поспішають із їх впровадженням);
- високий рівень та неоптимальна структура витрат підприємства, неправильне управління активами та капіталом, відсутність резервних та страхових фондів, неефективна політика використання прибутку тощо, все це призводить до низького рівня ліквідності, платоспроможності та фінансової стійкості підприємства;
- недосконала інвестиційна політика підприємства.

На наш погляд, внутрішні загрози мають більший вплив на великі підприємства. Оскільки вони можуть вживати різноманітні дії для створення

сприятливого зовнішнього середовища, а ось їхні власні управлінські рішення мають бути всеосяжними та економічно обґрунтованими. Тому для великих підприємств акцент робиться на забезпеченні ефективності та захисту саме внутрішнього середовища. А малий та середній бізнес більш залежний від зовнішніх загроз, адже залежність їх функціонування від впливу внутрішнього та зовнішнього середовища неспівставна.

Фінансово-економічна безпека є одним з основних елементів формування прогресивного функціонування підприємства. Задля успішного управління фінансово-економічною безпекою підприємства необхідна ефективна система управління фінансами, яка здатна забезпечувати компроміс між інтересами розвитку підприємства, наявністю достатнього рівня коштів і забезпеченням платоспроможності підприємства. В цьому випадку основними стратегічними цілями діяльності підприємства є: максимізація прибутку; оптимізація структури капіталу та забезпечення фінансової стійкості підприємства; забезпечення інвестиційної привабливості підприємства; поліпшення конкурентних позицій підприємства на ринку.

Список використаних джерел:

1. Бондаренко-Берегович В. В. *Управління економічною безпекою підприємств хлібопекарської галузі : дис. ... д-ра філософії в галузі економіки : 051. Вінниця, 2021. 297 с. URL: <https://vsau.org/assets/images/content/nauka/specradi-n/dusert-Bondarenko-Beregovich.pdf>.*
2. Корецька О. В. *Загрози фінансово-економічній безпеці та шляхи їх усунення на підприємствах портової діяльності. Економіка та підприємництво. 2021. 1(118). С. 65–68. URL: http://www.econom.stateandregions.zp.ua/journal/2021/1_2021/12.pdf.*
3. Логінова К. С. *Сутність системи управління фінансово-економічної безпеки підприємства. Science and practice: implementation to modern society. 2020. С. 20–27. URL: <https://ojs.ukrlogos.in.ua/index.php/interconf/article/download/3767/3696>.*

*Кривенко Марія Михайлівна,
студентка, науковий керівник - Чернявська Ю. Б., к.е.н., доцент, КНУБА*

ПРОБЛЕМИ ВПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙ В БУДІВЕЛЬНІЙ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ

Сьогодні, в умовах конкурентного середовища та стрімко розвиваючих технологій у передових країнах світу, та навіть у тих, як зовсім недавно були по рівню розвитку далеко за нами вже впроваджують новітні передові досягнення науки і техніки у процесі будівництва доріг, мостів, міст та окремих будинків. Тому, щоб не відставати від них, Україні потрібно також зайняти активну інноваційну позицію у будівельній галузі виробництва, яка вимагає зміни і модернізації підходів, технологій, матеріалів в будівництві.

Мета роботи зводиться до дослідження різних будівельних матеріалів та нового їх застосування з метою отримання від них таких характеристик, як: екологічність, практичність, зручність та ін.

Швидкість будування нових будинків є заслугою розвитку нових технологій і матеріалів. Ринку давно відомі такі ноу-хау в будівництві, як 3D-панелі, незнімна опалубка, переставна модульна опалубка, каркасне будівництво - ці технології вже досить широко застосовуються в сучасній забудові. Але в останнє десятиліття робляться ставки на нові енергозберігаючі технології в будівництві. Уже зараз використовують високотехнологічні матеріали, здатні акумулювати тепло і мати самовідтворювані характеристики. Більш того, існують особливі матеріали, які роблять будинки здатними очищати міське повітря від смогу [1]. Сучасні будівельні матеріали отримують приголомшливі альтернативи з використанням нових технологій і щорічно утворюється велика кількість стартапів, що випускають нові будматеріали, які вирішують різні завдання в будівництві.

Як відомо, прогрес не стоїть на місці. Колись основними будівельними матеріалами були цегла, дерев'яні колоди і каміння. Потім люди винайшли газобетон, піноблок, керамічні пористі блоки, гіпсокартон, ракушняк та ін. Нарешті, вже десятиліттями в будівництві висотних будівель використовуються залізобетонні вироби. Однак і в наші дні з'являються все нові і нові будівельні матеріали, а загальновідомі матеріали удосконалюються в своїх характеристиках. Зокрема, один з найбільш екологічних матеріалів дерево завдяки технологіям отримує додаткові характеристики по міцності і довговічності, не втрачаючи еко-стандартів. У будівництві широко відома каркасна скандинавська технологія створення будинків із застосуванням дерева. Але є і чисто російська технологія - створення дерев'яних купольних

будинків без цвяхів. Навантаження конструкції тримають стики з особливим замком. Збірка за такою технологією купола схожа на дитячий конструктор Лего. Суть австрійської технології Naturi - дерев'яний брус укладається вертикально. Завдяки цьому вирішується проблема з усадкою, термоізоляцією і надійністю конструкції. Взнявши за основу ідею складеного бруса у Naturi, російська TWIN BEAM запропонувала своє рішення - багат шарового бруса з можливістю вибору товщини стіни, хорошою шумо- і теплоізоляцією і без будь-якої усадки [2]. Дерев'яні порожнисті блоки - також альтернатива в проблемі збереження тепла будівлі і екологічності.

Величезне число технологій застосовується щодо бетону. Канадська CarbonCure Technologies придумала, як використовувати шкідливі викиди CO₂, які виробляють великі заводи, у виробництві бетонних блоків, пов'язуючи діоксид вуглецю в процесі. Бетон стає більш екологічним і функціональним: абсорбувати вуглекислий газ - ідеальна вимога до екоматеріалу.

Найвідоміша розробка - 3D-надруковані цеглини Cool Brick, наділені власною системою охолодження. Завдяки пористості цегли повітряний потік проходить крізь пори, які насичені вологою, а вона, випаровуючись, охолоджує атмосферу. Цеглини просто наповнюються водою - досить облили стіну водою. Такий матеріал енергоефективний в жарких країнах.

Дослідники університету Перд'ю розробили спеціальну добавку в бетон на основі нанокристалів целюлози. Ці кристали добуваються з деревного волокна і є більш надійною арматурою, ніж сталеві прутки. Нанокристали целюлози перевершують холоднокатану сталь за такими характеристиками, як: гнучкість, міцність на вигин і стиск, удароміцність.

Для залізобетонних виробів це - нова сторінка в історії. Адже целюлозна арматура потрібна в невеликій кількості для досягнення аналогічного ефекту, який дає сталева арматура. Ця добавка екстрагується як побічний продукт промислового сільського господарства, виробництва паперу та біоенергетики. Додавання цієї речовини, згідно з думкою американських дослідників, підсилює процес відкидання бетону і дозволяє йому більш ефективно використовувати воду, не впливаючи на її щільність і вагу [3].

Отже, наведені вище інноваційні матеріали є прогресом в будівництві. На жаль, в Україні їх ще не використовують, але, на нашу думку, будівництво за допомогою цих матеріалів та технологій вирішить низку різних питань. Головна проблема, на нашу думку, яку потрібно негайно вирішувати - це екологічність. Завдяки цим матеріалам можна зменшити негативний вплив людської діяльності на екологію.

Список використаних джерел:

1. Згалат-Лозинська Л.°О. *Державне регулювання інноваційної діяльності в будівництві: теорія, методологія, стратегія розвитку* : монографія. Київ : «ДКС-Центр», 2020. 470 с.

2. Жван В. Д. *Зведення і монтаж будівель і споруд: навч. посібник* / В. Д. Жван, М. Д. Помазан, О. В. Жван; Харків. нац. акад.. міськ. госп-ва. Харків : ХНАМГ, 2011. 395 с.

3. *ТОП 5 Інноваційних будівельних матеріалів [Електронний ресурс]*. URL: <https://trivita.ua/ua/blog/top-5-innovatsiynikh-budivelnykh-materialiv-a-413>.

УДК 351

Оринянська Анастасія,

студентка, науковий керівник - Чернявська Ю. Б., к.е.н., доцент, КНУБА

ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДІВ МАКРОЕКОНОМІЧНОГО РЕГУЛЮВАННЯ В ПРОЦЕСІ РОЗВИТКУ РИНКОВИХ ВІДНОСИН

Актуальність даної теми визначається тим, що без базових знань макроекономіки, особливостей її функціонування неможливо ефективно управляти державою, визначати пріоритети, знаходити шляхи подолання негативних явищ в економіці та не здійснити макроекономічних прогнозів на майбутнє. Макроекономіка описує макроекономічні явища і процеси, виявляє закономірності і залежності між ними, досліджує причинно-наслідкові зв'язки в економіці.

Макроекономіка — це галузь економічної науки або частка національної економії, яка вивчає поведінку народного господарства як єдиного цілого в контексті аналізу глобальних ринків та їх взаємозв'язків.

Дослідження макроекономіки завжди було в центрі уваги економістів різних країн. Вивчення макроекономіки набуває все більшого значення в нових економічних умовах.

Макроекономіка як частина загальної економічної теорії безперервно розвивається, охоплюючи і включаючи всі нові аспекти господарської діяльності.

Предметом макроекономіки є причинно-наслідковий механізм функціонування економіки, який являє собою сукупність зв'язків між окремими макроекономічними процесами та явищами.

Сучасна макроекономіка не має єдиної домінуючої теорії. Вона спирається на ряд теорій, які взаємодіють і взаємодоповнюють одна одну і дають практикам можливість вибору, тобто самим визначити ефективність

кожної теорії залежно від економічної ситуації та фаз економічного відтворення, а також з урахуванням цілей і пріоритетів економічної політики певної країни.

У сучасній макроекономіці відбуваються постійні суперечки стосовно того, як в ринковій економіці досягається повна зайнятість, а також наскільки ефективним є державне регулювання. Прихильники класичної моделі макроекономічного регулювання вважають, що ринок сам по собі забезпечує належну збалансованість національної економіки і, відповідно, державне регулювання є неефективним.

Макроекономіка повинна, з одного боку, визначати систему функцій, які відтворюють причинно-наслідкові зв'язки в економіці; з іншого — розкривати можливості людей впливати на причини з метою корегування тих наслідків, які вони викликають в економіці.

Позитивні і нормативні судження в макроекономіці достатньо тісно взаємопов'язані. З одного боку, позитивна макроекономіка є основою для вибору основоположних нормативних тверджень, з іншого - при певних умовах можуть послужити основою для створення нової або спеціальної макроекономічної концепції. В макроекономіці, в силу специфіки її предмета, позитивний аналіз часто будується на суб'єктивних оцінках вихідних постулатів економічного розвитку і поведінки економічних суб'єктів.

Об'єктом макроекономіки є економічна система, що являє собою сукупність економічних суб'єктів, діяльність яких спирається на історично визначені форми виробничих відносин та адекватні їм механізми регулювання економічної діяльності.

Основні проблеми, які вивчає макроекономіка, є: економічне зростання і його темпи; економічний цикл і його причини; рівень зайнятості та проблема безробіття; загальний рівень цін і проблема інфляції; рівень ставки відсотка і проблеми грошового обігу; стан державного бюджету, проблема фінансування бюджетного дефіциту і проблема державного боргу; стан платіжного балансу і проблеми валютного курсу; проблеми макроекономічної політики.

Макроекономіка як галузь науки, яка вийшла із загальної економічної теорії, оперує всіма типовими економічними методами.

До загальних методів макроекономіки належать такі: метод індукції і дедукції, метод аналогії, метод наукової абстракції, метод сходження від абстрактного до конкретного, метод аналізу і синтезу, метод поєднання в дослідженні історичного і логічного.

До специфічних методів макроекономіки відносяться: агрегування, макроекономічне моделювання та принцип рівноваги.

Застосувавши ці методи ми зможемо побудувати ефективну економічну,

соціальну, інноваційно-інвестиційну, законодавчо-правову тощо макроекономічну політику на перспективу.

Знання функціонування макроекономічних процесів, траєкторії напрямку цих процесів дасть можливість точно розрахувати майбутні тенденції господарського життя в країні при формуванні програм органів державної влади та застосувавши макроекономічний інструментарій захистити населення від впливу негативних явищ.

Список використаних джерел:

1. Ковальчук В.М. *Загальна теорія економіки*. Тернопіль: Астон, 2014. 96с.
2. Долан Е. *Макроекономіка*. Москва: Индекс, 2011. 224 с.
3. *Курс економічної теорії / Под ред. М.Н. Чепурина, Киселевой Е.А. – Киров, АСА, 2012*
4. *Макроекономіка. [Електронний ресурс]. URL: <http://surl.li/ahpzi>*
5. *Економічна теорія [Електронний ресурс] : URL: <https://osvita.ua/>*
6. *Завдання макроекономіки [Електронний ресурс]. URL: <https://osvita.ua/vnz>.*

УДК 330.14

*Сорока Анастасія Миколаївна,
студентка, науковий керівник - Гончаров В. В., к.е.н., доцент, КНУБА*

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИЙ КАПІТАЛ ЯК ОСНОВА ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА

Сучасна економіка має тенденцію до збільшення частки нематеріальних активів у своїй структурі, значну увагу приділяють інтелектуальному капіталу, який є основним ресурсом обміну і виробництва в інноваційній економіці. Даний капітал є одним із основних факторів розвитку, який забезпечує високу конкурентоспроможність, розвиток підприємств не лише в межах власної країни, а і закордоном та економічне зростання в цілому.

Вивченням такої теми як інтелектуальний капітал займалося багато зарубіжних і вітчизняних економістів, проте чіткого визначення та розуміння немає до сих пір, оскільки кожен автор має власну думку стосовно цієї теми. Якщо порівнювати визначення різних науковців, то можна прийти до висновку, що вони сходяться на єдиній думці, що інтелектуальний капітал- це знання, інформація, здібності, досвід людини або групи людей, імідж, репутація підприємства, винаходи. Також даний вид капіталу є нематеріальним активом, що використовується підприємством для максимізації прибутку.

Структура інтелектуального капіталу так само різниться як і його визначення, але можна виділити три основних елемента: людський, організаційний та споживчий капітал.

Людський капітал - це сукупність знань, практичного досвіду, ораторських, управлінських, творчих вмінь, моральних принципів, мотивації та компетентності окремої людини. Даний вид ресурса не є власність організації, оскільки є невід'ємною частиною особистості. Потрібно відмітити, що під час колективної роботи співробітників збільшується результат індивідуальних процесів.

Організаційний капітал - це комплекс різних підходів, методів, форм, рішень, що допомагає реалізувати людський капітал та використовувати з найбільшою ефективністю підприємством для швидшого адаптування під зміни ринку і споживачів. Даний вид ресурсу може бути власність підприємства, оскільки це те, що є результатом людського капіталу, тобто патенти, торгові марки, наукові роботи, ноу-хау та інше, що може бути об'єктами купівлі-продажу.

Споживчий капітал - це система взаємозв'язків з клієнтами та споживачами, яка базується на надійних, конфіденційних, довгострокових і взаємовигідних відношеннях. Даний нематеріальний актив при його ефективному використанні надає можливість компанії отримати більшу додану вартість та підвищувати стабільність конкурентоспроможності на ринку, за рахунок того, що підприємство налагоджує довірчі відносини з споживачами і ті готові платити більше лише за бренд, товарну марку, репутацію, імідж організації і за інше [1].

Своєрідність трьох основних структур інтелектуального капіталу є те, що вони не можуть функціонувати одне без одного. Оскільки накопичення людського капіталу без його доцільного практичного використання особою чи підприємством не принесе результату. А для того аби мати більший сектор споживачів, потрібно налагоджувати з ними довірчий взаємозв'язок. Таким чином ефективне функціонування інтелектуального капіталу залежить від того наскільки злагоджено працює кожна із його структур.

Інтелектуальний капітал має певні характерні риси, які відрізняють його від інших. Однією з таких особливостей є те, що він є безмежний, хоча йому ідентично до матеріальних активів притаманно зменшувати свою ефективність та втрачати актуальність. Особливо це стосується знань та інформації. Знання є невідокремленими від людини, а людини-жива істота, що з часом старіє і має тенденцію до зменшення фізичних та розумових здібностей, що прямо пропорційно до зниження ефективності людського капіталу. Проте знання можна подавати у вигляді інформації, що дозволяє передавати її іншим і

використовувати. Це ще одна особливість інтелектуального капіталу, що один і той самий ресурс може одночасно використовувати декількома особами чи підприємствами в різних чи однакових сферах. Ще однією властивістю є фактор конкурентоспроможності індивіда чи підприємства, що залежить від того наскільки збагачений та оновлений інтелектуальний капітал, а також його ефективність використання [2].

Інтелектуальний капітал, який виражається у вигляді нематеріального актива, інформаційного продукта і може бути об'єктом купівлі-продажу становиться інтелектуальною власністю. Таким чином можна виділити особливу форму інтелектуального капіталу- інформаційний капітал, який за своє особливістю може залишати підприємство у ринковому кругообігу, але при цьому залишатися власністю виробника.

Інтелектуальний капітал є своєрідним активом, який з одного боку немає матеріального підтвердження, а є лише сукупністю знань та інформації, а з іншого має продукт діяльності, що в свою чергу є матеріальним відображенням, то оцінка даного капіталу є доволі неоднозначною і немає чіткої формули для її розрахунку.

Основу методів оцінки інтелектуального капіталу становить розрахунок комерційного потенціалу інтелектуальних продуктів як результат творчої та розумової діяльності компанії, відносно зміни витрат на створення даних активів.

Для інтегральної оцінки інтелектуального капіталу використовують коефіцієнт Тобіна, який розраховується відношенням ринкової ціни компанії до заміщення її матеріальних активів. Даний метод полягає в тому, що дозволяє побачити фінансову частину нематеріальних активів компанії, проте він не враховує низку факторів, що впливають на підприємство [3].

Для кількісного виміру інтелектуального капіталу використовують інтелектуальний коефіцієнт доданої вартості, який дозволяє вирахувати вклад в додану вартість матеріальних та нематеріальних активів. Даний метод показує внесок нематеріальних активів в грошовій оцінці компанії, проте не враховує часовий фактор. Існують і інші методичні підходи до оцінки інтелектуального капіталу підприємства, проте вони не надають чіткої конкретизації з урахуванням всіх факторів.

Світовий досвід показує, що інтелектуальний капітал має величезний вплив на економічне зростання та є провідним фактором інноваційного розвитку країни. В Україні лише невелика частка компаній, в більшості випадків це ІТ сектор, який сприймає інтелектуальний капітал як один із провідних і перспективних капіталів сучасної економіки. Інші підприємства не розглядають нематеріальний актив як основний ресурс для розвитку, оскільки

він потребує більшого фінансування у наукові дослідження та розробки. Також це потребує повної структурної зміни функціонування підприємства, починаючи з його активів, напрямків розвитку і завершуючи мисленням співробітників.

Розвиток сучасної економіки і підприємства напряму залежить від того, наскільки активно і доцільно використовується інноваційний капітал в умовах підвищеної конкуренції ринку. Інтелектуальна діяльність займає одну із провідних ролей розвитку інноваційної економіки, тому зростає потреба в розширенні кількості наукових досліджень у цій сфері з метою створення ефективного механізму функціонування, розвитку та оцінки інтелектуального капіталу підприємства.

Список використаних джерел:

1. Эдвинссон Л., Мэлоун М. *Интеллектуальный капитал. Определение истинной стоимости компании. Новая постиндустриальная волна на Западе. Антология* / под ред. В.Л. Иноземцева. Москва : Академия, 1999. С. 429–447.

2. Шедяков В. *Интеллектуальный капитал та проблеми вдосконалення управління його розвитком і використанням. Виклики часу. 2014. № 3. С. 14-17*

3. Андрессен Д., Тиссен Р. *Невагоме багатство. Як визначити реальну вартість вашої компанії в майбутньому світі нематеріальних активів. Москва: Олімп-Бізнес, 2004. 304 с.*

УДК 330.14

Строєнко Анна Сергіївна,

студентка, науковий керівник - Гончаров В. В., к.е.н., доцент, КНУБА

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ РИНКУ КАПІТАЛУ В УКРАЇНІ

Класична економічна теорія трактує капітал як один з головних факторів виробництва, двома іншими вважаються земля (як природні ресурси), і праця (як цілеспрямована діяльність людей). Капітал – ресурси, які використовують у виробництві товарів або при наданні послуг. Капіталом вважається усе те, що використовується для виробництва, але безпосередньо не споживається в ньому. На відміну від інших факторів виробництва, капітал складається з раніше виробленого продукту. Фактично, будь-які засоби праці класична теорія вважає фізичним капіталом.

Важко заперечувати, що вітчизняний ринок капіталів за рівнем своєї ліквідності суттєво поступається ринкам розвинутих країн, але будь-які масштабні економічні перетворення в Україні неможливі без створення

конкурентоспроможного фінансового сектору, здатного мобілізувати та надати реформованій економіці інвестиційні ресурси [1]. У зв'язку з цим розвиток ринку цінних паперів (або фондового ринку) в нашій країні набуває принципового значення. І саме ця обставина обумовлює актуальність теоретичних досліджень особливостей формування українського ринку цінних паперів.

Ринок капіталу - це ринок, на якому внаслідок взаємодії попиту і пропозиції складається ціна капіталу у вигляді процентного доходу. Ринок капіталу в цьому випадку виступає складовою частиною ринку позикових капіталів. Інструментами ринку капіталу виступають кредитні ресурси, цінні папери, всякого роду контакти, які використовуються за допомогою інвестицій як вкладення грошових коштів для створення і збільшення капітальних благ. При цьому зайняті грошові кошти повинні повертатися з приростом у вигляді позичкового відсотка. Ринок капіталу охоплює наступні види капіталу:

Імобілізований капітал – 1) капітал, який перейшов із власності акціонерної компанії у приватну власність підприємців, 2) капітал, вкладений у немобільні цінні папери, що не котируються на біржі [2].

Банківський капітал – капітал, вкладений у банківську діяльність банкіром або акціонерами банку. Складаються з власних, залучених і емітованих засобів. Використовується банком для виконання передусім базових банківських операцій. Статутний капітал банку (акціонерний, резервний і нерозподілений прибуток) становить переважно не більш 10% банківського капіталу. На цю суму держава дозволяє випустити акції. Основна частина пасивів банку – залучені кошти (депозити, а в емісійних банків – випуск банкнот). Здійснюючи основні операції, створюючи фіктивні вклади, банк поповнює банківський капітал. Його використання дає банкові прибуток. Величина прибутку залежить від різниці між відсотками за активні операції і більш низькими відсотками, які банк виплачує за власні операції.

Використовуваний капітал – сума вкладеного власного капіталу й довготермінової заборгованості.

Вкладений капітал – кошти, вкладені акціонерами в активи компанії в обмін на акції, які утворюють частину власного капіталу акціонерної компанії і на які нараховуються відсотки в процесі розподілу прибутків. Вкладений капітал є початковими інвестиціями. Вкладений капітал – фізичний (речовий) і грошовий капітал, який вкладено у певну справу, в бізнес, у виробництво, в торгівлю, в наукові дослідження або в інші сфери економіки, господарства і який базується на використанні найманої праці, привласнює частину створеної нею вартості [3].

Власний капітал – капітал, вкладений власником підприємства, фірми або

компанії (для акціонерного товариства – акціонерний капітал), який є різницею між сукупними активами фірми та її зобов'язаннями.

Гарантований капітал – частка власного капіталу приватних, акціонерних і ощадних банків та страхових компаній у ліквідній формі, яка не може бути використана для виплати дивідендів, покриття збитків. Гарантійний капітал становить у розвинутих країнах світу в середньому до 10% від суми зобов'язань.

Коли говорять про капітал як об'єкт купівлі-продажу на ринку, мають на увазі не весь капітал як блага довгострокового користування, створені людьми для виробництва товарів або послуг, а потік нового капіталу, який з'являється у даний період часу у виробництві.

Попит на капітал - це попит на кошти, які можуть бути вкладені на придбання капітальних благ, тобто в інвестиції.

Джерелом інвестицій є заощадження домогосподарств. Капітал як фактор виробництва створює свій дохід у вигляді проценту, який є винагородою його володаря. Процент - це чистий дохід (прибуток), який отримує власник капіталу внаслідок їх використання протягом певного часу.

Інвестування - це процес поповнення капітальних фондів або приплив нового капіталу. При здійсненні інвестицій фірма вирішує питання: чи буде збільшення прибутку, принесений інвестиціями, більше вартості витрат на них. Для відповіді на це питання необхідно розрахувати [4]:

- граничну прибутковість, або, як її ще називають, внутрішню норму окупності інвестицій. Вона є чистим доходом від кожної додатково інвестованої гривни, вираженим у відсотках;

- альтернативну вартість інвестування (граничні витрати на ресурс), що визначається ринковою ставкою відсотка, оскільки фірма прибігає до запозичення коштів.

Однак очікувана гранична прибутковість від використання капіталу складається з щорічних надходжень протягом тривалого часу (терміну експлуатації устаткування, часу функціонування підприємства тощо).

Реальна процентна ставка — це процентна ставка, виражена в незмінних грошових одиницях або з поправкою на інфляцію. Розраховується вона як різниця між номінальною процентною ставкою, тобто ставкою, вираженої в поточних цінах, і очікуваним рівнем інфляції.

Ціна капіталу та рівень ринкової процентної ставки залежить від попиту та пропозиції позикових коштів, тобто від попиту на інвестиції і від величини заощаджень. Попит на інвестиції визначається: прагненням до придбання більшої кількості споживчих благ; рішеннями виробників збільшити випуск за рахунок додаткових капіталовкладень. Пропозиція на ринку капіталу визначається схильністю одержувачів доходів до заощадження певної їхньої

частини. Отже, суб'єктами попиту на капітал (інвестиції) є підприємці, а суб'єктами пропозиції капіталу виступають домашні господарства за посередництвом комерційних банків, інвестиційних фондів і т.п. Ринкова норма відсотка, у якій і буде досягнута рівновага, встановлюється в точці перетину кривих попиту на позикові кошти і їхньої пропозиції.

Процес розвитку ринку капіталу має відбуватися за такими основними напрямками [4]: узгодження темпів розвитку фінансового і реального секторів економіки; проведення фундаментальної реформи чинної системи фінансового регулювання і контролю (насамперед, для попередження кризових ситуацій), вдосконалення механізмів підтримки НБУ фінансових інститутів у частині надання ліквідності й компенсаційного фінансування. Першочергової уваги потребують наступні підсистеми ринку капіталу: система корпоративного управління; система фінансової звітності; система оцінки й управління ризиками; нагляд і регулювання за тими установами і інститутами ринку, які здійснюють роботу по перенесенню ризиків.

Список використаних джерел:

1. Андрющенко А. М., Бурляй А. П., Костюк В. С. та ін. *Економічна теорія: Навч. посіб.* К.: Центр учбової літератури, 2009. 520 с.. 2009

2. *Капітал. Енциклопедія сучасної України* : у 30 т. / ред. кол. І. М. Дзюба [та ін.] ; К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2001.

3. Лич В.М., Гончаров В.В., Скиценко В.Д. та ін. *Економічна теорія. За заг. ред. В.М. Лича.* К.: КНУБА, 2009. 168 с.

4. Белінська Я. В., Дудар О. І. *Український ринок капіталу: стан, проблеми, шляхи розвитку. Стратегічні пріоритети.* 2009. № 4. С. 113 - 122.

УДК 330.3

Шкільнюк Юлія Олегівна

студентка, науковий керівник - Головаши Б.Е., к.е.н., доцент, КНУБА

ТІНЬОВА ЕКОНОМІКА: ЗАГАЛЬНІ ТЕНДЕНЦІЇ В УКРАЇНІ

Тіньова економіка - економічна діяльність, яка не враховується та не контролюється державою, а також діяльність, спрямована на отримання доходу шляхом порушення чинного законодавства. До тіньової належить також виробництво легальних товарів і послуг, але без реєстрації й необхідних дозволів й/або з ухиленням від сплати податків.

Тіньова економіка притаманна всім країнам в деякій мірі, але її розвиток являє собою істотну перешкоду забезпечення сталого розвитку економіки:

високий рівень тінізації вкрай негативно впливає на імідж країни, її конкурентоспроможність, ефективність структурних та інституційних реформ.

За останні роки рівень тіньової економіки знизився по всій Європі, але все ще залишається значним, особливо у Східній Європі. На думку автора Августина Р.Р. у пострадянських країнах, що отримали останнім часом статус держав з ринковою системою господарювання, проблемам тінізації було приділено недостатньо уваги та своєчасно не було вжито адекватних і рішучих системоутворювальних заходів. Саме тому тінізація економіки далеко переросла свій природний рівень і в поєднанні з корупцією, політизацією економічних відносин та зрощуванням бізнесу та влади є системною перешкодою подальшому економічному зростанню, структурно збалансованому розвитку економіки та її підприємницького сектору [1].

У 2019 році рівень тіньової економіки в Україні сягав 27%. Найбільша тінізація була в сфері транспорту і логістики – 34% від обсягу офіційної валової доданої вартості (різниця між вартістю випуску товарів і послуг і вартістю їхнього споживання), видобувної промисловості – 32%, переробної промисловості – 26% [2].

Станом на 2019 рік, за даними World Economic Survey, найвищим рівень тіньової економіки був у Болгарії і Туреччині – 30,1% та 29,4% від обсягу офіційного ВВП відповідно. Найнижчий рівень тінізації економіки був у Новій Зеландії (6,8%), Австрії (6,1%), Швейцарії (5,5%), США (4,8%) [2].

Велика частка коштів у країнах, що розвиваються, припадає на протизаконну діяльність: підроблення лікарських засобів, проституцію, підробленої електроніки, наркотиків, піратського програмного забезпечення, торгівлі людьми, злочинів у сфері охорони навколишнього середовища та торгівлі природними ресурсами.

Мотивація тіньової активності в розвинених країнах пояснюється здебільшого надмірним податковим навантаженням на підприємства й зарегульованістю господарських відносин.

Дані Міністерства економіки свідчать, що рівень тіньової економіки в Україні у 2020 році склав 31% від обсягу офіційного ВВП, що на 3 процентних пункти вище, ніж в 2019-му. А за оцінкою Швейцарського державного секретаріату з економічних питань SECO, рівень тіньової економіки України у 2020 році становив 40% від офіційного ВВП.

Рівень тінізації в сфері транспорту і логістики становив 48%, операцій з нерухомістю та видобувної промисловості - 41%, переробної промисловості – 31%, оптової та роздрібною торгівлі - 28%, будівництва - 27%, фінансової і страхової діяльності - 23%, сільського, лісового, рибного господарства -18% [3].

За попередніми розрахунками Мінекономіки рівень тіньової економіки у

січні - березні 2021 року становив 30% від обсягу офіційного ВВП, що на 1% менше за показник відповідного періоду 2020 року [3].

Негативну тенденцію в Мінекономіки пов'язали з коронакризою: ускладнення умов економічної діяльності «викликало природне бажання суб'єктів господарювання зменшити ризики втрати лімітованих ресурсів». Голова правління ГО «Центр політико-правових досліджень» М. Лев зазначає: «Тільки від контрабанди і порушення митних правил український бюджет втрачає 110 млрд грн. щорічно, від офшорних схем - 65 млрд, ухилення від сплати податків у фінансовому секторі - 35, через тіньовий ринок оренди землі - 40 млрд, схеми з мінімізації сплати ПДВ (конвертцентри) - 20 млрд., контрафакт - 10 млрд. грн. Якщо тільки ці схеми вивести з «тіні» - це вже 280 млрд.».

При цьому сприятливі умови та належне інституційне середовище неможливо створити доти, доки не будуть подолані системні чинники, що стримують процеси детінізації економіки в Україні. Основними серед них є [3]: низький рівень захисту прав власності; недостатній рівень захисту інтелектуальної власності; низький рівень ліквідності фондового ринку, захисту прав інвесторів поряд із недостатньою спроможністю регулятора протидіяти зловживанням на ринку; недосконалість судової системи країни (основними видами якої експерти визначають недостатню ефективність гілок судової системи) як наслідок, низький рівень довіри суспільства та інвесторів до неї; високий рівень корупції в країні; наявність територій, непідконтрольних уряду, утворених у ході збройного конфлікту з Росією, та, як наслідок, зростання «потенційних можливостей» для застосування схем контрабанди товарами [4].

Список використаних джерел:

1. Августин Р. Р. *Теоретико-методологічні засади та прикладні інструменти державної політики системної детінізації економічних відносин в Україні: монографія*. Тернопіль : Крок, 2017. 309 с.

2. Як змінювався рівень тіньової економіки в Україні за останні 11 років. [Електронний ресурс]. URL:<http://surl.li/awlew> (дата звернення 27.10.2021).

3. Загальні тенденції тіньової економіки в Україні у січні-червні 2021 року Департамент стратегічного планування та макроекономічного прогнозування [Електронний ресурс]. URL: <http://surl.li/awlev>.

4. Головаш Б.Е., Іванцов Д.Д., Головаш Л.В. *Шляхи вирішення проблеми детінізації економіки України. Шляхи підвищення ефективності будівництва в умовах формування ринкових відносин*. Вип. 46. Економічний. К.: КНУБА, 2020. С. 176-187. URL: <http://ways.knuba.edu.ua/issue/view/13827>

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІННОВАЦІЙНОЇ СИСТЕМИ В УКРАЇНІ

Утвердження інноваційної моделі розвитку національної економіки вимагає проведення ефективної державної інноваційної політики, яка має спиратися на відповідне інституціональне середовище та необхідне ресурсне забезпечення.

З утвердженням інноваційної моделі розвитку національної економіки пов'язано досягнення наступних основних цілей, які визначають суспільний прогрес та місце України у світовій спільноті:

– підвищення конкурентоспроможності національної економіки на основі її інноваційної реструктуризації, яка включає технологічну реструктуризацію у напрямку її просування до передових технологічних укладів;

– вихід країни на траєкторію сталого інноваційного розвитку у стислий історичний період (25 – 30 років), за прикладом таких колишніх аграрних країн з сировинним експортом як Ірландія, Республіка Корея, Фінляндія тощо;

– інтеграція України до угруповання технологічно розвинених країн світової спільноти через включення в передові глобальні технологічні ланцюги.

Сутністю інноваційної моделі розвитку економіки, яка стала пануючою доктриною економічного зростання в економічно та технологічно розвинутих країнах світу, є широкомасштабне введення у господарський обіг через інноваційні процеси таких продуктів інтелектуальної праці, як передові технології, науково-технічні розробки та інші об'єкти прав інтелектуальної власності з метою їх комерціалізації або отримання соціально-економічного ефекту, а також запровадження ефективних організаційно-управлінських рішень. Для теперішнього стану національної інноваційної системи (НІС) України характерним є її структурна та функціональна неповнота, просторова неоднорідність, а також структурна деформованість її складових та, в певній мірі, відсутність внутрішніх координаційних зв'язків. Це призводить до неузгодженої дії механізмів підтримки інноваційних процесів, достатньо використання усіх ресурсів їх підтримки.

Про нерозвиненість НІС та її функціональну недостатність щодо інтенсифікації розвитку інноваційних процесів свідчать статистичні дані про незначні масштаби інноваційної діяльності в Україні. Зокрема, обсяг видатків на інноваційну діяльність за останні роки не перевищував 0,3% від ВВП і тільки 16,5% до загальної кількості промислових підприємств займалися

інноваційною діяльністю у 2020 році, тоді як, навпаки, в розвинутих країнах світу відсоток інноваційно-активних підприємств досягає 70%.

Низьким є якісний рівень запроваджених інновацій. За останні роки в Україні фактично не було впроваджено ні однієї інновації загальнодержавного масштабу (макротехнології) та галузеутворюючого масштабу (галузевої технології), а також не було впроваджено інновацій, які формують ядро передового технологічного укладу, спостерігається незначна кількість інноваційної продукції, що відрізняється принциповою новизною. Переважна більшість інновацій є «продуктовими», носять локальний характер та їх значення не виходить за межі окремих виробництв. Попри зазначені негативні тенденції Україна залишається спроможною у сфері науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт проводити повний цикл власних досліджень за більшістю наукових напрямків та до акумуляції світових передових наукових досягнень, про що свідчать вагомі результати фундаментальних та прикладних наукових досліджень, а досягнення вітчизняної науки у дослідженнях та розробках таких пріоритетних науково-технологічних проблем як аерокосмічні системи, «штучний інтелект», кібернетичні системи, нанoeлектроніка, фізіологія людини та інші мають світовий рівень і перспективу для їх комерціалізації; – наявністю окремих високотехнологічних виробництв в аерокосмічній, суднобудівній, енергетичного машинобудування галузях тощо, які здатні виробляти сучасну наукомістку продукцію, серед якої двигуни для літаків та вертольотів, матеріали, унікальні вироби енергетичного машинобудування; медичні препарати, окремі типи зброї тощо, які за своїми характеристиками не поступаються або й перевищують кращі світові аналоги.

Розбудова НІС має починатися з цих розвинених її сегментів та саме до них мають бути спрямовані державна підтримка, необхідні інвестиційні, фінансові, організаційні ресурси. У ході подальшого розвитку НІС України повинні бути вирішені, зокрема, наступні проблеми [2]:

1. Формування НІС здійснювати у вигляді оптимальної цілісної системи державних органів, а також організацій, підприємств, установ державної і недержавної форми власності, громадських професійних організацій при забезпеченні умов структурної повноти їх юридичної відокремленості, повноважень та функцій у сфері інноваційної діяльності на загальнодержавному, галузевому та регіональному рівнях. НІС має включати розвинену мережу інноваційних центрів трансферу технологій, інформаційних, інноваційних бізнес-інкубаторів, технопарків, інжинірингових та консалтингових підприємств, а також інші інноваційні структури підтримки та супроводження інноваційної діяльності. Крім того, НІС повинна охоплювати розвинену мережу банківських та небанківських установ, зокрема – венчурних

фондів, галузевих і регіональних інноваційних та лізингових фондів, спеціалізованих на фінансових послугах у сфері інноваційної діяльності. Ядром національної інноваційної системи має стати уповноважений центральний орган виконавчої влади з реалізації державної політики у сфері наукової, науково-технологічної, інноваційної діяльності та інтелектуальної власності [1]. На цей, як інституціонально спроможний і уповноважений державний орган, мають бути покладені відповідні функції та завдання щодо забезпечення концентрації організаційних зусиль і виділених державних фінансових ресурсів, а також безпосередньої координації залучених інвестиційних ресурсів за визначеними чинним законодавством пріоритетними напрямками науково-технічного та інноваційного розвитку країни.

2. Удосконалення на основі системно-ситуаційного підходу організаційно-функціональної структури науково-технічного потенціалу за напрямками: оптимізації мережі державних науково-дослідних установ, створення нових проблемно-орієнтованих прогресивних організаційних науково-виробничих та інноваційних структур, розширення недержавного сектору науково-технічної та інноваційної діяльності.

3. Інтегративним, когнітивним фактором інноваційних процесів та НІС в цілому виступає інформаційний ресурс. Тому, особливо актуальним, є створення ефективної системи інформаційного забезпечення процесів інноваційного розвитку економіки, для чого доцільним є розроблення та реалізація концепції єдиного інформаційного середовища для усіх суб'єктів інноваційної діяльності, а також забезпечення формування, підтримки та розміщення в мережі Інтернет інформаційних банків, баз даних усіх пропозицій інноваційних проектів та інших даних за основними складовими інноваційних процесів та їх учасників. Звідси випливає, що формування ефективно функціонуючої НІС має забезпечити не тільки становлення інноваційної моделі розвитку, але й реальну перспективу для України бути рівноправним суб'єктом глобальних інноваційних процесів, а не їх об'єктом.

Список використаних джерел:

1. Гаман Г.В. *Особливості інноваційного капіталу на макроекономічному рівні. Матер. Міжнар. наук.-практ. конф. «Економіко-управлінські та інформаційно-аналітичні новації в будівництві» (27 березня 2020 року, м. Київ).* Київ: КНУБА, 2020. С. 140-141.

2. Лич В.М. *Теоретико-методологічні аспекти формування економіки інтелектуально-інноваційного капіталу. Матер. Міжнар. наук.-практ. конф. «Проблеми генезису економіки інтелектуально-інноваційного капіталу» (26-27 березня 2020 року, м. Київ).* Київ: КНУБА.

Секція 2
СИСТЕМНИЙ РОЗВИТОК ТА ПЕРСПЕКТИВИ ТРАНСФОРМАЦІЇ
ОБЛІКУ, АУДИТУ ТА ОПОДАТКУВАННЯ

УДК 657.6

Гаман Галина Володимирівна,
к.е.н., доцент кафедри економічної теорії, обліку та оподаткування, КНУБА

АУДИТ ПЕРСОНАЛУ ЯК ОСНОВА ОПТИМІЗАЦІЇ
УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

Пандемія внесла суттєві зміни не лише в наше життя, але й негативно вплинула на ринок праці. Криза в багатьох сферах господарювання, зростання безробіття, бідність населення стали реаліями сьогодення. Враховуючи те, що ефективний менеджмент людського капіталу за умови поглиблення кризових явищ допоможе багатьом підприємствам зберегти стабільність на ринку, не варто забувати, що без консультаційної підтримки аудиту персоналу, його незалежної експертизи та аналізу людського капіталу не обійтись для прийняття оптимальних рішень управління підприємством.

Метою дослідження є визначення сутності аудиту персоналу та його переваг, основних напрямків і рівнів, основних завдань технології та перспективи аудиту персоналу як основи оптимізації управління підприємством.

Аудит персоналу на підприємствах дозволяє сформувати комплексне уявлення про його діяльність, виявити "сильні" та "слабкі" сторони, порівняти його на відповідність певним стандартам. Аудит персоналу як технологія стратегічного управління дозволяє сформувати нову якість у керівника - вміння знаходити дефекти реалізації управлінських функцій та розробляти механізми їх усунення. Аудитору для виконання поставлених завдань необхідні економічне мислення, знання, вміння розкривати причини, наслідки і способи розв'язання конфліктів, знати правила та закони логіки й уміти їх застосовувати у практиці своїх професійних міркувань. Системне запровадження аудиту персоналу на підприємствах сприяє розвитку системи управління персоналом, а відтак і забезпеченню рівня ефективності функціонування діяльності підприємства.

Аудит персоналу - це незалежна і професійна перевірка внутрішньої кадрової документації підприємства (з моменту прийняття працівника на роботу до звільнення) на предмет відповідності вимогам законодавства України про працю. Завдяки аудиту керівник може мінімізувати ризики, правильно побудувати та налагодити подальшу роботу кадрової служби. В цілому аудиторська діяльність регулюється Законом України «Про аудит

фінансової звітності та аудиторську діяльність» [3], іншими нормативно-правовими актами та міжнародними стандартами аудиту.

До переваг проведення аудиту персоналу для підприємства відносяться: по-перше, неупереджена всебічна перевірка правильності ведення обліку персоналу, особливо актуально для підприємств, включених до річного плану перевірок; по-друге, повне розуміння всіх ризикових зон і невідповідностей, переліку необхідних (відсутніх) документів і можливих штрафних санкцій при перевірках Державної служби України з питань праці (Держпраці); по-третє, можливість попередження судових спорів із працівниками та колишніми працівниками; по-четверте, повна готовність до планових або позапланових перевірок Держпраці.

Держпраці є центральним органом, який здійснює свої повноваження у сфері праці, зокрема: охорони та гігієни праці; нагляду та контролю за додержанням законодавства про працю; зайнятість населення; соціальні послуги [4].

Аналіз роботи відомих аудиторських підприємств, серед яких компанія Kreston GCG, «Моноліт», «Делойт Україна», EBS та інші показав, що середня вартість послуг компаній щодо надання послуг у зовнішньому аудиті персоналу підприємств складає 7 тис. грн. та включає вивчення типових документів, пов'язаних з аналізом наступного документообігу: положення про оплату праці; правил внутрішнього трудового розпорядку; штатного розкладу; наказів (прийом, відпустка, звільнення); трудового договору (строковий, безстроковий); договору цивільно-правового характеру; договору про повну матеріальну відповідальність; посадових інструкцій (на вибір) та ін.

Основні напрямки здійснення аудиту персоналу: аудит кадрового потенціалу; аудит функцій системи управління персоналом; аудит організаційної структури і функціонального розподілу праці в системі управління персоналом; аудит ефективності управління персоналом.

Формування системи показників базується на використанні основних напрямів здійснення аудиту системи управління персоналом, і включають: показники аудиту персоналу, зокрема аудит функцій системи управління персоналом, аудиту організаційної структури і функціонального розподілу праці в системі управління персоналом, а також аудиту ефективності системи управління персоналом [2].

Аналізуючи аудит персоналу як один із видів технології стратегічного управління доцільно чітко виходити із розуміння двох його рівнів: внутрішній аудит (аудит який здійснюється керівником підприємства і поширюється на діагностування персоналу та його діяльності, який безпосередньо йому підпорядкований) і зовнішній аудит (діагностування умов та факторів, які

впливають на діяльність персоналу і тим самим висувають нові критерії вимог до його діяльності).

Загальностратегічною метою здійснення аудиту персоналу підприємства є вдосконалення системи управління персоналом відповідно до його принципів розвитку [1]. Реалізація такої стратегічної мети з необхідністю вимагає відповідності технології аудиту персоналу основним його завданням, серед яких: визначення відповідності стратегії управління персоналом і розвитку підприємства; вдосконалення системи управління персоналом і визначення перспектив її розвитку; виявлення рівня відповідності бажаного і дійсного стану кадрового потенціалу в розрізі відповідності його стратегічним завданням; виявлення проблем у сфері управління персоналом, що перешкоджають ефективному функціонуванню підприємства; вдосконалення методів і технологій управління персоналом відповідно до умов та потреб соціально-економічного розвитку; встановлення відповідності діяльності персоналу вимогам законодавства; підвищення рівня результативності персоналу; оцінка діяльності служб управління персоналом та їх функціональної ролі у здійсненні стратегічного управління підприємства.

Розвиток сучасних технологій, використання новітніх бухгалтерських програм забезпечило позитивний вплив на ефективність аудиту і вдосконалення його методів. Багато сучасних підприємств зацікавлені у пошуку шляхів оптимізації витрат, пов'язаних з людським капіталом. В цьому суттєво може допомогти аудит, до якої входять аудиторські перевірки фінансової звітності, підготовка аудиторського висновку та супутні послуги аудиту. Вдосконалення системи управління персоналом відповідно до його принципів сприятиме стратегічному розвитку підприємства відповідно до сучасних викликів суспільства, а головне уникненню проблем щодо можливостей всебічного розвитку людського капіталу.

Список використаних джерел:

1. *Аудит персоналу як технологія забезпечення ефективності систем управління персоналом органів влади: навч.-метод. матеріали / А.П. Рачинський; уклад Н.А. Коняшина. К.: НАДУ, 2013. 36 с.*

2. Гуцаленко Л.В., Марченко С.О. Реалії аудиту у вітчизняній та зарубіжній практиці *Журнал Економіка і суспільство. Випуск №6. 2016. С. 349-354.* URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/6_ukr/60.pdf

3. Закон України «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність» №2258-VIII від 21.12.2017 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2258-19#Text>

4. *Постанова КМУ «Положення про Державну службу України з питань*

УДК 657

Іванова Тетяна Миколаївна,

к.е.н., доцент кафедри економічної теорії, обліку та оподаткування, КНУБА

АУДИТОРСЬКА ПЕРЕВІРКА ЯК ДІЄВИЙ ІНСТРУМЕНТ КОНТРОЛЮ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ БУДІВЕЛЬНОЇ ГАЛУЗІ

Діяльність будівельних підприємств обумовлена галузевою специфікою, особливостями технології виробництва, організаційно-правовими формами діяльності, організацією обліку та системою оподаткування та іншими факторами. Ці відмінні риси впливають також з характеру виробничого процесу і пов'язані з довготривалим характером будівництва, наявністю великою кількості учасників, нестаціонарним характером робіт тощо. Все це супроводжується ускладненням обліково-аналітичних процесів в будівельних компаніях, що накладає певний відбиток на методіку аудиту підприємств цієї галузі [4].

Метою дослідження є висвітлення особливостей аудиторської перевірки будівельних компаній як дієвого інструменту контролю їхньої діяльності.

Підприємства будівельної галузі мають певні особливості в організації обліку та, відповідно, обумовлюють специфіку застосування методів контролю їхньої діяльності. Ця специфіка простежується у наступному: собівартість будівельних послуг, що надаються, розраховується на основі технічної та кошторисної документації; діяльність підприємств підлягає сертифікації відповідального виконавця будівельних робіт [3]; особливості інвентаризації будівельних матеріалів тощо.

Однією з найбільш важливих особливостей діяльності будівельних підприємств, що зумовлює специфіку обліку та аудиту, є застосування кошторисної документації, склад якої визначається залежно від стадійної проектно-кошторисної документації і складності об'єкта.

Дієвим інструментом контролю діяльності будівельних підприємств залежно від форми власності може бути ревізія або аудит (внутрішній та зовнішній). Проте, незалежно від форми контролю, мета, завдання, джерела інформації, методи та інші ознаки такого контролю є однаковими.

Аудит як інструмент контролю будівельних підприємств передбачає встановлення повноти, достовірності і законності обліку та звітності діяльності такого підприємства.

Основними його завданнями є інвентаризація будівельних матеріалів, контроль наявності дозволів на здійснення будівельної діяльності, контроль порядку формування цін на будівельні послуги, контроль виконання договірних зобов'язань, перевірка обліку витрат у будівництві [4].

Основними джерелами інформації під час проведення аудиту є договір із замовниками, журнал обліку виконаних робіт, акт приймання виконаних підрядних робіт, довідка про вартість виконаних робіт і витрат, лімітно-забірна карта, договір про матеріальну відповідальність тощо.

Методика здійснення аудиту діяльності будівельного підприємства передбачає планування аудиту (складання Програми аудиту, Робочого плану аудитора, графіку проведення аудиторської перевірки тощо), інвентаризацію будівельних матеріалів (оскільки матеріали зберігають насипом на спеціальних майданчиках та їх важко виміряти, тому перед інвентаризацією матеріально відповідальні особи повинні надати сипучім будівельним матеріалам певну геометричну форму), перевірку системи ціноутворення (зіставлення фактичних цін з нормативами), собівартості та правильності обліку витрат будівельного підприємства (склад витрат, що формують собівартість робіт, визначає НП(С)БО 16 «Витрати» [1] та НП(С)БО 18 «Будівельні контракти» [2]), обсягу виконаних будівельно-монтажних робіт (визначаються на підставі інвентаризації шляхом інструментального вимірювання та підрахунку), відпуску матеріалів (здійснюється в межах попередньо затверджених лімітів на підставі виробничих норм витрат), інші питання, передбачені Програмою аудиту. В разі виявлення порушень або шахрайства аудитор надає рекомендації щодо їх усунення чи недопущення (на відміну від ревізії, яка встановлює винних та притягує їх до відповідальності) та складає аудиторський висновок.

При аудиті діяльності будівельного підприємства проводять аналіз: оформлення взаємних відносин між всіма учасниками будівельного процесу (інвестором, замовником і підрядчиком); посередництва в будівництві (договори комісії і доручення), документообігу і оподаткування між учасниками посередницьких схем в будівництві (посередника, забудовника, інвестора); обліку в підрядних будівельно-монтажних організаціях; визначення прямих витрат на виконані роботи і розмірів кошторисного прибутку; придбання будівельної техніки у фінансовий лізинг; обліку витрат матеріалів, витрат на виконання субпідрядних робіт, накладних витрат; незавершеного будівельного виробництва; засобів фінансування і витрат по капітальному будівництву; витрат до отримання дозволу на будівництво, а також очікуваних витрат, які будуть проведені після введення об'єкту в експлуатацію або здачі інвесторові; документального оформлення здачі-приймання робіт, послуг тощо. Вартість будівельної продукції визначається в розрізі складових

(калькуляція собівартості продукції, розрахунок загально-виробничих витрат, розрахунок заробітної плати). Тому особлива увага при перевірці приділяється правильності складання кошторисної документації.

Аудит діяльності будівельних компаній проводиться за загальними принципами аудиторської перевірки, але враховує специфіку будівельної галузі.

Список використаних джерел:

1. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 16 «Витрати»: наказ Міністерства фінансів України від 31.12.1999 р. №318 зі змінами та доповненнями [Електронний ресурс] / URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0027-00#Text>

2. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 18 «Будівельні контракти»: наказ Міністерства фінансів України від 28.04.2001 р. №205 зі змінами та доповненнями [Електронний ресурс] / URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0433-01#Text>

3. Про оптимізацію органів державного архітектурно-будівельного контролю та нагляду: постанова Кабінету Міністрів України від 13.03.2020 р. № 219, зі змінами та доповненнями [Електронний ресурс] / URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/219-2020-%D0%BF#Text>

4. Харламова О.В. Пропозиції щодо врахування галузевих особливостей аудиту будівельних організацій Науково-технічний збірник. Серія: Економічні науки. 2007. № 77. С.252-258.

УДК 657.6

Омельяненко Оксана Павлівна,

к.е.н., доцент кафедри економічної теорії, обліку та оподаткування, КНУБА

ПЕРЕВІРКИ ДЕРЖПРАЦІ І ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ РОБОТОДАВЦЯ ЩОДО НЕЗАДЕКЛАРОВАНОЇ ПРАЦІ

Більше п'ятої частини працездатного населення України повністю або частково не декларують свої трудові відносини з роботодавцем. Незадекларована праця – це законна оплачувана діяльність, яка повністю або частково не оформлена відповідно до вимог законодавства. Таку працю також називають неформальною, неофіційною, незареєстрованою, тіньовою, прихованою зайнятістю.

Наслідки незадекларованої праці залежать від учасників цього процесу та включають:

- для працівника: погані умови праці, відсутність компенсації у випадку

хвороби або нещасного випадку, соціальних гарантій, таких як оплата відпустки, можливість навчання, нормований робочий день, відсутність офіційного трудового стажу, практична неможливість захистити себе у разі конфлікту, відмови в оплаті праці чи незаконне звільнення.

- для роботодавця: недобросовісна конкуренція на ринку, низька продуктивність праці через відсутність мотивації у працівників, плинність кадрів, поганий імідж, труднощі з отриманням кредиту та розширенням справи, відсутність доступу до іноземних ринків, штрафи за порушення законів.

- для держави: скорочення надходжень до держбюджету і фондів соціального страхування, нестача коштів для надання державних послуг, сплати пенсій, лікарняних, утримання шкіл, лікарень, ремонт доріг, зменшення іноземних інвестицій, необхідність підвищення податків, нерозуміння реальної ситуації на ринку праці.

Додержання законодавства про працю контролюють інспектори праці, які працюють у Держпраці та її територіальних органах, а також у виконавчих органах міських, сільських та селищних рад.

Для юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців, які використовують найману працю без оформлення трудових відносин, можуть застосовувати фінансову та адміністративну відповідальність за вимогами КЗпП та Кодексу про адміністративні правопорушення.

З початку інспекційної кампанії розпочато 2 868 інспекційних відвідувань та виявлено 10 489 працівників, допущених до роботи без укладення трудових договорів. Найчастіше незадекларовані працівники використовувалися у сферах сільського господарства (2 311 незадекларованих працівників у 119 роботодавців), організації харчування (2 242 незадекларовані працівники у 508 роботодавців), торгівлі (2 160 незадекларованих працівників у 867 роботодавців).

Середня кількість виявлених незадекларованих працівників становить майже 5 осіб на одного перевіреного роботодавця. В регіональному розрізі найбільше незадекларованих працівників виявлено у Харківській (940), Одеській (865), Київській (864), Херсонській (722) та Хмельницькій (704) областях.

Під час перевірок виявлено факти використання 84 фізичними особами без державної реєстрації суб'єкта господарювання найманої праці 1 118 працівників. 1 598 фізичних осіб-підприємців, які є платниками єдиного податку першої-третьої груп, використовували працю 6 444 незадекларованих працівників [1].

Інспекторами праці Східного міжрегіонального управління Держпраці проведено ряд позапланових заходів державного контролю у фізичних осіб-

підприємців за місцем здійснення діяльності у місті Кремінна Луганської області. В ході проведення інспекційних відвідувань у закладах торгівлі (магазини, бази, МАФи) встановлено факт використання праці 33 неоформлених працівників.

Роботодавці допустили до роботи працівників без оформлення трудових договорів та не подали повідомлення про прийняття на роботу до територіального органу Державної податкової служби.

Рік тому фахівці Управління Держпраці у Закарпатській області проводили інспекційне відвідування на Берегівщині в одному із придорожніх кафе, що є місцем здійснення підприємницької діяльності ФОПа з Берегова. Під час заходу контролю виявилось, що підприємець допустив до виконання обов'язків кухонного робітника - місцеву жительку без оформлених з нею трудових відносин, порушивши таким чином вимоги трудового законодавства. Цей факт посадовці Управління Держпраці задокументували, підприємцю був наданий припис на обов'язкове усунення виявленого порушення і попередження про передбачену законодавством відповідальність.

Нещодавно у цьому ж кафе проводилося інспекційне відвідування, під час якого з'ясувалося, що підприємець не тільки не взяв до уваги попередні зауваження представників Управління Держпраці, а навіть більше – залучив до роботи 4 осіб без укладених з ними будь-яких договорів. Молоді люди виконували трудові функції кухара, бармена, офіціанта та кухонного робітника. До того ж, один з них на момент проведення інспекційного відвідування не досяг ще повнолітнього віку.

Згідно з положеннями законодавства про працю, вчинення такого порушення повторно протягом двох років з дня його виявлення тягне за собою відповідальність у вигляді накладення штрафу у 30-ти кратному розмірі мінімальної зарплати за кожного працівника, допущеного до роботи без оформлення трудового договору. В ході проведених заходів укладено трудові договори із 5 042 працівниками. Динаміка працевлаштування працівників, а також їх кількість у конкретних роботодавців, постійно відстежується ДПС та Держпраці.

Практика показує, що використання працівників без укладення трудових договорів негативно відбивається на бізнесі, не варто ризикувати комерційною репутацією та іміджем на ринку. Додержання законодавства про працю та укладання трудових договорів із працівниками сприяє зміцненню позицій підприємств у відповідній галузі та в регіоні.

Список використаних джерел:

- 1. Новини інспекційної кампанії з питань виявлення неоформлених*

трудових відносин. [Електронний ресурс]: URL: <https://dsp.gov.ua/main-news/novyny-inspektsiinoi-kampanii-z-pytan-vyiavleniia-neoformlenykh-trudovykh-vidnosyn/>

УДК 332.821

*Толмачова Світлана Валеріївна,
Експерт ТОВ «ІМПУЛЬС-ІВЦ»*

БУДІВЕЛЬНЕ ПРОГРАМНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НА ПЛАТФОРМІ BAS ЯК НЕОБХІДНА ТЕХНОЛОГІЯ ВИРОБНИЦТВА, ФІНАНСІВ ТА ОБЛІКУ

Сучасну організацію вже складно уявити без використання програмного забезпечення та інформаційних технологій взагалі. Чим щільніше управлінський інструмент налаштовано на особливості функціонування установи чи підприємства, тим вище його ефективність. Вочевидь і будівництво, як царина, і будівельні компанії, як суб'єкти цієї галузі потребують врахування своїх специфічних вимог, адже існують потреби та задачі, які просто неможливо вирішити використанням загального програмного забезпечення. Розробляти індивідуальні технології під кожне підприємство складно виправдати з точки зору витрат, тому виходом є типізація, усереднення досвіду, а саме розробка спеціальних будівельних програм.

Мета дослідження полягає у обґрунтуванні галузевого принцип, який є стрижневим при розробці сучасного програмного забезпечення для будівництва. Неможливо говорити про автоматизацію управління проектами, треба уточнювати, саме якими проектами необхідно керувати.

Компанія «ІМПУЛЬС-ІВЦ» з 2008 року розробляє та супроводжує в Україні ціле сімейство спеціалізованих засобів, які натеper ґрунтуються на сучасній платформі BAS. До такого програмного забезпечення відносяться [1]:

- BAS Будівництво. Управління виробництвом;
- BAS Будівництво. Керування фінансами;
- BAS Будівництво. Бухгалтерія;

«BAS Будівництво. Управління виробництвом» містить:

- формування календарних планів робіт з можливістю створення будь-якої ієрархії (фаз, груп, підгруп) для великої кількості об'єктів будівництва;
- призначення на виконання робіт календарного плану трудових і технічних ресурсів;
- визначення матеріалів, необхідних для виконання робіт в рамках календарного плану;

- призначення та відображення логічних взаємозв'язків між роботами з можливістю затримки як в часі, так і за обсягом;
- призначення безпосередніх виконавців – співробітників для виконання запланованих робіт;
- створення шаблонів робіт, груп робіт для спрощення внесення даних у різні проекти;
- ведення таблиця виконавців – співробітників, які фактично приймали участь у роботах;
- ведення обліку фактичного виконання робіт календарного плану;
- облік фактично використаних матеріалів в розрізі робіт і об'єктного будівництва;
- відображення інформації про плани робіт в графічному виді, в тому числі, графічне відображення критичних робіт;
- можливість побудови графіків роботи ресурсів в розрізі робіт, а також графіків застосування в роботах матеріалів в розрізі робіт;
- можливість формування тижнево-добових графіків робіт за будь-який проміжок часу;
- можливість формування та заповнення Загального журналу робіт (КБ-6);
- побудова звіту виконання календарного плану робіт з аналізом виконання і прогнозування термінів подальшого ходу робіт;
- формування звіту про ступінь участі співробітників організації в роботах, про участь підрядних організацій в будівництві в розрізі робіт;
- побудова графіків руху робочої сили, використання машин і механізмів;
- можливість призначити персональну відповідальність за виконання робіт календарного плану.
- можливість поділу прав доступу до редагування різних областей програми з визначенням персональної відповідальності за заповнення будь-якого документа.

«BAS Будівництво. Керування фінансами» спрямоване на:

- планування і контроль фактичного виконання всіх видів бюджетів підприємства;
- формування фінансового результату діяльності підрядної організації по об'єктах будівництва;
- управління плануванням бюджетів організації;
- ведення обліку будівельно-монтажних робіт;
- ведення обліку витрат допоміжних виробництв;
- ведення обліку будівельної техніки і автотранспорту;
- ведення обліку будівельних матеріалів;
- аналіз взаєморозрахунків з постачальниками, субпідрядниками,

замовниками;

- облік витрат по виконаних роботах;
- ведення обліку внутрішньогосподарчих розрахунків між філіями і головною організацією;
- проведення інвентаризації активів, грошових коштів, цінних паперів;
- повноцінне ведення податкового обліку, формування звітних даних;
- формування прогнозу виконання планів, бюджетів і оперативних планів руху грошових коштів;
- багатовимірний аналіз планових і фактичних даних.

BAS Будівництво. Бухгалтерія. містить:

- формування пайового внеску у замовника будівництва (який може бути в якості генерального інвестора; співінвестора, що використовує як власні, так і позикові кошти) як грошовими, так і негрошовими засобами;
- формування частки адміністрації, як з виплатою (передачею) частки, так і з перенесенням частки на інші об'єкти будівництва і передачею адміністрації товарно-матеріальних цінностей за її частку по об'єкту будівництва, розрахунки по договорам уступки права вимоги:
- оприбуткування будівельно-монтажних робіт і витрат підрядників, компенсовані понад кошторисну вартість;
- приймання інвестором закінченого будівництвом об'єкта;
- оформлення послуг замовника в складі капітальних вкладень об'єктів будівництва;
- планування та аналіз капітальних вкладень;
- облік будівельно-монтажних робіт у розрізі об'єктів будівництва, виконаних власними силами та силами сторонніх підрядних організацій, у складі собівартості будівельних робіт і в складі виручки при реалізації БМР;
- облік незавершеного виробництва за статтями витрат з відображенням етапів виконання будівельних контрактів;
- облік прийнятих від субпідрядника робіт по об'єктах з можливістю використання прийнятих актів при передачі робіт замовнику і відображення реалізації замовнику послуг генпідрядника з можливістю розрахунку їх обсягу як по відсотку від будівельно-монтажних робіт, так і прямими сумами;
- галузевий облік виробничих запасів: складський облік матеріалів по матеріально-відповідальним особам, облік спецодягу, спецоснащення, інвентарю та обладнання;
- автоматизоване формування галузевих уніфікованих форм з обліку спецодягу та інвентарю;
- облік взаєморозрахунків з постачальниками, субпідрядниками, покупцями і замовниками з висновком універсальних актів звірки;

- формування звітів з аналізом оплати замовником і аналізом розрахунків з субпідрядником;
- внутрішньогосподарські розрахунки по рахунку № 683 з урахуванням: поточних операцій, операцій щодо наділення відокремлених підрозділів виділеним майном, заборгованостей (авансів) за стороннім контрагентам;
- формування актів звірки по філіях з детальною аналітикою стану внутрішньогосподарських розрахунків та звіту за станом взаєморозрахунків з філіями.

Як бачимо з наведених функцій та особливостей, представлене програмне забезпечення повністю налаштоване на потреби будівельних компаній в напрямках організації самого будівництва, управління фінансами, бухгалтерського та податкового обліку як у замовників, так і підрядників будівництва.

Приємно відзначити, що фірма «ІМПУЛЬС-ІВЦ» починає співпрацю в напрямі включення цих новітніх технологій в освітній процес КНУБА, тому, сподіваємось, що незабаром випускники закладів вищої освіти будуть вільно володіти цими засобами та впроваджувати ефективні інструменти управління в будівельних підприємствах.

Список використаних джерел:

1. <https://www.impuls-ivc.ua/>

УДК 657.6

Чернявська Юлія Борисівна,

к.е.н., доцент кафедри економічної теорії, обліку та оподаткування, КНУБА

ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РЕВІЗІЇ І АУДИТУ

На сучасному етапі розвитку економіки України існує багато понять у сфері здійснення фінансового контролю на підприємствах – це ревізія, перевірка, контроль, експертиза, аналіз, аудит, інспектування, оцінка, вивчення, розслідування, моніторинг, ідентифікація, ліцензування, обстеження, фінансовий нагляд тощо. Отже, виникають певні труднощі при організації контролю на підприємствах та методиках їх проведення. Таким чином тема є актуальною та потребує подальшого вивчення.

У тлумачному словнику ревізія подається як перевірка правильності і законності діяльності підприємства, установи, організації або службової особи, а аудит – перевірка фінансової діяльності, зокрема бухгалтерського обліку та звітності комерційного підприємства, банку [1]. Юридична енциклопедія

ревізію трактує як документальну перевірку фінансово-господарської діяльності підприємств, установ, організацій або служб, осіб за певний період, аудит – як перевірку публічної бухгалтерської звітності, обліку, первинних документів та іншої інформації щодо фінансово-господарської діяльності суб'єктів господарювання з метою визначення достовірності їх звітності, обліку, його повноти і відповідності чинному законодавству та встановленим нормам [2]. В навчальному посібнику під редакцією Кулаковської Л.П. ревізія – це система контрольних дій, яка здійснюється за дорученням керівника вищестоячого органу управління або державними контролюючими органами, ревізійною групою або ревізором, за діяльністю підприємств і організацій, при якій встановлюється законність, достовірність та економічна доцільність здійснення господарських операцій, а також правомірність дій посадових осіб, які брали участь в їх здійсненні. Аудит визначають як незалежну експертизу стану бухгалтерського обліку, фінансової звітності та висловлення думки аудитора щодо повноти, законності і достовірності відображених в них фінансово-господарських операцій господарюючого суб'єкта [3]. У підручнику «Організація і методика аудиту» під редакцією Усача Б.Ф. [4] також подана диференціація аудиту і ревізії, де ревізія – це складова управлінського контролю, покликана встановити законність, вірогідність, доцільність і економічну ефективність здійснюваних господарських операцій, аудит – це надання практичної допомоги керівнику і економічним службам підприємства щодо ведення справ і управління його фінансами, а також щодо постановки бухгалтерського, фінансового та управлінського обліку, надання різних консультацій.

Дослідивши вище зазначені визначення можна дійти висновку, що ревізія і аудит розглядають один предмет – фінансово-господарську діяльність підприємства. Вони мають як спільні, так і відмінні риси. Спільним є те, що вони використовують однакові методичні прийоми і процедури контролю. Метою їх є виявлення у веденні бухгалтерського обліку чи оподаткуванні зловживань, їх усунення та запобігання. Це загальна мета, проте цілі проведення ревізії і аудиту можуть суттєво різнитися. Якщо в аудиті – це отримання незалежної оцінки господарської діяльності з метою запобігання неприємностей при роботі з державними контролюючими органами (податковою службою), то в ревізії – це встановлення достовірності бухгалтерського обліку та звітності з метою виявлення нестач, крадіжок матеріальних цінностей та інших зловживань на державних підприємствах (тобто забезпечення збереження державної власності). В аудиті головна мета полягає в покращенні фінансового стану приватного замовника та підвищенні оптимізації системи обліку.

Для виконання поставлених завдань ревизор має владні повноваження. Він уповноважений державою виконувати контролюючі функції [5, с.123].

Якщо аудиторська перевірка проводиться на підставі договору між аудиторською фірмою і підприємством-замовником, то ревізія здійснюється на підставі наказу керівника контрольно-ревізійної служби з певною обумовленою періодичністю.

Разом з тим, об'єктами контролю і для аудиту, і для ревізії є однакові джерела інформації, законодавчі і нормативно-правові акти, первинна облікова документація, реєстри бухгалтерського фінансового обліку, баланси і фінансова звітність суб'єктів господарської діяльності будь-якої форми власності. Ревізія не виконує прогностичну функцію на відміну від аудиту, який це робить.

В кінці видається аудиторський звіт (або аудиторський висновок), а при проведенні ревізії складається акт ревізії, який може тягнути за собою і кримінальну відповідальність. Джерела фінансування також різняться: при аудиті – за рахунок приватних фізичних і юридичних осіб, ревізії – за рахунок держави.

Проведений аналіз порівняльної характеристики ревізії і аудиту дав можливість виявити як ряд спільних, так і відмінних рис. Знання про відмінності між ревізією і аудитом є дуже корисними для фахівця, оскільки не тільки забезпечують його вмінням оперувати реалістичними показниками економічного розвитку підприємства у межах закону, а й надають йому інструмент від різноманітних спекуляцій в цьому напрямку.

Список використаних джерел:

1. Тлумачний словник української мови: за ред. д-ра філологічних наук, проф. В.С. Калашикова. Харків: Прапор, 2002. 992с.
2. Юридична енциклопедія: в 6 т.; Ред.: Ю.С. Шемшученко та ін. Київ: «Укр. енцикл.», 2001. Т.3: К-М., 2001. Т.2. 792с.
3. Кулаковська Л.П., Піча Ю.В. Основи аудиту: Навч. посіб. Київ: «Каравела» Львів: «Новий світ - 2000», 2002. – 504 с.
4. Усач Б.Ф., Душко З.О., Колос М.М. Організація і методика аудиту: Підруч. – К.: Знання, 2006. 295 с.
5. Кінащук Л.Л. Порівняльний аналіз аудиту та ревізії як методів фінансового контролю. Часопис Київського університету права. 2016. № 3. С.123.

АУДИТ РОЗРАХУНКІВ З ОПЛАТИ ПРАЦІ НА БУДІВЕЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

Оплата праці – одна з найсуперечливіших категорій в організації бухгалтерського обліку на підприємствах. Особливо це стосується підприємств будівельної галузі, що пов'язано з специфікою найму працівників. У таких умовах особливої актуальності набуває дослідження теоретичних та прикладних аспектів аудиту розрахунків з персоналом з оплати праці.

Контроль за правильністю розрахунків оплати праці й віднесення її на відповідні рахунки бухгалтерського обліку є одним із основних завдань аудиторської перевірки.

Виконання аудиторських процедур має здійснюватися послідовно. Аудит оплати праці на будівельних підприємствах можна розбити на такі етапи:

1) виявлення наявності і встановлення відповідності чинному законодавству локальних документів (правил внутрішнього трудового розпорядку, положень про оплату праці, норми й розцінки, трудові угоди, підрядний контракт, колективний договір);

2) перевірка обґрунтованості виробничої програми, визначення фонду оплати праці на прогнозований обсяг робіт, тарифних ставок, розцінок посадових окладів та оплати за контрактом;

3) перевірка правильності розрахунків з оплати праці у грошовій і натуральній формах, остаточних розрахунків за продукцію у кінці року;

4) перевірка дотримання встановленого порядку оподаткування та здійснення утримань із заробітної плати;

5) дослідження стану синтетичного і аналітичного обліку оплати праці, перевірка достовірності звітності підприємства;

6) оцінка стану обліку, звітності щодо праці та її оплати, внутрішньогосподарського контролю використання робочого часу й фонду оплати праці на будівельних підприємствах.

Перевіряючи чисельність працівників підприємства, аудитор звертає увагу на правильність визначення середньоспискової чисельності та її відображення у звітності.

При перевищенні фонду оплати праці зіставляють фактичну чисельність працівників з чисельністю, що відображена в розрахунку платежів з оплати праці. Окремо перевіряють правильність розрахунків середнього доходу одного працівника. Вибірково перевіряють наявність трудових книжок

працюючих.

Крім перевірки правильності нарахування основної заробітної плати, аудиторі необхідно звернути увагу також на додаткову зарплату. Одним із можливих варіантів додаткової оплати є впровадження на підприємстві підвищених розцінок за одиницю виконаних робіт. Аудитору потрібно перевірити наявність нормативного документа, яким передбачено підвищені розцінки, та встановити їх обґрунтованість. Обґрунтованість розцінок перевіряють порівнянням даних первинних документів з обліку праці та її оплати та накопичувальних відомостей обліку робіт, оперативного обліку чи статистичної звітності із затвердженими у підприємстві календарними строками підвищеної оплати.

На будівництві поширеним є укладання договорів підряду, тому необхідно з'ясувати і перевірити наявність обставин, які зумовили необхідність виконання робіт сторонніми особами; відповідність фактично виконаних обсягів робіт обсягам, які вказані в договорах і актах прийому виконаних робіт; факти одержання грошей безпосередніми виконавцями у повному обсязі.

Після перевірки правильності нарахувань, з'ясовується правильність проведених утримань. Насамперед перевіряють правильність визначення податку на доходи фізичних осіб на загальну суму оплати праці.

У випадках застосування пільг при оподаткуванні працівників необхідно перевірити обґрунтованість і законність таких дій, а також правильність проведених розрахунків. Крім утримання єдиного соціального внеску із заробітної плати, можуть здійснюватися і інші види утримань, а тому аудитор повинен встановити законність і правильність утримань за виконавчими листами, сплати страхових внесків та кредитів, виданих в рахунок оплати праці авансами, відшкодування матеріального збитку, заподіяного матеріально відповідальними особами тощо.

Таким чином, зважаючи на специфіку роботи будівельних підприємств та важливе місце заробітної плати в системі соціально-трудових відносин здійснення аудиту розрахунків з оплати праці є важливим і необхідним процесом.

Список використаних джерел:

1. *Про оплату праці: Закон України від 24.03.95 р. № 108/95-ВР. [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/108/95-%D0%B2%D1%80#Text>.*
2. *Утенкова К. О. Аудит: Навчальний посібник. Київ: Алерта, 2020. 408 с.*

БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК ТА АНАЛІЗ РОЗРАХУНКІВ З БЮДЖЕТОМ НА ПІДПРИЄМСТВІ

В умовах ринкової економіки важливе значення в системі обліку має точний і повний облік величини платежів до бюджету відповідно до плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій та Інструкції Про застосування плану рахунків бухгалтерського обліку, активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій, затверджених наказом Міністерства фінансів. Інструкцією передбачено, що План рахунків бухгалтерського обліку є переліком рахунків і схем реєстрації та групування на них фактів фінансово-господарської діяльності у бухгалтерському обліку.

Облік податкових зобов'язань ведеться на рахунку 64 «Розрахунки за податками й платежами». Цей рахунок призначено для узагальнення відображення всіх видів розрахунків підприємства з бюджетом [1-4].

Аналіз розрахунків з бюджетом здійснюється за трьома напрямками: аналіз податків; аналіз зборів; аналіз мита. Аналіз податків здійснюється за напрямками: аналіз податку на додану вартість, аналіз акцизного податку, аналіз податку на прибуток, аналіз податку з доходів фізичних осіб, аналіз фіксованого сільськогосподарського податку, аналіз інших податків. Перспективним в аналізі податків є визначення відхилення податкового навантаження у звітному році в порівнянні із попереднім періодом.

В свою чергу, аналіз податків має в своєму складі такі види аналізу: за кредитом цього рахунка відображаються нараховані платежі до бюджету, за дебетом – належні до відшкодування з бюджету податки, їх сплата, списання тощо. Аналіз розрахунків з бюджетом та позабюджетними фондами може складатися з аналізу питомої ваги кожного податку в загальній сумі розрахунків, аналізу динаміки податків у сумі, аналізу податків у відсотках та аналізу факторів впливу на платежі. На платежі можуть впливати обсяги виробництва та реалізації продукції, зміни ставок оподаткування, чисельність робітників, суми отриманого валового доходу та понесених валових витрат, нарахована заробітна плата, зміни майна підприємства та використання ресурсів.

Аналіз платежів підприємства дає змогу виявити частку кожного податків, збору, плати в загальній сумі платежів для визначення основних видів податків

підприємства.

У ході аналізу динаміки сплати платежів до бюджету відображається, як з кожним роком змінюються абсолютні та відносні суми сплати. Ретельний аналіз податків дає змогу прийняти своєчасні управлінські рішення та посилити контроль за сплатою основних податків [6, с.133].

Варто зазначити, що рахунок 64 «Розрахунки за податками та платежами» є активно-пасивним, тому обороти за кредитом і дебетом повинні розумітися, виходячи з початкового сальдо на відповідних субрахунках.

Рахунок 64 «Розрахунки за податками та платежами» має такі субрахунки:

- на субрахунок 641 «Розрахунки за податками» ведеться облік податків, які нараховуються і сплачуються відповідно до чинного законодавства;

- на субрахунок 642 «Розрахунки за обов'язковими платежами» ведеться облік розрахунків щодо зборів (обов'язкових платежів), які стягуються відповідно до чинного законодавства і облік яких не ведеться на рахунку 65 «Розрахунки за страхуванням»;

- субрахунки 643 „Податкові зобов'язання” і 644 „Податковий кредит” призначені лише для обліку розрахунків щодо податку на додану вартість. Аналітичний облік розрахунків за податками і платежами ведеться за видами податків і зборів.

Для узагальнення інформації про розрахунки підприємства за усіма видами платежів до бюджету, включаючи прибутковий податок з працівників підприємств, фінансові санкції, що стягуються в дохід бюджету, призначена «Відомість аналітичного обліку розрахунків з бюджетом» за номером 3.6. У відомості за кожним видом податків і платежів щомісяця відображаються нараховані та належні до відшкодування з бюджету суми податків і платежів, їх сплата, списання тощо. Сальдо на кінець місяця визначається окремо за кожним видом податків і платежів.

Окремо здійснюється облік податку на прибуток підприємств. Для цього в бухгалтерському обліку передбачено спеціальний рахунок 98 «Податок на прибуток». На цьому рахунку ведеться облік належної за даними бухгалтерського обліку суми податку на прибуток від звичайної діяльності та надзвичайних подій. За дебетом рахунка відображається нарахована сума податку на прибуток, за кредитом – включення до фінансових результатів на рахунок 79 „Фінансові результати”.

Рахунок 98 «Податок на прибуток» має такі субрахунки:

- на субрахунок 981 «Податки на прибуток від звичайної діяльності» ведеться облік нарахованої суми податку на прибуток від звичайної діяльності, що визначається від прибутку, відображеного в бухгалтерському обліку;

- на субрахунок 982 «Податки на прибуток від надзвичайних подій»

ведеться облік нарахованої суми податку на прибуток від надзвичайних подій.

Ведення бухгалтерського обліку і складання фінансової звітності господарських структур служить основою визначення й відображення даних про стан розрахунків з бюджетом. Платежі до бюджету є об'єктивною умовою здійснюваного в державі розподілу і перерозподілу валового внутрішнього продукту між державою і підприємством для забезпечення сталого економічного розвитку в державі і на цій основі підвищення матеріального добробуту її громадян.

Список використаних джерел:

1. План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій, затверджений наказом Міністерства фінансів України від 30.11.99 р. №291

2. Гнатів О. Облікова політика щодо розрахунків підприємств і формування її елементів /О. Гнатів // Економічні науки: Серія «Облік, фінанси, кредит». - 2009. – № 5. - С. 48-56.

3. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань та господарських операцій підприємств і організацій, затверджена наказом Міністерства фінансів України від 30.11.99р. №291.

4. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України від 16 липня 1999 р. № 996-XIV (доступ 22 січня 2020 р.). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#n2>.

5. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 17 "Податок на прибуток", затверджене наказом Міністерства фінансів України від 28.12.2000 р. №353.

6. Меліхова Т.О. Методика загального аналізу розрахунків з бюджетом та позабюджетними фондами. Держава та регіони. 2009 №7. С. 126-139.

УДК 331.232

Жебко Євгенія Віталіївна,
студентка, науковий керівник: **Зінченко М.М.,** к.е.н., доцент, КНУБА

ОСНОВНІ ФОРМИ ТА СИСТЕМИ ОПЛАТИ ПРАЦІ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Актуальність теми полягає у тому, що із відомих на сьогодні факторів виробництва основним найчастіше виступає праця, яка потребує найбільше затрат. Економічні зміни, які здійснюються в Україні впродовж останніх років,

направленні на реформування господарського механізму, тотожного ринковій економіці. Виробництво кожної галузі залежне від таких факторів як кадри, праця та її оплата. В цілому на ефективність виробництва впливають кваліфікація робітників та їх використання, від чого залежить обсяг і темпи виробництва продукції.

Важливою складовою організації індивідуальної заробітної плати виступають її форми і системи, які гарантують зв'язок між оплатою праці та її індивідуальними і колективними результатами. Підприємства та організації самостійно встановлюють форми і системи оплати праці, норми праці та їх розцінки, схеми посадових окладів, умови винагороди та інші виплати у колективному договорі, дотримуючись гарантій і вимог, що передбачені законами, генеральною та регіональними угодами [1].

Під формами та системами заробітної плати розуміють способи встановлення розміру заробітної плати в залежності від кількісних та якісних результатів праці. Роботодавець, обираючи конкретну систему формування оплати праці, стимулює інтенсивність та якість праці працівників.

Форми заробітної плати вимагають дотримання таких вимог:

- найповніше врахування результатів праці, створення передумов для безперервного застосування ефективності та якості праці;
- сприяння підвищенню матеріальної зацікавленості працівників у використанні можливих резервів зростання якості продукції і продуктивності праці [2].

Форми заробітної праці повинні відповідати організаційно-технічним вимогам виробництва і лише тоді вони будуть ефективними. Тому, перш ніж обрати форму оплати праці для відповідної категорії робітників, потрібно врахувати специфіку виробництва та умови їхньої праці.

Система оплати праці має дві складові: організацію праці та нарахування заробітної плати. Перший напрямок тісно пов'язаний з кількістю відпрацьованого часу, другий – з обліком виконаної роботи. Тому система оплати праці складається із двох форм: погодинної та відрядної [3].

Форми оплати праці можуть бути ефективними тільки тоді, коли вони відповідатимуть організаційно-технічним умовам виробництва. Отже, при виборі форми оплати праці для певної категорії працівників, потрібно враховувати специфіку конкретного виробництва, умови праці людей тощо.

Почасова заробітна плата являє собою плату вартості робочої сили за її реалізацію протягом певного робочого часу. Використовують її за неможливості встановлення норм часу чи виробітку, а також за відсутності потреби чи можливості нарощувати обсяги виробництва.

Існує два види погодинної оплати праці - проста та почасово-преміальна.

Проста погодинна оплата визначає заробіток на основі годинної тарифної ставки відповідно з кваліфікацією працівника та відпрацьованого ним часу. Вона застосовується для оплати праці спеціалістів і службовців.

Проста погодинна оплата праці розраховується за формулою (1):

$$Зп = Фвч * Тс \quad (1)$$

де Зп – заробітна плата; Фвч – фактично відпрацьований час; Тс – тарифна ставка.

Умовами застосування погодинної оплати праці є унеможливлення збільшення випуску продукції; суворе регламентація виробничого процесу; зведення функцій робітника до спостереження за технологією процесу; виникнення браку продукції чи погіршення її якості через збільшення випуску.

Контроль робочого часу, звітність про склад працівників, нарахування заробітної плати при погодинній формі оплати праці документуються у таблиці обліку відпрацьованого часу.

Для заінтересованості працівників у результатах їхньої праці застосовується погодинно-преміальна оплата праці.

Поряд з виплатою ставки за одиницю роботи ця система передбачає виплату працівнику надбавки до заробітної плати, тобто премію (за досягнення високих якісних та кількісних показників). Переважно розмір премії встановлюється у процентах відносно нарахованої заробітної плати.

Для працівників-погодинників передбачаються премії від 10% до 25 % тарифної ставки або окладу. Нарахування премії відбувається з врахуванням результатів за фактично відпрацьований час та роботи за місяць.

Щоб нарахувати зарплату по погодинно-преміальній системі, потрібно фактичний час помножити на тарифну ставку і додати премію. Погодинно-преміальна система – продовження простої почасової.

Її розрахунок проводять за формулою (2):

$$Зп = Фвч \times Тс + Пр \quad (2)$$

де Зп – заробітна плата; Фвч – фактично відпрацьований час; Тс – тарифна ставка; Пр – премія.

Місячні посадові оклади застосовуються для оплати праці працівників, що виконують стабільну роботу (деякі посади робітників, службовці, спеціалісти та керівники). Така оплата праці також може бути простою або преміальною [4].

При відрядній формі заробітної плати розмір заробітку прямо-пропорційно залежить від кількості та якості виробленої працівником продукції, виходячи із встановлених розцінок. Відрядна форма залишається сьогодні в Україні переважаючою формою оплати праці працівників.

Кількісні показники роботи, при яких застосовується відрядна форма

оплати праці, залежать: від індивідуальних можливостей робітника; точності обліку обсягу виконаних робіт; можливості стимулювати робітників в подальшому збільшенні обсягів виконаних робіт та виробітку продукції; технічного нормування праці.

Особливість відрядної форми оплати праці полягає у встановленні залежності розміру заробітної плати від кількості продукції, виготовленої працівниками. При цьому основою розрахунків являється розцінка, тобто плата за одиницю виготовленої продукції. Ця форма оплати праці сприяє зростанню продуктивності праці (обсягів виробництва), але мало зацікавлює робітників якістю продукції.

Пряма система відрядної оплати праці може бути бригадною і індивідуальною в залежності від способу роботи і чисельності робітників, які її виконують.

При індивідуальній відрядній оплаті кожен виконавець отримує окреме самостійне завдання, відповідно до нього організовується облік кількості виробленої продукції або обсяг виконаної роботи.

При бригадній відрядній оплаті праці бригада робітників виконує роботи різної кваліфікації при чіткому розподілі праці.

Відрядно-прогресивну форму оплати праці застосовують на підприємствах, де збільшується обсяг виконання робіт чи наданих протягом робочого дня послуг, наслідком чого є збільшення відрядної розцінки.

Акордна система нарахування оплати праці характеризується тим, що загальна сума заробітної плати робітника нараховується відповідно з кінцевими результатами роботи, тобто не за відпрацьований час чи виконану роботу, а за кількість фактично виробленої продукції. Акордна система заробітної плати поділяється на акордно-преміальну та просту акордну.

У сучасному світі акордно-преміальна система є більш прогресивною. Її суть полягає в тому, що на початку виробничого процесу робітникам чи бригаді доручається планове завдання з виробництва продукції з певними витратами праці та матеріальних засобів, а також визначається початкова сума заробітної плати, котра в подальшому буде виплачена робітникам, що беруть участь у виробничому процесі.

Акордно-преміальна система оплати праці передбачає отримання робітниками премій (згідно з Положенням про оплату праці). Премії, зазвичай, виплачуються за умов високої якості роботи та за скорочення строків виконання завдання, також за економії матеріальних ресурсів та інше.

Акордна оплата праці найбільш поширена на будівництві і в сільському господарстві. На промислових підприємствах вона застосовується значно рідше (наприклад, при термінових вантажних роботах) [5].

Та чи інша форма заробітної плати застосовується при наявності таких основних умов: ступіня технічного оснащення виробництва; рівня використання устаткування та виробничих потужностей; організації виробництва та праці; особливостей нормування праці тощо [6].

Окрім цих загальних умов застосування форм оплати праці є ще деякі специфічні. Так, відрядна форма оплати праці передбачає необхідність пропорційної залежності між затратами праці й отриманими результатами. Тобто, працівник має отримати реальну можливість збільшення випуску продукції, що повинно відповідати також потребам виробництва.

Таким чином, заробітна плата є однією із складніших економічних категорій. На нашу думку, її сутність в сьогоденних економічних умовах відображають такі категорії:

- заробітна плата відображає відносини між власником підприємства чи його представником та найманим працівником з приводу розподілу продукту;
- заробітна плата виступає грошовим еквівалентом частки найманого працівника у новоствореній вартості (доході), що залежить від господарської діяльності підприємства, кількості та якості праці;
- у сучасних економічних умовах заробітна плата виступає елементом ринку і праці, що має товарну ціну, і у формі котрого найманий робітник продає свою робочу силу.

Список використаних джерел:

1. Мочерний С.В., Довбенко М.В. *Економічна теорія: Підручник*. - К.: Видавничий центр - Академія, 2008. - 769 с.
2. *Бухгалтерський облік в Україні. Навчальний посібник. Нормативно-практичні матеріали*. За ред. Р.Л. Хом'яка. Львів: Національний університет «Львівська політехніка» (Інформаційно-видавничий центр «ІНТЕЛЕКТ+І Інституту післядипломної освіти), «Інтелект-Захід», 2012. 718 с.
3. Гетьман, О.О., Шаповал В. М. *Економіка підприємства*. Київ: Центр учбової літератури, 2015. – 488 с.
4. Іванілов О. С. *Економіка підприємства: підруч. [для студ. вищ. навч.закл.]* Київ: Центр учбової літератури, 2016. 728 с.
5. Лишиленко О. В. *Бухгалтерський облік*. Київ: Центр навчальної літератури, 2013. 695 с.
6. Гаман Г.В. *Оподаткування заробітної плати: реалії та доцільність реформування. Матеріали I міжнародної науково-практичної інтернет-конференції «Шляхи розвитку науки в сучасних кризових умовах» (28-29 травня 2020 р. м. Дніпро) 2020. Т.1. С.236-238.*

МЕТОДИКА АУДИТУ ГРОШОВИХ КОШТІВ БУДІВЕЛЬНОГО ПІДПРИЄМСТВА

Аудит грошових коштів є актуальним питанням при проведенні операційних перевірок, якщо власник відокремлений від керівництва підприємством і його цікавить не тільки відповідність бухгалтерського обліку існуючим вимогам, законність і обґрунтованість витрат безготівкових коштів, але й порушення в обігу готівки, які можуть стати причиною застосування фінансових санкцій. Аудитор при виявленні фактів шахрайства і порушень зобов'язаний повідомляти власника і керівника, яким належить право прийняття рішень за результатами перевірки.

Метою роботи є визначення методики аудиту грошових коштів будівельного підприємства.

Аудит здійснюють за допомогою загальнонаукових методів і спеціальних прийомів аудиту. При перевірці Звіту про рух грошових коштів застосовують такі загальнонаукові методи як: аналіз, синтез, індукція, дедукція, абстрагування, конкретизація, аналогія, моделювання, класифікація тощо. Основними прийомами аудиту Звіту про рух грошових коштів є: документальний контроль, розрахунково-аналітичні прийоми, прийоми фактичного контролю.

Методика проведення аудиту грошових коштів на будівельних підприємствах передбачає: аудит системи внутрішнього контролю; розробку програми аудиту на підставі даних аудиту системи внутрішнього контролю; здійснення обраних процедур з метою збору аудиторських доказів та формування висновків на підставі зібраних доказів.

У процесі аудиторської перевірки необхідно керуватись такими нормативними документами, як: Законом України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» [1] та Наказом Міністерства фінансів України «Про затвердження Плану рахунків бухгалтерського обліку та інструкції про його застосування» [2].

Важливою складовою аудиторської перевірки фінансово-господарського стану будівельного підприємства є аудит грошових коштів, який проводиться за такими напрямками: аудит касових операцій; аудит операцій на поточному рахунку та аудит операцій на валютному та інших рахунках у банках.

Основними джерелами інформації перевірки касових операцій є первинні документи: прибуткові й видаткові касові ордери; квитанції на внесення

готівки до банку або на оплату послуг інших організацій; розрахунково-платіжні (платіжні) відомості на виплату заробітної плати, відпускних, матеріальної допомоги, стипендій та інших виплат; трудові угоди на виконання й оплату певних робіт; акти інвентаризації готівки в касі; договір про матеріальну відповідальність; касова книга; звіти касира; журнал реєстрації прибуткових та видаткових касових ордерів; облікові регістри (відомості, журнали, машинограми) за рахунками «Готівка», «Рахунки в банках», «Інші кошти»; Головна книга.

Освоєння методики аудиту касових операцій є важливим, виходячи з таких причин: грошові кошти є найбільш ліквідними і такими, що швидко реалізуються активами клієнта, мають масовий і поширений характер, рух готівки відбувається через касові операції, тому під час аудиту вони досліджуються суцільним методом. Особлива увага приділяється питанню забезпечення збереження грошей і дотримання касової дисципліни.

З метою контролю за наявністю готівкових коштів на будівельному підприємстві проводиться інвентаризація каси. Для її проведення, що має здійснюватися згідно з наказом керівника будівельного підприємства, призначається комісія, яка після закінчення інвентаризації каси складає акт.

Інвентаризацію каси слід проводити не менш як один раз на квартал у строки, встановлені керівництвом будівельного підприємства. Раптові ревізії каси є важливим елементом внутрішньогосподарського контролю додержання касової дисципліни. Для цього вивчають накази керівника будівельного підприємства про проведення інвентаризації каси та визначення складу комісії, звіти інвентаризаційної комісії й інвентаризаційні відомості [3].

Під час перевірки касових операцій необхідно обов'язково перевірити укладання договору про повну матеріальну відповідальність осіб, які здійснюють приймання та видачу готівки з каси [4].

Практика показує, що найтипівішими помилками, які можна виявити при аудиті грошових коштів підприємства є: відсутність підписів у первинних касових документах; підтверджуючих документів для складання видаткових касових ордерів; несвоєчасне звітування за підзвітними сумами; перевищення залишків готівки в касі; недотримання ліміту розрахунків готівкою між юридичними особами; арифметичні помилки під час підрахунку оборотів; несвоєчасне оприбуткування в касу отриманої з банку готівки; перерахування грошових коштів безготівковим шляхом без підтверджуючих первинних документів.

Таким чином, аудит грошових коштів на будівельному підприємстві передбачає перевірку операцій підприємства, пов'язаних із обігом готівки в процесі здійснення фінансово-господарської діяльності з метою встановлення

правильності їх проведення відповідно до чинного законодавства України.

Список використаних джерел:

1. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: закон України від 16.07.1999 р. [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text>
2. Про затвердження Плану рахунків бухгалтерського обліку та інструкції про його застосування: наказ Міністерства фінансів України від 30.11.99 р. [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0892-99#Text>
3. Давидов Т.М. Аудит: Підручник. Київ: Знання, 2004. 511с.
4. Петровська О.І., Шмаркова Т.В. Аудит: Навч. посіб. Київ: Україна, 2005. – 103 с.

УДК 657.22

Єгорова Ольга Артурівна
магістр, КНУБА

Науковий керівник: **Згала-Лозинська Л.О.**, д.е.н., доцент КНУБА

ОБЛІК ВИТРАТ НА ОПЛАТУ ПРАЦІ ЯК СКЛАДОВА АУДИТУ ВИКОРИСТАННЯ ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ БУДІВЕЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Згідно з Постановою КМУ «Про запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19» від 11.03.2020 року та із введенням обмежувальних заходів на період карантину перед роботодавцями постали питання правильної організації безпечної роботи для працівників підприємства; забезпечення правильності оплати праці та соціальних виплат на підприємстві в умовах карантину; правильного ведення обліку заробітної плати на підприємстві відповідно чинного законодавства.

На всіх підприємствах заробітна плата виступає одним із головних факторів для мотивації та залучення до роботи працівників. Відповідно роль бухгалтерії полягає в відслідковуванні правильності нарахування заробітної плати та сплати у відповідні органи нарахованих податків, та за всіма змінами у законодавстві незалежно від ситуацій спричинених тими чи іншими подіями в країні та світі. Керівними документами при веденні обліку заробітної плати на підприємстві є Закон України «Про оплату праці», Постанова «Про затвердження Порядку обчислення середньої заробітної плати», Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», Інструкції зі статистики заробітної плати. Згідно з ст. 1 Закону України «Про оплату праці»

заробітна плата – це винагорода, обчислена, як правило, у грошовому вимірі, що, відповідно до трудової угоди, власник чи уповноважений ним орган виплачує працівнику за виконану роботу [1].

Оплата праці є важливою складовою ринкових відносин, концентрованим вираженням ефективності економіки і соціальної політики держави, інтегральним показником якості та результативності реформи. Оплата праці як багатоаспектна категорія покликана відігравати значну роль в житті суспільства.

Заробітна плата поділяється на:

– основну (винагорода за виконану роботу відповідно до встановлених норм праці (норми часу, виробітку), встановлюється у вигляді тарифних ставок (окладів) і відрядних розцінок для робітників та посадових окладів для службовців);

– додаткову (винагорода за працю понад установлені норми, за трудові успіхи та винахідливість і за особливі умови праці. Включає доплати, надбавки, гарантійні і компенсаційні виплати, передбачені чинним законодавством; премії, пов'язані з виконанням виробничих завдань і функцій);

– інші заохочувальні та компенсаційні виплати (виплати у формі винагород за підсумками роботи за рік, премії за спеціальними системами і положеннями, виплати в рамках грантів, компенсаційні та інші грошові і матеріальні виплати, які не передбачені актами чинного законодавства або які провадяться понад встановлені зазначеними актами норми) [1].

Теорія людського капіталу – це науковий спосіб осмислення соціально-економічних процесів у суспільстві із приводу формування й розвитку людського капіталу, організації використання людських ресурсів, людського потенціалу в процесах проведення суспільного багатства, створення й присвоєння доходів різними соціальними групами людей. Виникнення й розвиток концептуальних ідей і положень теорії людського капіталу проходить шлях від джерел розвитку політичної економії до сучасних досліджень [3].

Функціонування людського капіталу в соціально-економічній системі проходить фази відтворення: формування, розподілення, використання та розвитку. Цикли відтворення пов'язані із витратами на накопичення знань, збереження здоров'я та профілактику захворювань, формування духовного складу особистості, набуття необхідного підприємству спеціального професійного знання, пошуку та запрошення фахівців на роботу, інвестування батьків в освіту, здоров'я і духовність дітей, використання сучасних засобів зв'язку, набуття ділових зв'язків, відрядження, відвідування концертів, виставок. Особлива риса людського капіталу – невід'ємність його від свого носія. Людський капітал можна тільки орендувати (найнявши працівника), сама людина не може бути предметом купівлі-продажу. В результаті є тільки одна

ціна – заробітна плата за «оренду» людського капіталу особистості. У всьому іншому людський капітал подібний до фізичного, який є благом довготривалого використання, але з обмеженим терміном служби [5].

Сучасний розвиток української економіки вимагає переходу на інноваційно-інвестиційний шлях її розвитку. Це безпосередньо пов'язано і з розвитком людського капіталу, тобто основних характеристик, що визначають його як основного ресурсу підприємства. В першу чергу до таких характеристик можна віднести професійні, кваліфікаційні, здоров'я, мотивація, культура. Для утримання, а також і для їх вдосконалення потрібні від самої людини, організацій і суспільства в цілому значні витрати. Тому виникає питання про вкладення інвестицій в людський капітал. Дане питання є актуальним і поки що недостатньо дослідженим, що значною мірою обумовлене труднощами отримання її кількісних і якісних оцінок [4].

Отже, заробітна плата займає одне з центральних місць у системі бухгалтерського обліку на підприємстві, від правильності її нарахування та оподаткування залежить не тільки стимулювання працівників, їх заохочення, але і наявність або відсутність штрафних санкцій у підприємства. Підвищення заробітної плати, соціального захисту працюючих в економіці України, в тому числі в будівельній галузі, буде сприяти реалізації накопиченого людського капіталу і створення стимулів для одержання освіти й інших приватних інвестицій у людський капітал, у тому числі у людський капітал майбутніх поколінь. Підвищення сприятиме зниженню плинності кадрів та підвищенню мотивації до високопродуктивної праці і розвитку людського капіталу.

Для підвищення ефективності обліку розрахунків з працівниками по оплаті праці на підприємстві, пропонуються наступні пропозиції та удосконалення. Провівши аналіз документування обліку заробітної плати на період відпустки, матеріальної допомоги, не використаної відпустки та при звільненні пропонується розробити довідку-розрахунок на період відпустки, матеріальної допомоги, не використаної відпустки та звільненні. Довідку-розрахунок необхідно буде оформляти за кожен місяць, що б в кінці року було легше звести всі виплати, які були зроблені на протязі кожного місяця. Також для прийняття ефективних рішень на підприємстві необхідно складати «Відомість обліку виплат працівникам» в якій зазначаються виплати за посадами, підрозділами і працівниками у розрізі поточних виплат, лікарняних, премій та інших виплат. Ця відомість дає змогу більш точно відображати виплати працівникам за підрозділами і відповідає методиці обліку за міжнародними стандартами. Витрати на виплату заробітної плати працівникам необхідно здійснювати відповідно статтям калькуляції і видами діяльності. Також, ще однією пропозицією на підприємстві є поділ робочого місця, завдяки

чому працівники можуть ділити конкретну повну ставку на дві половини. Так само ділити графік робочого часу на дві половини, перша половина з ранку і до обіду, друга половина з обіду і до вечора, цей поділ можуть застосовуватись до працівників, які бажають працювати неповний робочий день.

Ще одним удосконаленням обліку на підприємстві, є проведення додаткових виплат працівникам, які працюють поза межами робочого місця тобто дистанційно (надомно) [6]. Додаткові виплати, доплати будуть стимулом для працівника виконувати роботу так само, як і на звичайному робочому місці. Доплати пов'язані з тим, що працівник застосовує свої методи та засоби отримання інформації, яка необхідна для виконання роботи.

При аудиті розрахунків з оплати праці аудиторська вибірка є пріоритетним методом аудиту. Вибірковим методом перевіряються, як правило, операції з утримання ПДФО, військового збору, а всі інші, якщо їх не багато, суцільним методом. Якщо при вибірковій перевірці виявлені порушення або помилки в розрахунках ЄСВ, ПДФО, військового збору, у цьому випадку доцільно провести суцільну перевірку.

Суцільним і вибірковим методами рекомендується проводити перевірку документів на підставі яких нараховується заробітна плата, а це таблиці, розрахунково-платіжні відомості, наряди, акти виконаних робіт, лікарняні листи, облікові реєстри та інші. Нарахування основної, додаткової заробітної плати та інших компенсаційних виплат, як правило, проводиться вибірковим методом. Для більш якісного проведення аудиту ці операції повинні бути поділені на страти, наприклад, за кількістю працюючих та видами оплат [7].

При проведенні аудиту розрахунків з оплати праці аудитор повинен визначити вибірку, при якій ризик вибірки буде мінімальним та будуть отримані достатні та достовірні аудиторські докази. Вибірковий метод перевірки значно зменшить витрати часу для отримання достовірних аудиторських доказів про законність та правильність нарахування заробітної плати та утримань із заробітної плати, відображення інформації в реєстрах бухгалтерського обліку та фінансовій звітності.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про оплату праці» розділ I ст.1-2 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/108/95-%D0%B2%D1%80>

2. Згалат-Лозинська Л. О. Напрями подолання кризи системи соціально-трудова відносин в Україні. Економіка та право. 2017. № 1. С. 87-91. URL:http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecpr_2017_1_14

3. Лех Т. А. Концепція формування та відтворення людського капіталу. Ефективна економіка 2012. № 2. [Електронний ресурс]. URL:

<http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=925>

4. Луценко Г. Інвестиції в людський капітал та їх особливості. URL: <http://oldconf.neasmo.org.ua/node/1211>

5. Могдальова Н.В. Управління людським капіталом підприємства в сучасних умовах / Н.В. Могдальова, С.В. Севрюкова, О.Ю. Руднева. URL: http://www.rusnauka.com/8_DNI_2009/Economics/43531.doc.htm

6. Очеретько Л. М., Удовиченко Г. І. Удосконалення обліку заробітної плати на підприємстві. Ефективна економіка. 2020. № 12. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8436> (дата звернення: 10.12.2021). DOI: 10.32702/2307-2105-2020.12.101

7. Подмешальська Ю. В., Бескоста Г. М., Стафійчук К. В. Аудит розрахунків з оплати праці. Ефективна економіка. 2017. № 12. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5975#>

УДК 657.4

Корнієнко Сергій Олександрович
магістр, науковий керівник - **Лич В.М.**, д.е.н., професор, КНУБА

ОСОБЛИВОСТІ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ ТОРГІВЕЛЬНОГО ПІДПРИЄМСТВА

В процесі фінансово-господарської діяльності торговельного підприємства важливе значення має оперативний, системний облік витрат, пов'язаний з результативністю роботи даної організації.

За економічною сутністю поточні витрати торговельного підприємства являють собою сукупність затрат живої та уречевленої праці на здійснення поточної торговельно-виробничої діяльності підприємства; а за натурально-речовим складом – спожиту частину матеріальних, трудових та фінансових ресурсів.

Залежно від напрямків діяльності, які здійснює торговельне підприємство, в складі його поточних витрат виділяють: витрати обігу; собівартість робіт (послуг) виробничого характеру, наданих на сторону; собівартість продукції, що виробляється; витрати на проведення позареалізаційних операцій (здача майна в оренду, здійснення фінансових інвестицій тощо).

Витрати обігу у складі витрат торговельного підприємства посідають провідне місце. Вони становлять сукупність затрат живої та уречевленої праці на здійснення процесу реалізації товарів, що виражені в грошовій формі, тобто є за своєю суттю собівартістю послуг торговельного підприємства щодо доведення товарів від виробника до споживача та зміною форм вартості (перетворення товарів на гроші).

Для обліку товарів, які надійшли на підприємство з метою роздрібного продажу, використовують субрахунок 282 «Товари в торгівлі» (згідно з Інструкцією про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій, затвердженою наказом Мінфіну від 30.11.1999 р. 291).

Зважаючи на положення Інструкції № 291 та Методичних рекомендацій з бухгалтерського обліку запасів, затверджених наказом Мінфіну від 10.01.2007 р. № 2), надходження товару на підприємство роздрібною торгівлі й передання його в торговельний зал для наступної реалізації відображають такими бухгалтерськими проводками (табл.1).

Таблиця 1

Бухгалтерський облік надходження товарів у магазин

№ з/п	Зміст господарської операції	Дебет	Кредит
1	Отримано товари на склад магазину	281	631
2	Нараховано податковий кредит (податкову накладну ще не зареєстровано в ЄРПН)	6441*	631
3	Підтверджено податковий кредит	6412**	6441
4	Відображено витрати на транспортування товару від постачальника	289	631
5	Нараховано податковий кредит за послугами транспортування (податкову накладну ще не зареєстровано в ЄРПН)	6441	631
6	Підтверджено податковий кредит за послугами транспортування	6412	6441
7	Проведено оплату постачальникові за товар і транспортній організації за транспортування товару	631	311
8	Передано товар зі складу в торговельний зал магазину	282	281
9	Нараховано торговельну націнку для формування продажної вартості товарів	282	285

*Аналітичний рахунок 6441 - «Податковий кредит непідтверджений».

**Аналітичний рахунок 6412 - «Розрахунки за ПДВ».

Бухгалтерський облік надходження товарів здійснюється згідно з п. 8 і п.9 НП(С)БО 9 «Запаси», придбані товари зараховують на баланс підприємства за первісною вартістю, до якої входять: суми, сплачувані згідно з договором постачальнику (продавцю), за вирахуванням непрямих податків; суми ввізного

мита; суми непрямих податків у зв'язку з придбанням товарів, які не відшкодовують підприємству; транспортно-заготівельні витрати (витрати на заготівлю запасів, оплату тарифів (фрахту) за вантажно-розвантажувальні роботи й транспортування запасів усіма видами транспорту до місця їх використання, включаючи витрати зі страхування ризиків транспортування запасів).

Оперативний, системний бухгалтерський облік в торгівлі з врахуванням існуючих особливостей забезпечить підприємству стабільність та ефективність фінансово-господарської діяльності.

Список використаних джерел:

1. Про затвердження Методичних рекомендацій з формування складу витрат та порядку їх планування в торговельній діяльності. Наказ Міністерства економіки України від 02.03.2010 р. №226. [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0145569-02#Text>.

2. Бухоблік товарів у роздрібній торгівлі. Інтерактивна бухгалтерія. [Електронний ресурс]. URL: <https://interbuh.com.ua/ua/documents/ib/10090/112141>.

3. Економіка торговельного підприємства. Конспект лекцій. [Електронний ресурс]. URL: <https://buklib.net/books/22043>.

УДК 368.01

Макаревич Вікторія В'ячеславівна,
магістр, науковий керівник - **Зінченко М.М.** к.е.н, доцент КНУБА

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ СТРАХОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

Страхування в ринковому господарстві набуває все більшого значення, тому виникає необхідність державного регулювання страхової діяльності. Від здійснення державного страхового нагляду залежить, якою мірою та в якому напрямі будуть розвиватися страхова діяльність, використовуватися фінансові можливості страховиків. При цьому слід враховувати, що збираючи та нагромаджуючи значні грошові кошти, страхові компанії надають страховий захист великій кількості фізичних та юридичних осіб, збагачують своїми вкладеннями в банківську систему, дають можливість широкого та тривалого використання страхових капіталів.

Метою є висвітлення вітчизняного механізму державного регулювання страхової діяльності та обґрунтування необхідності його вдосконалення для

ефективного розвитку страхового сектора економіки України.

В Україні державний нагляд за страховою діяльністю здійснюється для ефективного розвитку страхових послуг, запобігання неплатоспроможності страховиків та захисту інтересів споживачів згідно зі статтею 35 Закону України «Про страхування». У сучасній економіці України державне регулювання страхової діяльності здійснюється за допомогою двох методів: методу непрямого впливу (через податкову, інвестиційну, тарифну, антимонопольну та ін. політику держави) та методу прямого втручання у процес страхування – проведення законотворчої роботи та організації нагляду та контролю. Система правового забезпечення страхування налічує низку законодавчих та нормативних актів, що регулюють страхову діяльність: Конституція України; міжнародні угоди, підписані та ратифіковані Україною; Цивільний кодекс України; закони та постанови Верховної Ради України; укази та розпорядження Президента України та інші.

Страхове законодавство є фундаментом для будівництва страхового ринку в країні. Воно повинне визначати загальні принципи організації страхової діяльності, форми організації державного регулювання в страхуванні тощо.

Одним з важливих напрямів, спрямованих на вдосконалення державного регулювання страхової діяльності в Україні, є створення платоспроможного попиту населення в організації свого страхового захисту за допомогою страхування, а з іншого – підвищення рівня життя, що буде сприяти створенню умов для задоволення даної потреби.

Державне регулювання страхових відносин направлене на вирішення завдань підтримки соціальної стабільності суспільних стосунків, що передбачає прийняття державою системи заходів з приводу управління соціальними ризиками в суспільстві. До соціальних ризиків відносяться ризики, пов'язані з пенсійним забезпеченням, працездатністю тих, що працюють, безробіттям, медичним забезпеченням, захистом материнства, і інші види соціальних ризиків.

Завдання держави – забезпечити мінімально гарантований рівень захисту соціальних інтересів громадян шляхом введення страхування або системи обов'язкового соціального страхування.

При визначенні основних напрямів системи управління ризиками державне регулювання визначає форми організації страхових стосунків і встановлює обов'язковість участі страхувальників у соціальному страхуванні й інших видах загальнообов'язкового страхування.

Система державного регулювання страхової діяльності, що існує в Україні, за ступенем впливу на розвиток ринку та за методами, що при цьому

застосовуються, займає проміжне положення між німецькою і французькою. На кожний конкретний вид страхування страхова компанія повинна отримати ліцензію. Законодавчі та нормативні акти встановлюють чіткі вимоги до платоспроможності страховиків (розміру статутного капіталу, кількості, порядку формування, нормам відрахування та порядку розміщення страхових та вільних резервів тощо). Разом з тим, держава гарантує захист інтересів страхових компаній, а також забезпечує умови вільної конкуренції в здійсненні страхової діяльності.

Запровадження сучасної моделі регулювання страхової діяльності в Україні потребує оновлення стандартів оцінювання особистих ризиків страховика, змін у правилах обліку та звітності, впровадження необхідних інструментів відстеження органами нагляду платоспроможності страхових компаній. Наглядові органи повинні бути інституційно спроможні здійснювати оперативний моніторинг виконання вимог нормативної платоспроможності, розрахунку страхових резервів та інвестування, періодично контролювати надійність систем управління, якість ведення обліку, ефективність систем ризик-менеджменту та внутрішнього контролю. Актуальним завданням із наближенням функціонування вітчизняного страхового ринку до міжнародного рівня і підвищення надійності національних страховиків є формування системи запобіжного нагляду, що передбачає забезпечення максимального обліку в діяльності страховиків за такими параметрами, як рівень ризиків, адекватність оцінки страховиком реального рівня ймовірних утрат, якості внутрішньої системи управління і контролю за ризиками, відповідного бухгалтерського обліку та фінансової звітності, виявлення недоліків страховиків на ранніх стадіях їх розвитку.

Ситуація на страховому ринку ускладнюється наявністю цілої низки проблем, без вирішення яких неможливо очікувати покращення ситуації, що склалася, зокрема таких, як: недовіра до страховиків, низька платоспроможність потенційних покупців страхових продуктів та неповна інформованість про розвиток страхового ринку та наявні страхові продукти, низький рівень застосування маркетингу та реклами; недосконалість відповідної нормативно-правової бази, галузевий монополізм, порушення чинного законодавства, надмірна кількість видів обов'язкового страхування, відсутність на ринку привабливих інвестиційних інструментів. Визначальним фактором стабільності страхового ринку є наявність ефективного й адаптованого регулювання, здатного випереджати розвиток несприятливих подій. Застаріле або недосконале регулювання, спрощений нагляд може негативно впливати на ефективність страхової діяльності та надійність профільних компаній.

Список використаних джерел:

1. *Базилевич В.Д. Сучасна парадигма страхування: сутність і протиріччя. Фінанси України. 2007. №9. С.42-50*
2. *Базилевич В.Д. Нова парадигма страхування в умовах глобалізації. Вісник Київського національного університету ім. Т.Шевченка, 2009. С.186-195.*
3. *Гольцберг М.А. Мировой финансовый кризис и его влияние на отечественную экономику. Чистая прибыль. 2008. С.25-28.*
4. *Ковтун Н.В. Сучасні тенденції розвитку страхової діяльності в Україні: макроекономічні і регіональні аспекти. Статистика України. 2006. №3. С.38.*
5. *Самойловський А.Л. Страхування як фактор макроекономічної рівноваги та напрямки інтенсифікації ролі страхування в економіці країни. Формування ринкових відносин в Україні. 2008. №1. С.26-30.*
6. *Страховий ринок України: стан та перспективи розвитку: монографія / [А.А. Мазаракі, С.О. Булгаков, С.І. Василенко, В.В. Тринчук та ін.]. Київ: нац. торг.-екон. ун-т., 2007. 460с.*
7. *Чернова Г.В. Модель формування інвестиційного портфеля страхової організації. Страховое дело. 2007. №2. С.15-24.*

УДК 368.01

*Матвієнко Дар'я Андріївна,
магістр, науковий керівник - Зінченко М.М. к.е.н., доцент КНУБА*

ОБЛІК ДОВГОСТРОКОВИХ АКТИВІВ – МІЖНАРОДНИЙ ТА ВІТЧИЗНЯНИЙ ДОСВІД

Кожен господарюючий суб'єкт в результаті своєї діяльності безпосередньо використовує довгострокові активи в тому чи іншому сенсі. Питання обліку необоротних активів та відображення їх даних у фінансовій звітності даних об'єктів обліку є досить актуальним. Вивчення міжнародного досвіду є необхідним для гармонізації обліку та звітності в Україні до міжнародних принципів та стандартів.

Метою є дослідження та аналіз особливостей обліку необоротних активів у зарубіжних країнах у порівнянні з українським досвідом.

Для забезпечення діяльності кожного підприємства поряд з наявністю поточних активів важливе значення має присутність довгострокових активів, до яких належать основні засоби, інші матеріальні та нематеріальні активи, що тривалий час використовуються підприємством. В окремих країнах їх ще називають необоротними, позаоборотними, постійними, капітальними [1]. У

більшості країн необоротні активи можна поділити на такі групи: матеріальні довгострокові активи; нематеріальні довгострокові активи; довгострокові фінансові інвестиції. У США, наприклад, виділяють в окрему групу природні ресурси у зв'язку з їх особливими ознаками [2]. Відповідно до концептуальної основи Міжнародних стандартів бухгалтерського обліку (далі – МСБО) будь-який актив для відображення в обліку повинен відповідати таким критеріям: 1) у майбутньому бути корисним підприємству; 2) його вартість можливо достовірно визначити. Крім зазначених, основні засоби повинні відповідати ще декільком критеріям. Зокрема, згідно з п. 6 МСБО 16 «Основні засоби» основні засоби – це матеріальні активи, які підприємство утримує для використання у виробництві або постачанні товарів і наданні послуг, для надання в оренду іншим особам або для адміністративних цілей, які будуть використані, як очікується, більше одного періоду [3].

Основними нормативними документами, які регламентують облік основних засобів, інших необоротних матеріальних активів та нематеріальних активів (загалом – необоротних активів) в Україні є національні положення. Методологічні основи формування в бухгалтерському обліку інформації про необоротні засоби і розкриття інформації про них у фінансовій звітності підприємств, організацій та інших юридичних осіб всіх форм власності регламентуються Національним положенням (стандартом) бухгалтерського обліку 7 «Основні засоби» та НП(С)БО 8 «Нематеріальні активи» (далі НП(С)БО 7) [4, 5, 6].

В міжнародній практиці нормативне регулювання обліку довгострокових активів регламентується: Міжнародним стандартом бухгалтерського обліку 16 «Основні засоби» (IAS 16 «Property, Plant and Equipment») (земля, основні засоби, природні ресурси); МСБО 38 «Нематеріальні активи» (IAS 38 «Intangible Assets») (нематеріальні активи); МСБО 36 «Зменшення корисності активів» (IAS 36 «Impairment of Assets»); МСФЗ 3 «Об'єднання бізнесу» [3, 7-9].

Термінологія поняття «довгострокові активи» позначається різними термінами, в міжнародній практиці ведення обліку, зокрема, необоротними активами, операційними активами, позаоборотними активами, капітальними активами. У більшості країн довгострокові активи містять основні засоби та нематеріальні активи [1].

На основі цих документів та чинного законодавства як в Україні, так і за кордоном, господарюючи суб'єкти формують наказ про облікову політику на підприємстві щодо визнання та використання необоротних активів, до складу якої входять:

1. Виокремлення об'єктів необоротних активів.
2. Первісна оцінка об'єктів необоротних активів.

3. Строк корисного використання (експлуатації) об'єктів необоротних активів.
4. Ліквідаційна вартість об'єктів необоротних активів.
5. Методи нарахування амортизації об'єктів необоротних активів.
6. Критерії суттєвості для проведення переоцінки об'єктів необоротних активів.

Аналіз стандартів бухгалтерського обліку показав існування ряду відмінностей між вітчизняними та міжнародними нормативами, а тому дослідження сучасного стану обліку необоротних активів в країні та оцінка його відповідності вимогам міжнародних стандартів бухгалтерського обліку є надзвичайно актуальними. При віднесенні активів до довгострокових у зарубіжних країнах вартісні обмеження, в більшості випадків, не встановлюються. Підприємства мають можливість залежно від розмірів і виду діяльності самостійно вирішувати чи капіталізувати такі витрати, чи списувати як поточні [6].

Важливе значення для цілей обліку довгострокових активів відіграє формування первісної вартості необоротних активів для цілей обліку. Розглядаючи події, внаслідок яких виникають основні засоби, можна простежити відмінності формування первісної вартості основних засобів за національними та міжнародними стандартами (табл. 1) [10].

Таблиця 1

Формування первісної вартості основних засобів за МСБО 16 та НП(С)БО 7

Напрямок	МСБО 16	НП(С)БО 7
Придбання в кредит	У разі якщо об'єкт надходить за допомогою залучення кредитів, то облік витрат на виплату відсотків здійснюється відповідно до МСБО 23 «Витрати на позики», залежно від того, чи є цей об'єкт кваліфікованим активом, а також від умов і обставин сплати таких відсотків.	Витрати на виплату відсотків за кредит не включаються до первісної вартості об'єкта.
Обмін або не грошові операції	Собівартість такого об'єкта основних засобів оцінюється за справедливою вартістю, якщо операція обміну має комерційну сутність та справедливу вартість отриманого активу або відданого активу можна достовірно оцінити. Якщо придбаний об'єкт не оцінюється за справедливою вартістю, його собівартість	Справедлива вартість основних засобів на дату отримання (при обміні на неподібний об'єкт). Залишкова вартість переданого основного засобу (при обміні на подібний об'єкт), але якщо вона вища за справедливу вартість отриманого об'єкту, то вартістю визнається справедлива вартість, а різниця

Продовження табл.1

	оцінюють за балансовою вартістю відданого активу.	відноситься до витрат звітного періоду
За рахунок грантів	Балансова вартість об'єкта основних засобів може бути зменшена на суму отриманих державних грантів (п.28), якщо таке фінансування було пов'язане з придбанням саме цього об'єкта. Облік отримуваних грантів регулюється МСБО 20 «Облік державних грантів і розкриття інформації про державну допомогу». Метод зменшення вартості активів не називається МСБО 20 як єдиний, а висувається лише як альтернативний іншому методу – методу визнання грантів у доходах. Міжнародні стандарти, окрім основної рекомендованої оцінки основних засобів за первісною вартістю, дозволяють альтернативний підхід: основні засоби можуть відображатись у звітності за переоціненою вартістю	При первісному визнанні придбаних за рахунок урядових грантів (коштів цільового фінансування) об'єктів вартість цих активів на суму отриманих коштів зменшувати не дозволяється.
За рахунок пайових інструментів	Якщо за отримані активи компанія розраховується пайовими інструментами, в обліку така операція відображається за дебетом рахунка відповідних активів і за кредитом рахунка акціонерного капіталу; якщо ж грошовими коштами (сума яких еквівалентна вартості запропонованих пайових інструментів) – дебетується також рахунок відповідних активів, але кредитується у такому разі рахунок зобов'язань.	Методики обліку будь-яких операцій, в яких брали б участь пайові інструменти або їх (інструментів) вартість, у національному обліку не опрацьовано. Розрахунки з використанням пайових інструментів (або вартості таких) розглядаються тільки у контексті виплат працівникам
Як внесок до статутного капіталу	Не передбачено	Погоджена засновниками (учасниками) підприємства справедлива вартість об'єктів основних засобів

Необоротні активи є одним із найважливіших факторів виробництва, а їхнє надмірне старіння безпосередньо впливає на рівень економічної ефективності діяльності підприємства. Для підтримання необхідного рівня економічної ефективності суб'єкти господарювання зобов'язані дбати про відновлення своєї матеріально-технічної бази, яке відбувається в основному шляхом капітального інвестування, що забезпечує надходження основних засобів, нематеріальних активів, інших необоротних матеріальних активів на підприємство. Важливим при цьому є правильний облік та оцінка отриманих підприємством необоротних активів [11].

Таким чином, для того, щоб визнати актив як необоротний, слід враховувати особливості даного активу та критерії його визнання, такі як: матеріально-речова чи нематеріальна форми, строк корисного використання, який має бути більше одного року, в майбутньому від об'єкта очікується отримувати економічні вигоди, актив має бути придбано для використання у виробництві та іншій діяльності підприємства, а також вартість об'єкта може бути достовірно визначена. Отже, одним з основних критеріїв визнання активу є можливість достовірного визначення його вартості [11].

Довгострокові активи відіграють важливе значення в діяльності підприємства. Вартісне вимірювання є важливим для організацій ведення обліку необоротних активів, та необхідною умовою, має місце в такі моменти господарювання: надходження, використання в ході операційного циклу, вибуття, складання фінансової звітності. При надходженні необоротних активів їх оцінюють за первісною вартістю. Запропонована модель формування первісної вартості об'єктів основних засобів дає можливість визначити склад тих витрат, величину яких слід використовувати для оцінки об'єктів основних засобів. Підхід до формування первісної вартості об'єктів основних засобів на основі класифікації капітальних витрат, дозволяє більш точно формувати їх первісну вартість при придбанні чи створенні.

Список використаних джерел:

1. Косовиць Л. Облік основних засобів за МСФЗ. Головбух. 2008. № 35. С. 17-23.
2. Лучко М.Р., Бенько І.Д. Бухгалтерський облік у зарубіжних країнах : навч. посіб. К. : Знання. 2006. 311 с.
3. Міжнародні стандарти бухгалтерського обліку. За ред. С. Ф. Голова. Київ : ФПБАУ. 2004. 248 с.
4. Єфременко О. В. Деякі питання обліку основних засобів [Електронний ресурс] URL: http://www.rusnauka.com/16_NPRT_2009/Economics/47688.doc.htm.
5. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 28

«Зменшення корисності активів» станом на 10.01.2012 р. [Електронний ресурс]. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0035-05>

6. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 8 «Нематеріальні активи» станом на 01.01.2015 р. [Електронний ресурс]. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0750-99>.

7. МСБО 16 «Основні засоби» [Електронний ресурс]. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/929_014.

8. МСБО 36 «Зменшення корисності активів» станом на 01.01.2012 р. [Електронний ресурс]. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_047.

9. МСБО 38 «Нематеріальні активи» станом на 01.01.2012 р. : [Електронний ресурс]. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_050.

10. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 7 «Основні засоби» [Електронний ресурс]/ URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0288-00>.

11. Кафка С. М. Облік надходження необоротних активів та формування їх первісної вартості [Електронний ресурс]. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=5549>

УДК 657.1

*Остапенко Олена Йосипівна,
студентка, науковий керівник - Головаш Б. Е., к.е.н., доцент КНУБА*

ФІНАНСОВА ЗВІТНІСТЬ ЯК ДЖЕРЕЛО ІНФОРМАЦІЇ ДЛЯ ПРИЙНЯТТЯ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ

Зміни, що відбуваються в економічних відносинах України, сприяють потребі накопичення і ефективного застосування досвіду управління за новими обставинами. В сучасних, конкурентоздатних умовах підприємствам для результативної діяльності потрібна вся можлива інформація про своїх економічних партнерів, які зацікавлені в налагодженні сталих господарських зв'язків. Фінансове забезпечення підприємства створює умови його стабільності на ринку, та є основою для розвитку, зростання прибутку, підтримання платоспроможності, кредитоспроможності і рентабельності при мінімальному ризику. Стабільне фінансове забезпечення є гарантом ефективної співпраці всіх учасників фінансових відносин. Виняткова роль фінансового забезпечення в організації процесів відтворення спричинила високу потребу в бухгалтерській фінансовій звітності. Управління підприємством — це складний процес, що супроводжується різними інформаційними потоками даних, заснованими на оперативній та достовірній інформації, відображеній у

звітності. Звітність – це джерело контролю стану досліджуваного об'єкта з погляду кінцевих результатів, що визначають ступінь досягнення мети, і залежно від інтересу до інформації, діяльності підприємства та потреб користувачів може бути різною.

Фінансова звітність – бухгалтерська звітність, що містить інформацію про фінансовий стан, результати діяльності та рух грошових коштів підприємства за звітний період. Метою її складання є надання користувачам для прийняття рішень повної, правдивої та неупередженої інформації про фінансовий стан, результати діяльності та рух коштів підприємства [1].

Склад фінансової звітності визначається національними положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку: баланс, звіт про фінансові результати, звіт про рух грошових коштів, звіт про власний капітал, примітки до річної фінансової звітності, додатки до приміток до річної фінансової звітності [1, 2].

Основною ціллю користувачів фінансової звітності являється отримання достовірної інформації про реальний стан справ на підприємстві та на цій основі мати можливість прийняти вірне рішення, економічно доцільне по відношенню до підприємства. Діапазон цих рішень обов'язково так чи інакше матиме вплив на діяльність суб'єктів господарювання, що уособлюють залежність між процесом формування та подання даних фінансової звітності та рішенням користувачів.

Інформаційний обсяг фінансової звітності призначений для задоволення потреб користувачів, що змінюються з часом, і в цих умовах він повинен постійно покращуватись та модернізуватись. Всі ефективні управлінські рішення перед їх прийняттям обов'язково повинні пройти процедури не тільки сальдового, але й поточного аналізу. На підставі даних фінансової звітності можна провести лише сальдовий аналіз основних показників діяльності компанії та вивести загальні тенденції її розвитку, крім того, необхідно оцінювати динаміку, ринок та переваги його основних споживачів. Також варто зазначити, що міжнародними стандартами передбачено дві альтернативні форми аналізу витрат: за методом характеру витрат або за методом функції витрат [3]. НП(С)БО 1 визначено для побудови звіту про фінансові результати другу форму [1]. Ці розбіжності впливають на виникнення окремого показника в Звіті про прибутки і збитки за міжнародними стандартами – прибутку за вирахуванням фінансових витрат та нарахованих податків. Його впровадження у вітчизняну практику надає користувачам фінансової звітності інформацію про вплив на діяльність підприємства діючої системи оподаткування та фінансової системи. Крім того, фінансова звітність не забезпечує інформацією користувачів про інтелектуальний капітал, вплив вартості якого на ринкову вартість підприємства є суттєвим. Як зазначає М.С. Пушкар, «система

фінансової звітності, яку використовують у діловому світі не може відобразити всієї складності бізнесу в економіці знань, коли основна роль належить нематеріальним активам, до складу яких потрібно віднести також інформаційні ресурси підприємства» [4].

Фінансова звітність являється інструментом для об'єктивної та надійної оцінки фінансового та майнового стану, результатів діяльності та руху коштів компанії. Удосконалення бази підготовки, змісту бухгалтерських форм, можливість додаткового розкриття інформації забезпечить підвищення її інформативності та значення.

Список використаних джерел:

1. НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», затверджені наказом МФУ від 07.02.2013 р. №73, зі змінами та доповненнями.
2. НП(С)БО 29 «Фінансова звітність за сегментами», затв. наказом МФУ від 19.05.05 р. № 412. *Все про бухгалтерський облік. 2011. №12. С. 19-30*
3. Міжнародні стандарти фінансової звітності – [Електронний ресурс]. – URL: [http:// minfin.gov.ua](http://minfin.gov.ua)
4. Пушкар М.С. Створення інтелектуальної системи обліку: монографія. Тернопіль: Карт-блани, 2007. 152 с.

УДК 657

Прокопенко Ірина Геннадіївна,
студентка, науковий керівник - **Зінченко М.М. к.е.н., доцент КНУБА**

АНАЛІЗ ВИТРАТ ВИРОБНИЦТВА ТА СОБІВАРТОСТІ ПРОДУКЦІЇ

Сучасні економічні відносини потребують постійного вдосконалення та глибоких перетворень, зокрема перетворень у системі обліку. Система бухгалтерського обліку є важливим елементом для всіх суб'єктів господарювання та держави загалом. Чільне місце в цій системі відводиться обліку витрат. Формування достовірної та оперативної інформації про них є важливим та одночасно складним елементом системи організації обліку на підприємстві. Саме від цього буде залежати рівень управління ними, рентабельність виробництва, виявлення резервів зниження собівартості продукції, визначення цін на продукцію, а також прийняття необхідних управлінських рішень.

Метою є дослідження аналізу витрат на виробництво та собівартості продукції для визначення шляхів подальшого зниження собівартості продукції та вдосконалення підвищення ефективності діяльності підприємств.

Собівартість продукції є головним ціноутворювальним чинником. Вживання суб'єкта господарювання в умовах конкуренції залежить від можливості підтримувати оптимальний рівень собівартості продукції. Вирішення цього завдання залежить від багатьох чинників, головним з яких є стратегія у своєму конкурентному середовищі й ефективність використання ресурсів. Відповідно до обраної стратегії виробник належить до категорії з низькою собівартістю на масовому ринку або з добре зарекомендованими виробами в ролі гравця у середовищі ринку.

Якщо виробник належить до категорії працюючого на масовому ринку, то необхідно досягнути концентрації у собівартості. Не меншу увагу собівартості повинні приділити виробники, які працюють у середовищі ринку, а також інші суб'єкти господарювання, бо всім необхідно мати достатньо високий рівень рентабельності, що забезпечує виробництво і розширення його діяльності.

Важлива роль у забезпеченні оптимального рівня собівартості належить аналізу, головна мета якого – виявлення можливості раціональнішого використання виробничих ресурсів, зменшення затрат на виробництво, реалізація і забезпечення зростання прибутку. Аналіз собівартості є важливим інструментом управління затратами.

Для досягнення мети аналізу собівартості необхідна його організація на всіх етапах життєвого циклу виробів (робіт, послуг). Цього досягають шляхом проведення попереднього, подальшого (ретроспективного, історичного) і перспективного (прогнозуючого) аналізів. У ринковій економіці центр ваги зміщується на попередній і прогнозуючий аналізи.

Попередній аналіз здійснюють на стадіях життєвого циклу продукту (виробу) до початку масового випуску. Це стадія науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт. На стадії науково-дослідних робіт вирішують принципово нові технічні завдання, що задовольняють вимоги споживачів, визначають і систематизують вимоги до нової продукції, розробляють шляхи вирішення, приймають кінцеві результати про створення нової продукції, визначають рівні якості та затрат на виробництво продукції, зіставляють їх.

На стадії дослідно-конструкторських робіт (ДКР) здійснюють проектування, створення дослідних зразків і їх випробовування. На цьому етапі конкретизують технічні й економічні параметри, зіставляють їх.

Частина життєвого циклу після НДР і ДКР, з моменту запуску виробу в виробництво до зняття з нього, називають економічним циклом. Він складається з чотирьох етапів: запровадження, підйому, стабілізації, спаду.

Для етапу запровадження характерне повільне і розтягнуте в часі наростання випуску продукції. На цій стадії великі затрати здійснюють на підготовку виробництва, засвоєння технології, вдосконалення організації виробничого процесу.

Етап підйому доволі короткий у часі. Для нього властиві інтенсивне збільшення масштабів виробництва, швидке зменшення витрат (порівняно з періодом заснування). Зменшенню витрат сприяють зростання обсягу випуску продукції, запровадження серійної технології.

Для етапу стабілізації характерні стабільні темпи випуску продукції, невеликі темпи зменшення витрат.

Для етапу спаду властиві зменшення випуску, стабілізація, або деяке підвищення собівартості виробу. Економічним завданням цього етапу є мінімізація затрат на випуск виробів, що підлягають заміні.

Головний етап життєвого циклу багатьох виробів, наприклад, засобів праці, період експлуатації у споживача. До затрат у споживача належать: оплата праці, витрати на ремонт, енерговитрати й ін.

Оскільки на стадіях НДР та ДКР виробник може впливати на рівень цих витрат, то необхідно їх аналізувати і мінімізувати з метою збереження і розширення ринку збуту продукції.

На стадіях НДР та ДКР проводять розрахунки економічної ефективності, однак не можна запевняти, що тут не досягають високого рівня економічного запровадження з точки зору оптимальності затрат. Для досягнення мети оптимізації витрат на цих стадіях життєвого циклу виробів необхідно широко застосовувати порівняльний і функціонально-вартісний аналізи.

Порівняльний аналіз на ранніх стадіях життєвого циклу продукції можна здійснювати для вивчення загальних тенденцій і напрямків розвитку техніки, можливостей продажу нової продукції, оцінювання техніко-економічного рівня продукції і його оптимізації, рентабельності виробництва і реалізації продукції. Порівняння роблять із ліпшими зразками галузі закордонних країн (зі світовим рівнем). Об'єктами порівняння можуть бути технічні системи, вироби, окремі вузли, деталі, функції, параметри.

Найважливіше методологічне питання порівняльного аналізу – порівнянність. При повній подібності вироби є ідентичними, при приблизній і частковій – аналогічними. Найважливішими умовами порівнянності є однорідність елементів і показників нового виробу порівняно з існуючими аналогами, тотожність розрахунків і одиниць вимірювання параметрів.

За новими виробами встановлюють ступінь порівнянності з уже відомими зразками, при цьому чим оригінальніший виріб, тим менше прототипів для порівняння. У цьому випадку враховують насамперед функціональне призначення виробу. Вивчають реальні і можливі результати, параметри споживчих властивостей, їхні переваги порівняно з аналогами, собівартість одиниці виробу і способи її зниження, проєктований рівень витрат на функціонування виробу в споживача. Такий порівняльний аналіз дає

можливість вибору оптимального інженерного вирішення, є гарантом недопущення техніко-економічних прорахунків.

Аналізуючи собівартість продукції, вирішують такі основні завдання:

- оцінювання виконання плану за собівартістю продукції на підприємстві в цілому, а також за окремими видами продукції;
- вивчення причин відхилення фактичних витрат від планових у розрізі статей, а також за окремими видами і групами продукції;
- пошук резервів зниження собівартості продукції та розробка відповідних заходів щодо їх використання.

Під час аналізу використовують дані звіту по собівартості продукції і звіту підприємства з праці. Залучаються також планові й звітні калькуляції окремих видів продукції та відповідні дані бухгалтерського обліку.

Отже, собівартість продукції – це виражені у грошовій формі сукупні витрати на підготовку і випуск продукції (робіт, послуг).

Чим краще працює підприємство, чим ефективніше використовує виробничі ресурси, тим нижча собівартість продукції (робіт, послуг).

До основних шляхів зниження собівартості продукції можна віднести: підвищення технічного рівня виробництва, покращення організації виробництва та праці, зниження матеріаломісткості продукції, що в той же час буде сприяти збільшенню обсягу виробництва;

Зниження собівартості продукції дозволить досягти таких цілей: організувати виробництво конкурентоспроможної продукції; мати можливість використовувати гнучке ціноутворення, а також оцінки діяльності кожного підрозділу з фінансової точки зору; прискорити прийняття обґрунтованих та ефективних управлінських рішень тощо.

Список використаних джерел:

1. Петренко Н.І. *Контроль і ревізія: підруч. для студ. спец. «Облік і аудит»*. Житомир: ПП «Рута», 2002. 376 с.
2. Бондаренко Т.Ю. *Облік і контроль загальнопромислових витрат (на прикладі гірничо-збагачувальних підприємств): автореф. дис. ... канд. екон. наук: спец. 08.00.09*. Київ, 2009. 19 с.
3. Давидова Т.М. *Методологічні аспекти обліку витрат на збут та відображення їх у фінансовій звітності*. Вісник податкової служби України. 2009. № 8. С. 14–19.
4. *Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 16 «Витрати» [Електронний ресурс]: положення : затверджено наказом Міністерства фінансів України від 31 грудня 1999 р. № 318 (зі змінами і доповненнями)*. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.

ОБЛІКОВА ПОЛІТИКА БУДІВЕЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Ринкові перетворення в українській економіці зумовили безліч підходів до організації облікової системи господарюючих суб'єктів, основу якої становить облікова політика підприємства. Взагалі, облікова політика визначає ідеологію економіки підприємства на тривалий період, сприяє посиленню обліково-аналітичних функцій в управлінні підприємством, дає змогу оперативно реагувати на зміни, що відбуваються у виробничому процесі, ефективно пристосовувати виробничу систему до умов зовнішнього середовища, знизити економічний ризик і добитися успіхів в конкурентній боротьбі.

Мета полягає у розкритті сутності облікової політики як елемента системи зовнішнього та внутрішнього регулювання бухгалтерського обліку сучасного будівельного підприємства.

Згідно Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» облікова політика являє собою сукупність принципів, методів і процедур, що використовуються підприємством для складання та подання фінансової звітності [2], тобто для забезпечення якісного, безперервного проходження інформації від етапу первинного спостереження до узагальнюючого - звітування. Враховуючи сферу дії Закону, обов'язок розробляти облікову політику мають усі суб'єкти господарювання незалежно від їх правового статусу, сфери діяльності, розміру та інших особливостей.

За своїм визначенням, саме облікова політика повинна забезпечити досягнення основної мети бухгалтерського обліку – надання користувачам для прийняття рішень повної, правдивої та неупередженої інформації про фінансове становище, результати діяльності та рух грошових коштів підприємства. Разом з тим облікова політика є й засобом нормативного регулювання фінансово-економічних та господарських відносин суб'єктів господарювання з боку як держави чи державних органів, так і недержавних інституцій.

Одним з найважливіших факторів, на нашу думку, є галузева специфіка підприємства. Основні техніко-технологічні особливості, які повинні знайти відображення в обліковій політиці будівельних підприємств, це:

– тривалі строки будівництва (від 2 до 5 років в залежності від розмірів об'єктів). У зв'язку з цим на підприємствах накопичуються великі обсяги незавершеного будівництва, продукція має велику собівартість і відпускну вартість. Звідси організація і обрана методика обліку повинні сприяти

можливостям постійного контролю за рівнем операційних витрат виробництва і вартістю незавершеного будівництва, достовірному та динамічному визначенню собівартості будівельної продукції;

– виробничий процес у будівництві проводиться на нерухомих об'єктах при рухомому характері роботи робітників, будівельних машин та механізмів, що покладає особливі вимоги на організацію та методику обліку відповідних витрат, зокрема загальновиробничих;

– об'єкти будівництва знаходяться на великій відстані від місць управління і постійно змінюють місце розташування, що потребує організації контролю за витратами матеріальних, трудових, фінансових ресурсів та управлінського обліку за центрами відповідальності та окремими об'єктами будівництва;

– будівництво відбувається на відкритих будівельних майданчиках, що знаходяться під впливом зміни кліматичних умов, які можуть мати непередбачуваний характер та призводять до додаткових витрат матеріальних та трудових ресурсів. Це обумовлює необхідність встановлення у облікової політиці умов розмежування між природними втратами і втратами безгосподарності;

– довгостроковий період будівництва, складність об'єктів, використання послуг субпідрядників при виконанні окремих видів робіт, ускладнюють своєчасне виявлення та виправлення недоліків. Все це потребує відображення в обліковій політиці методичних рішень із створення та обліку резервів з гарантійного ремонту зданих замовнику об'єктів;

– для будівельного виробництва характерна висока трудомісткість робіт. Деякі види робіт виконують лише вручну, що призводить до збільшення собівартості та, відповідно, вартості робіт. Облік заробітної плати в аналітичному розрізі повинен враховувати особливості встановлення та використання норм і розцінок для запобігання порушення фінансової дисципліни;

– будівельне виробництво залежить від управлінської виробничо – технічної комплектації, механізації і автоматизації, наявності підсобних виробництв та допоміжних виробництв, що потребує включення до облікової політики питань з трансфертного ціноутворення та організації обліку за центрами доходів та витрат.

Наведені особливості створюють специфічні умови визнання доходів та витрат протягом виконання будівельного контракту. Облік доходів на будівельних підприємствах регулюється не тільки НП(С)БО 16, а й НП(С)БО 18. Дохід за будівельними контрактами на дату балансу визнають з врахуванням ступеня завершеності робіт [4].

З врахуванням особливостей будівельної галузі в Наказі про облікову політику будівельного підприємства в частині обліку витрат може бути

обраний один з методів обліку витрат і калькулювання собівартості продукції. У будівництві застосовуються нормативний метод, метод за замовленням та попередільний метод. Найбільш поширеним методом обліку витрат і калькулювання собівартості продукції будівельного виробництва є позамовний метод, при якому об'єктом обліку і калькулювання є замовлення (об'єкт будівництва, вид робіт тощо), який доцільно поєднувати з нормативним методом [1, 3, 5].

Отже, аналіз особливостей організації виробничого процесу на підприємствах будівельної галузі, дозволив надати деякі методичні рекомендації з формування облікової політики на будівельних підприємствах. Напрямом подальших досліджень з питань формування облікової політики для підприємств будівельної галузі є питання формування резервів та облік джерел фінансування виробництва.

Список використаних джерел:

1. Зінкевич О.В., Левицька С.О., Мосійчук М.М., Нагавичко І.П., Немкович О.Б. *Бухгалтерський облік в галузях народного господарства: Підручник*. Рівне: НУВГП, 2006. 268 с.

2. *Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України від 16.07.1999 р. № 996 XIV Ст. 365.* [Електронний ресурс] URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text>.

3. *Про затвердження Методичних рекомендацій щодо облікової політики підприємства та внесення змін до деяких наказів Міністерства фінансів України: Наказ Міністерства фінансів України № 635 від 27.06.2013 року* [Електронний ресурс] URL: http://www.minfin.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=382876&cat_id=293537.

4. *Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 18 «Будівельні контракти», затверджений наказом міністерства фінансів України № 205 від 28.04. 2001р.* [Електронний ресурс] URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0433-01>.

5. *Осмятченко В., Пінчук К. Удосконалення бухгалтерського обліку будівельно-монтажних робіт. Економічний аналіз. 2020. Том 30. №1. Частина 1. С. 147-157.*

*Рябоконт Оксана Олегівна,
магістр, науковий керівник: Зінченко М.М., к.е.н., доцент, КНУБА*

МЕТОДИКА АУДИТУ ПОКАЗНИКІВ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

На сьогодні кожен господарюючий суб'єкт, здійснюючи свою діяльність, має на меті отримати максимальний прибуток при мінімальних витратах. Тому, будь-який підприємець повинен вміло використовувати дані фінансової звітності, оскільки на їх основі можна ретельно розглянути й оцінити фінансовий стан підприємства та прийняти виважені управлінські рішення. Фінансова звітність також є необхідною для зовнішніх і внутрішніх користувачів, оскільки, забезпечує їх повною, правдивою та неупередженою інформацією про господарюючий суб'єкт.

Метою дослідження є обґрунтування теоретичних і методичних положень методики аудиту фінансової звітності підприємства.

Однією з найважливіших аудиторських процедур є оцінювання фінансової звітності підприємства. При цьому аудитор керується Законом України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» від 16 липня 1999 р. № 996-XIV та такими нормативними документами:

- НП(С)БО 1 "Загальні вимоги до фінансової звітності";
- НП(С)БО 2 "Консолідована фінансова звітність";
- НП(С)БО 6 "Виправлення помилок і зміни у фінансових звітах".

Аудитор, за допомогою цих нормативних актів, звіряє достовірність оцінки статей балансу та фінансової звітності.

До завдань аудиту форми № 1 «Баланс» відносять: належність та величину активів і пасивів; ліквідність підприємства; платоспроможність та інші.

Під час аудиту форми № 2 «Звіт про фінансові результати» визначають: валовий прибуток; величину податку на додану вартість і акцизного збору; виручку від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг); фінансові результати діяльності; чистий прибуток (збиток); порівнювані елементи операційних витрат.

Під час аудиту форми № 3 «Звіт про рух грошових коштів» встановлюють: рух коштів у результаті господарської діяльності.

При перевірці форми № 4 «Звіт про власний капітал» визначають наслідок руху власного капіталу: зареєстрованого (пайового), додаткового, у дооцінках, резервного, неоплаченого, нерозподіленого прибутку та вилученого.

Головними завданнями аудиту форми № 5 «Примітки до річної фінансової звітності» є визначення: руху нематеріальних активів та нараховання

амортизації за даною групою; основних засобів та інших необоротних матеріальних активів, а також нарахування амортизації за даними групами; капітальних та фінансових інвестицій; утворення доходів і витрат; залишків грошових коштів; забезпечення резервів; зміни вартості запасів; наявності дебіторської заборгованості; розміру нестач і витрат від псування цінностей.

Економічну ефективність господарської діяльності будівельного підприємства можна визначити, зробивши аудит фінансового результату підприємства. Основною аудиторською процедурою є оцінювання балансового прибутку, сума якого залежить від достовірних обрахунків особливих платежів (податок на додану вартість, акцизний збір тощо).

Задля перевірки реальної виручки (доходу) від реалізації продукції аудитор застосовує первинні документи на відпуск готових товарів зі складу, виписки банку, прибуткові та видаткові касові ордери, платіжні доручення на оплату відвантаженої продукції [1, с. 145].

Також аудит фінансової звітності визначає платоспроможність підприємства. Підприємство вважатиметься платоспроможним в тому випадку, коли сума активів є вищою або дорівнює його зовнішній заборгованості. Зміну рівня за зміною показника оборотних коштів визначають як різницю між сумою поточних активів і короткостроковими зобов'язаннями. Тому, можна зробити висновок, що для оцінки фінансового стану будівельного підприємства перш за все необхідні дані фінансової звітності.

Фінансова стійкість підприємства визначається на основі співвідношення власних і позичкових коштів у активах підприємства, темпу приросту власних коштів, внаслідок господарської діяльності, порівняння довгострокових та короткострокових позик, необхідне забезпечення матеріальних оборотних засобів власними джерелами.

Разом з цим аудитор з'ясовує чи здатне будівельне підприємство здійснювати свої обов'язки перед бюджетом, кредитними та іншими органами. Саме задля цього необхідно здійснити перевірку: правильності реєстрації господарства в органах державної податкової адміністрації; структуру активу і пасиву балансу за звітний період та структуру власного капіталу підприємства, наявність спеціального документа, що дозволяє здійснювати ту чи іншу діяльність, вчасність та розмір сплати податків, платоспроможність та інше.

Аудитор або ж аудиторська фірма можуть для перевірки фінансового стану будівельного підприємства самостійно обирати найнеобхідніші показники. Результати перевірки мають ґрунтуватися на даних бухгалтерської звітності, правдивість котрої підтверджена.

Виділяють такі групи показників фінансової стану господарства: показники фінансового стану підприємства; прибутковості та рентабельності

підприємства; платоспроможності та ліквідності; фінансової стійкості та стабільності підприємства; ділової активності та інші. Такі показники характеризують фінансовий стан і активність підприємства.

Рівень платоспроможності (ліквідності) показує можливість клієнта покрити поточну заборгованість своїми засобами. При обчисленні цих коефіцієнтів, за базу розрахунків беруть поточні зобов'язання. Рівень використання підприємством власних коштів, та їх ефективність показують показники ділової активності. Показники рентабельності відображають рівень прибутковості діяльності підприємства, та обчислюються шляхом співвідношення одержаного чистого балансового прибутку до здійснених витрат.

Одним з найважливіших показників підприємства є показник (коефіцієнт) ліквідності. Аудитор установлює ліквідність підприємства виходячи із загальної суми поточних активів. Проте на ліквідність підприємства можуть впливати надзвичайні обставини. У цих випадках аудитор має скласти розрахунок показника ліквідності, який визначає термінову можливість повернути короткострокові борги. Це визначається на підставі співвідношення легкорезалізованих активів і дебіторської заборгованості та короткострокових зобов'язань [2, с. 103].

Організація розрахунків з покупцями перевіряється аудитором дуже ретельно, тому що так можна краще прослідкувати рівень реалізації продукції та стан дебіторської заборгованості. Збільшення готівкових коштів залежить від обороту товарно-матеріальних цінностей, котрий обчислюється співвідношення собівартості реалізованих товарів до середньорічних запасів. Чим більший цей показник, тим швидше запаси перетворюються в готівку.

Фінансовий стан підприємства залежить від того, як швидко запаси перетворюються в готівку. Задля цього на підприємстві обраховується оборотність рахунків дебіторів, що обчислюється як відношення виручки від реалізації до суми заборгованості. Отже, чим більший цей показник, тим швидше заборгованість перетворюється в готівку.

Наступним-завершальним етапом аудиту показників фінансової звітності є опрацювання та групування результатів перевірки. Після цього складається та заповнюється аналітична таблиця, в котрій наводяться планові та звітні показники виконання фінансового плану господарства [3, с. 545]

Як наслідок, на основі узагальнення всіх зроблених перевірок, аудитор дає оцінку фінансовій стабільності підприємства, а також наводить у своєму висновку такі показники:

1) кредитоспроможність підприємства – можливість своєчасно і повністю розрахуватися за своїми зобов'язаннями;

2) ліквідність балансу – покриття зобов'язань підприємства його активами, строк переведення яких у гроші відповідає строку погашення зобов'язань;

3) ліквідність активів – величина, обернена терміну, необхідному для перетворення активів у гроші (чим менше часу потрібно для того, щоб цей вид активів перетворився у гроші, тим вища його ліквідність) [4, с. 57].

Аудит показників фінансової звітності закінчується формуванням заходів, що стосуються маркетингової діяльності, які сприяють зростанню економічної ефективності діяльності будівельного підприємства. Висновки аудитора та його пропозиції мають складатися по всіх підрозділах господарюючого суб'єкта, з врахуванням позицій економістів, бухгалтерів та аудиторів підприємства. Такі висновки допомагають сформуванню більш ефективніших заходів, які будуть висвітлювати тенденції роботи кожного окремого підрозділу. Отже, аудит показників фінансової звітності покращує розвиток маркетингової діяльності, як основи ринкової економіки, спрямованої для покращення господарської діяльності та задоволення потреб робочого персоналу підприємства.

Список використаних джерел:

1. Дроб'язко С.І., Козир Т.М., Холод С.Б. *Облік та оподаткування підприємств малого бізнесу: навчальний посібник* / Під ред. П.Й. Атамас. Київ: Центр учбової літератури, 2012. 416 с.

2. Бутинець Ф.Ф. *Стандарти аудиту, надання впевненості та етики Міжнародної федерації бухгалтерів: тести. Навчальний посібник для ВНЗ*. Житомир: Рута, 2006. 208 с.

3. Ткаченко Н.М. *Бухгалтерський фінансовий облік, оподаткування і звітність: навчальний посібник*. К.: Алерта, 2011. 923 с.

4. Петренко Н. І. *Вдосконалення методики надання аудиторських послуг*. Вісник ЖДТУ. 2011. №1. С. 78 – 82.

УДК 657.22

Скиба Жанна Володимирівна,

студентка, науковий керівник: Лич В.М., д.е.н., професор, КНУБА

РОЗРАХУНОК СЕРЕДНЬОЇ ЗАРОБІТНОЇ ПЛАТИ У 2021 РОЦІ

Розрахунок середньої заробітної плати потрібен для відпускних, відрядження, вихідної та матеріальної допомоги, декретних, лікарняних тощо.

Мета дослідження полягає у визначенні змін у розрахунку середньоденної заробітної плати, які відбулися в 2021 році.

Основою для розрахунку багатьох виплат у складі заробітної плати є середньоденна заробітна плата. Законодавство гарантує працівникам збереження та розрахунок середнього заробітку для відрядження, лікарняних, курсів підвищення кваліфікації, відпустки, для обчислення певних видів допомог тощо. Для різних виплат - різні підходи обчислення середньомісячної заробітної плати.

4 вересня 2021 року набрала чинності постанова Кабінету Міністрів України «Деякі питання обчислення середньої заробітної плати», якою вносяться зміни до Порядку №100, зокрема, щодо врахування премій при розрахунку середньої зарплати [3].

Таким чином згідно з Постановою №917 «Деякі питання обчислення середньої заробітної плати», до розрахунку середньої зарплати будуть включатися:

1) суми нарахованої заробітної плати, крім премій (в тому числі за місяць) та інших заохочувальних виплат за підсумками роботи за певний період, які враховуються у тому місяці, за який вони нараховані, та у розмірах, в яких вони нараховані, без виключення сум відрахування на податки, стягнення аліментів тощо, за винятком відрахувань із заробітної плати осіб, засуджених за вироком суду до виправних робіт;

2) премії (в тому числі за місяць) та інші заохочувальні виплати за підсумками роботи за певний період під час обчислення середньої заробітної плати враховуються в заробіток періоду, який відповідає кількості місяців, за які вони нараховані, починаючи з місяця, в якому вони нараховані. Для цього до заробітку відповідних місяців розрахункового періоду додається частина, яка визначається діленням суми премії або іншої заохочувальної виплати за підсумками роботи за певний період на кількість відпрацьованих робочих днів періоду, за який вони нараховані, та множенням на кількість відпрацьованих робочих днів відповідного місяця, що припадає на розрахунковий період [3].

Також вносяться зміни до переліку виплат, які не враховуються до середньої зарплати. Зокрема, до них будуть відноситися виплати, пов'язані зі святковими виплатами, та ще винагорода за сумлінну працю та зразкове виконання службових обов'язків [1].

Також до заробітку відповідних місяців розрахункового періоду буде додаватися частина премії, яка визначатиметься діленням суми премії та іншої стимулюючої виплати за підсумками роботи за певний період на кількість відпрацьованих робочих днів періоду, за який вони нараховані та множенням на кількість відпрацьованих робочих днів кожного відповідного місяця, що припадає на розрахунковий період [1].

На нашу думку, це означає, що премії, нараховані у розрахунковому

періоді за минулі періоди, які не потрапили до розрахункового періоду, будуть включатися до розрахунку середньої зарплати.

Щодо місячних премій, то наразі діє так правило: місячну премію враховуємо у заробіток того місяця, у якому вона була нарахована, а не того місяця, до якого вона відноситься (див. оновлений абз. 3 п. 3 Порядку № 100). Так, премія за вересень, яка нарахована у жовтні, включається у розрахунок до заробітку жовтня. До 04.09.2021 р. усе було навпаки. При цьому розмір премії для розрахункового періоду (РП) слід перерахувати таким чином [2] :

$$\text{Перерахована премія для РП} = \frac{\text{Місячна премія}}{\text{Фактично відпрацьовані робочі дні місяця, за який нараховано премію}} \times \frac{\text{відпрацьовані робочі дні}}$$

Наприклад, нараховуємо відпускні у жовтні 2021 року. Розрахунковий період жовтень 2020-вересень 2021 (12 місяців). Є 3 місячні премії по 5000 грн:

- нарахована у липні 2021 за липень 2021. Таку премію включаємо у повній сумі 5000 грн;

- нарахована у вересні 2021 за серпень 2021 р. Таку премію перераховуємо по відпрацьованих робочих днях вересня 2021 (22 робочі дні) та серпня 2021 (21 робочий день). Маємо: $(5000/21) \times 22 = 5238,10$ грн;

- нарахована у жовтні 2021 за вересень 2021. Таку премію не враховуємо, так як жовтень 2021 не входить до розрахункового періоду [2].

Все це значить, що місячну премію включаємо у розрахунок середньої лише тоді, коли місяць її нарахування потрапив до розрахункового періоду (РП), але здійснюємо це лише після перерахунку такої премії по відпрацьованим дням за наведеною вище формулою. Якщо ж місяць нарахування та місяць, до якого премія відноситься, співпали, то таку премію включаємо до заробітку такого місяця у повній сумі.

Список використаних джерел:

1. Зміни до Порядку розрахунку середньої зарплати №100. Дебет-Кредит. 409. [Електронний ресурс]. URL: <https://news.dtki.ua/labor/compensation/71652>

2. Середньоденна заробітна плата 2021 — формула – 28. [Електронний ресурс]. URL: <https://www.budgetnyk.com.ua/article/20-rozrahunok-seredno-zarobtno-plati---ekspertn-prikladi-na-2021-rk>.

3. Деякі питання обчислення середньої заробітної плати: Постанова Кабінету Міністрів України [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/917-2021-%D0%BF#Text>.

ОСОБЛИВОСТІ ОБЛІКУ ТА АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

Бухгалтерський облік був приводом дослідження більш ніж для століття. Це не дивовижно, тому що без цього неможливо уявити якісну діяльність будь-якого підприємства, фірми, компанії, урядової організації, шкіл і установ вищої освіти, коротше кажучи, усі сфери життя це так чи інакше пов'язано з грошима. Кожен менеджер знає доцільність і важливість такого роду зайняття, як, звітність. Врешті-решт, тільки збираючи, управляючи і аналізуючи інформацію, яка є можливо головним компонентом, особливо впродовж часу дискретизації, можливо один успіх і сприятиме майбутньому розвитку підприємства.

Бухгалтерський облік - це процес ідентифікації, вимірювання, реєстрації, накопичення, узагальнення, зберігання та передачі інформації про діяльність підприємства зовнішнім та внутрішнім користувачам для прийняття рішень [1]. Виходячи з цього визначення, ви можете зрозуміти, що все обертається навколо інформації, це основний аспект.

Звітність і аналітична безпека кожного підприємства - безпека цілої економіки держави. Основою обліково-аналітичного забезпечення є інформація, тобто сукупність інформації про внутрішнє та зовнішнє середовище підприємства, яка використовується для оцінки та аналізу економічних явищ та процесів для розвитку та прийняття рішень менеджменту. Слід зазначити, що управління економічною безпекою підприємства - це безперервний процес отримання інформації про рівень безпеки та ймовірність виникнення та розвитку викликів, загроз та ризиків з подальшою розробкою адекватних управлінських рішень.

Відповідно, бухгалтерська та аналітична інформація повинна відповідати таким вимогам [3]:

- точно і достовірно відображати у зовнішній та внутрішній звітності всі господарські операції, що здійснюються на підприємстві;

- надавати суб'єктам безпеки інформацію про поточний економічний рівень безпеки шляхом розрахунку найважливіших якісних та кількісних показників;

- виявляти, ідентифікувати та контролювати розвиток внутрішнього та зовнішнього розвитку ризиків та загроз;

- протидіяти промислому шпигунству та витоку конфіденційної інформації;

- формувати інформаційну базу для прийняття рішень у процесі управління економічною безпекою підприємства.

Надаючи бухгалтерську та аналітичну безпеку на підприємстві, ми захищаємо його від негативних факторів, які постійно перебувають на стороні зовнішнього та внутрішнього середовища, які так чи інакше впливають на прийняття рішень. Тому, щоб максимізувати переваги кожного бізнесу, слід максимізувати його бухгалтерську та аналітичну безпеку. Це, у свою чергу, дасть змогу суб'єктам господарювання досягти новий рівень ведення бізнесу та конкурентоспроможність. Це зменшить загрозу надання неточної інформації внутрішніми підрозділами та небажаний витік зовнішньої інформації, яка сприятиме розумному та доцільному прийняттю рішень керівниками компанії.

Такі заходи здатні покращити економічне становище кожного підприємства а, отже, здатні покращити економіку країни вцілому.

Список використаних джерел:

1. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України від 16 липня 1999 р. No 996-XIV (доступ 22 січня 2020 р.). [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#n2>.

2. Про затвердження Порядку подання фінансової звітності: Постанова Кабінету Міністрів України від 28 лютого 2000 р. No 419 (доступ 22 січня 2020 року). [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/419-2000>

3. Настанови щодо підготовки Звіту про управління: Порядок Міністерство фінансів України No 982 від 07.12. [Електронний ресурс] URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0982201-18>.

УДК 338

*Торхова Олександра Володимирівна,
студентка, науковий керівник - Головаш Б.Е., к.е.н., доцент КНУБА*

ОБЛІК І АУДИТ НЕОБОРОТНИХ АКТИВІВ ТА ШЛЯХИ ЇХ УДОСКОНАЛЕННЯ

У структурі активів сучасного підприємства необоротні активи займають найбільшу частину. Необоротні активи є інструментом, який забезпечує можливість підприємству провадити виробничо-господарську діяльність, здійснюючи багаторазові оберти оборотних активів, які забезпечують економічну стійкість підприємств та спрямовані на інтенсифікацію відтворювального процесу і підвищення рівня ефективності виробництва. До необоротних активів підприємства відносять основні засоби, нематеріальні

активи, незавершене будівництво, довгострокові фінансові інвестиції, дебіторська заборгованість, біологічні активи та інші необоротні активи. Значення аудиту сьогодні значно зросло, адже першим з головних питань на будь-якому підприємстві є раціональність використання ресурсів та отримання найкращих фінансових результатів.

Питанням організації та методики обліку та аудиту необоротних активів приділяли значну увагу такі вітчизняні вчені: Ф. Бутинець, Н. Гудзь, Т. Маренич, С. Руденко, В. Савченко, В. Шевчук та ін.

Підприємство не може здійснювати свою діяльність, не використовуючи необоротні активи, оскільки саме вони є засобом праці суб'єкта господарювання. Завдяки необоротним активам оборотні виконують свою головну функцію.

Необоротні активи класифікуються як: матеріальні необоротні активи, нематеріальні необоротні активи, фінансові необоротні активи [1].

Облік необоротних активів здійснюється на десяти рахунках Плану рахунків бухгалтерського обліку: 10 рахунок «Основні засоби», 11 «Інші необоротні матеріальні активи», 12 «Нематеріальні активи», 13 «Знос (амортизація) необоротних активів», 14 «Довгострокові фінансові інвестиції», 15 «Капітальні інвестиції», 16 «Довгострокові біологічні активи», 17 «Відстрочені податкові активи», 18 «Довгострокова дебіторська заборгованість та інші необоротні активи», 19 «Гудвіл» [2].

Аудит необоротних активів – це частина перевірки фінансово-господарської діяльності організації. Зазвичай на більшості вітчизняних підприємствах переважну частину необоротних активів складають основні засоби. Мета аудиту необоротних активів - це висловлення незалежної думки аудитора про достовірність, повноту, законність та правильність відображення в обліку необоротних активів, а також дотримання підприємством вимог чинного законодавства та НП(С)БО. Існує такі три етапи проведення аудиту необоротних активів [3]:

- 1) аудит основних засобів;
- 2) аудит нематеріальних активів;
- 3) аудит капітальних інвестицій та інших активів.

Для проведення аудиту попередньо розробляються загальний план та програма, згідно з якими аудитор проводить перевірку на підприємстві, документуючи отримані результати в робочих документах.

Задля пришвидшення роботи і зменшення помилок під час обліку необоротних активів ці процеси було автоматизовано.

Комплекс задач «Автоматизація обліку необоротних активів» забезпечує автоматизоване формування господарських операцій з обліку наявності, зносу,

руху, а також переоцінки інвентарних об'єктів необоротних активів підприємства; автоматизовано ведеться облік використання основних засобів. Етапи проведення обробки інформації [4]:

1) фіксування вхідної інформації, а саме, даних про здійснені господарські операції;

2) реєстрація у системі бухгалтерського обліку: спочатку в аналітичному, а відтак – у синтетичному обліках та обробка;

3) формування вихідної інформації.

Фіксування господарських операцій здійснюють за допомогою різних форм вхідної інформації, носіями якої є: масиви нормативно-довідкової інформації, оперативна інформації та первинні документи.

Реєстрація господарських операцій може здійснюватися одним з таких способів: введення даних з клавіатури вручну; проведення створеної раніше електронної копії документа; зчитування інформації з інших технічних пристроїв.

Такі дії приводять до реєстрації господарської операції у базових елементах синтетичного і аналітичного обліків. Таким чином, формуються три реєстри: реєстр первинних документів; інвентарна картотека необоротних активів; журнал господарських операцій з бухгалтерськими проведеннями.

У результаті роботи підсистеми «Автоматизація обліку необоротних активів» формується ряд звітів, що поділяються на два інформаційні потоки - це управлінська і фінансова звітність.

В результаті вирішення задач автоматизованого обліку необоротних активів можуть бути сформовані наступні аналітичні звіти: відомість зносу, зведений звіт зносу, відомість наявності та руху основних засобів, відомість переоцінки основних засобів, відомість обліку витрат на ремонт та ін.[5].

Фінансова звітність формується за даними синтетичного обліку. Законодавство регламентує її зміст, форму і спосіб розрахунку показників. Дані про наявність, рух і амортизацію основних засобів надаються в різних варіантах і з різною деталізацією майже в усіх формах фінансової звітності: Звіті про фінансовий стан, Звіті про фінансові результати, Звіті про рух грошових коштів, Примітках до річної фінансової звітності.

Отже, необоротні активи підприємства - це матеріальні та нематеріальні цінності, без яких діяльність підприємства є неможливою. Вони забезпечують спроможність підприємства провадити свою господарську діяльність. Кваліфікований облік та аудит необхідні для здатності підприємства отримувати фінансові результати, які будуть його задовольняти, а також для підвищення конкурентоспроможності на ринку. Процес обліку необоротних активів є триваломістким, отже його автоматизація призведе до пришвидшення і не менш важливо – полегшення виконання цієї задачі. Робота у підсистемі

«Автоматизація обліку необоротних активів» є не важкою, дуже зручно, що всі процеси є взаємозв'язаними, що дозволяє при створенні однієї операції формувати інші бази даних. У результаті роботи підсистеми «Автоматизація обліку необоротних активів» формується управлінська і фінансова звітність.

Список використаних джерел:

1. Андросова О., Калугіна К. *Методика аудиту основних засобів і нематеріальних активів та її вплив на якість аудита*. Вісник Хмельницького національного університету. 2011. № 3. Т. 3. С. 250–255.

2. *План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій, затверджений наказом Міністерства фінансів України від 30.11.1999 р. №291.*

3. *Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 7 «Основні засоби», затверджене наказом Міністерства фінансів України від 27.04.2000 р. № 92.*

4. Романюк О. *Етапи проведення аудиту необоротних активів. Розвиток соціально-економічних систем в геоeкономічному просторі: теорія, методологія, організація обліку та оподаткування : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (Тернопіль, 11–12 травня 2017 р.). Тернопіль : ТНТУ ім. І. Пулюя, 2017. С. 135–136.*

5. Федорова Г.В. *Информационные технологии бухгалтерского учета, анализа и аудита: Учеб. пособие. 2-е изд. Москва: Изд-во Омега-Л, 2006. 304 с.*

УДК 657

Смірнова Зоя Андріївна,
магістр, науковий керівник: Іванова Т.М. к.е.н., доцент КНУБА

ОСОБЛИВОСТІ ПОДАННЯ ЗВІТНОСТІ ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ ДО РЕЄСТРУ POLITDATA

Сучасне громадянське суспільство не може існувати без неприбуткових організацій, які забезпечують участь широких кіл громадськості в процесі розвитку. Вони виконують функції посередника між державою і різними соціальними групами, захищаючи їхні права й інтереси; запобігають монополізації державою політичної, економічної та інших сфер життя суспільства, забезпечуючи громадський контроль за діяльністю держави і її структур. Не маючи за мету одержання прибутку, вони перерозподіляють ресурси, які є, і створюють додаткові фінансові, матеріальні, інтелектуальні та інші, спрямовані на задоволення приватних і суспільних інтересів. Завдяки їм

громадськість також презентує державі власний погляд на різні проблеми – соціальні, культурні, економічні тощо.

Одним із критеріїв віднесення до неприбуткової організації є заборона установчими документами розподілу отриманих доходів (прибутків) або їх частини серед засновників (учасників), членів такої організації, працівників (крім оплати їхньої праці, нарахування єдиного соціального внеску), членів органів управління та інших пов'язаних з ними осіб [1]. Обов'язковою умовою для цих організацій є використання своїх доходів виключно для фінансування видатків на утримання такої організації, реалізації мети (цілей, завдань) та напрямів діяльності, визначених її установчими документами [1].

Партія, як і будь-яка неприбуткова організація, не може здійснювати свою діяльність без фінансових ресурсів, і питання їх походження дуже важливе для політичної ефективності партії, як інституту демократичного суспільства [2].

Основними принципами фінансування політичних партій є наступні: рівноправність; прозорість фінансування; багатоманітність джерел фінансування та обґрунтованість балансу між державним і приватним фінансуванням; справедливість розподілу між партіями державної допомоги; обмеження приватного фінансування за характером і розміром; нагляд з боку незалежних ревізійних органів за звітністю політичних партій тощо [4, с. 3].

В Україні звітність політичних партій регулюється Законом України «Про політичні партії в Україні», який визначає, що серед інших звітів політична партія щоквартально, не пізніше ніж на сороковий день після закінчення звітного кварталу, зобов'язана подати до Національного агентства з питань запобігання корупції звіт про майно, доходи, витрати і зобов'язання фінансового характеру (у тому числі її місцевих організацій, які у встановленому порядку набули статусу юридичної особи) шляхом його заповнення на офіційному веб-сайті Національного агентства з питань запобігання корупції [2].

Звіт політичної партії про майно, доходи, витрати і зобов'язання фінансового характеру обов'язково включає такі розділи: «Майно та нематеріальні активи»; «Внески та інші надходження»; «Платежі та інші витрати»; «Зобов'язання фінансового характеру» [2].

Але якщо з 2016 року така звітність подавалась в паперовому вигляді, а також електронному вигляді:

-звіт у паперовій формі повинен бути пронумерований, прошитий та містити на останній сторінці напис «Усього пронумеровано, прошито, скріплено печаткою та підписом аркушів», найменування посади керівника (уповноваженої особи політичної партії), його (її) прізвище, ініціали та підпис, відбиток печатки;

- в електронному вигляді Звіт подається на електронних носіях інформації (CDR- дисках, з'ємних носіях інформації тощо) та передбачає наявність Звіту у форматі MSExcel і сканованої копії Звіту у форматі PDF (сканування проводиться з роздільною здатністю не менше 300 dpi та не більше 600 dpi і зберігається у форматі PDF (*.pdf), у якій повинні бути закриті відомості про фізичну особу, що належать до інформації з обмеженим доступом, крім відомостей, що підлягають обов'язковому оприлюдненню (прізвище, ім'я, по батькові та місце проживання фізичної особи (місто, селище міського типу, село, без зазначення адреси проживання)). Звіт в електронному вигляді повинен відповідати Звіту зі всіма додатками, наданим в паперовому вигляді [3]; то з 16 липня 2020 року у дослідному (тестовому) режимі розпочав роботу електронний реєстр звітності політичних партій POLITDATA.

Як можна дізнатись з сайту Національного агентства з питань запобігання корупції, POLITDATA – електронний реєстр звітності політичних партій, який спрощує процес звітування. Водночас громадськість і медіа отримують зручний доступ до інформації про фінансову діяльність політичних партій.

Із запуском Реєстру стане легше заповнювати дані, не потрібно пересилати велику кількість паперу, а поля Реєстру автоматично оновлюються відповідно до змін законодавства.

Реєстр POLITDATA – це портал, розроблений Національним агентством з питань запобігання корупції, на якому містяться фінансові дані політичних партій, що функціонують в Україні.

Цей реєстр створений, щоб спростити процес подання звітності для політичних партій, а також забезпечити кращий доступ до цієї інформації для громадян. Його розробка передбачена Законом України «Про політичні партії».

Переваги Реєстру для політичних партій:

-Простий доступ та користування. Кваліфікований електронний підпис (КЕП) для керівника та підтвердження його статусу від НАЗК – ось і все, що має отримати партія, аби почати подавати звітність до Реєстру. Заповнення звіту у Реєстрі розподілено на 10 чітких та зрозумілих кроків. А для тих, хто користується порталом уперше, НАЗК розробило короткі інструкції з користування.

-Не потрібно витратити кошти на друк та поштові витрати. До появи Реєстру партії подавали звіти до НАЗК у паперовій формі та на електронному носії. При цьому, роздруковані звіти найбільших партій лише за один квартал займали цілі коробки та важили десятки кілограмів. Аби надіслати такий звіт поштою, партія мала витратити додаткові кошти та час своїх співробітників.

- Усі персональні дані внескодавців знеособлюються у публічній частині реєстру автоматично. Вся особиста інформація про осіб, які фінансують

діяльність політичних партій, прихована.

Переваги реєстру для громадян:

-Звіти партій – як на долоні. Раніше НАЗК могло публікувати лише відскановані звіти політичних партій. Щоб знайти необхідну інформацію у цих документах, необхідно було витрати багато зусиль та часу. Тепер завдяки Реєстру кожен необхідну цифру у звіті партії можна відшукати легко і швидко.

-Відкриті дані. Наразі доступні базові дані про функціонування Реєстру. Ми продовжуємо працювати над модулем, який дозволить громадянам краще зрозуміти, за які кошти партії організовують свою роботу.

-Прозоріші партії - ефективніші політичні процеси. Відкриті дані дозволять відслідковувати, хто фінансує українські політичні партії та аналізувати, які приватні інтереси можуть мати їхні внескодавці. Це дозволить громадянам бути більш поінформованими під час парламентських та місцевих виборів.

Список використаних джерел:

1. Податковий кодекс України від 28 березня 2021 р. [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/2755-17#top>

2. Про політичні партії: Закон України від 16 червня 1992 р. [Електронний ресурс]. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2460-12>

3. Про затвердження Положення про порядок подання Звіту політичної партії про майно, доходи, витрати і зобов'язання фінансового характеру: Рішення Національного агентства з питань запобігання корупції №2 від 28 липня 2016 р. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/RE29315>

4. Джуган В.В. Конституційно-правові засади фінансування політичних партій в Україні та країнах ЄС: порівняльний аналіз : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.02. Ужгород, 2017. 230 с.

УДК 336.221

Шуляренко Єлізавета Павлівна,
студентка, науковий керівник: **Омельяненко О.П.** к.е.н., доцент КНУБА

ОБЛІК ТА АУДИТ ВИРОБНИЧОЇ СОБІВАРТОСТІ ПРОДУКЦІЇ, РОБІТ, ПОСЛУГ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Формування собівартості послуг завжди є актуальним, адже будь-яка послуга має свою собівартість незалежно від того, чи є основною діяльністю підприємства надання послуг (консалтингові компанії, ІТ-компанії, медійні компанії), чи надання послуг є супутнім основному виду діяльності (операційна

оренда, компенсація вартості комунальних послуг). Неформування собівартості в будь-якому випадку спотворює структуру витрат підприємства і призводить до неправильної їх класифікації.

Мета – дослідити методику обліку та аудиту виробничої собівартості продукції, робіт, послуг на підприємстві.

Поняття «собівартості» означає грошове вираження витрат на виробництво та реалізацію продукції (виконання робіт, надання послуг). Це комплексний економічний показник, який об'єднує витрати праці (обладнання) та витрати на спожиті засоби виробництва, й витрати живої праці та витрати на заробітну плату працівників підприємства. Собівартість слугує базою ціни товару (послуги) і її нижньою межею для виробника. Склад статей витрат, що включаються до собівартості реалізованої продукції (послуг), чітко визначений НП(С)БО 16, є виключеним та в бухгалтерському обліку складається з таких частин:

- Виробнича собівартість продукції, реалізованої у звітному періоді;
- Нерозподілені постійні загальновиробничі витрати;
- Наднормовані виробничі витрати.

Виробнича собівартість продукції включає: прямі матеріальні витрати; прямі витрати на оплату праці; інші прямі витрати і розподілені загальновиробничі витрати.

Собівартість реалізованої продукції розраховується як виробнича собівартість збільшена на суми нерозподілених постійних загальновиробничих витрат та наднормативних виробничих витрат.

Собівартість продукції за прямими витратами включає: прямі матеріальні витрати; прямі витрати на оплату праці; амортизацію виробничих основних засобів та нематеріальних активів, безпосередньо пов'язаних з виробництвом продукції, виконанням робіт, наданням послуг; вартість придбаних послуг прямо пов'язаних з виробництвом продукції (товарів), виконанням робіт, наданням послуг; інші прямі витрати, у тому числі витрати з придбання енергії (включаючи реактивну). В табл. 1 наведено порівняльний склад витрат реалізованої продукції у фінансовому та податковому обліку.

Процес виробництва є сукупністю операцій з виготовлення продукції та одним з основних процесів господарської діяльності. У процесі виробництва використовуються природні ресурси, сировина, матеріали, паливо, енергія, трудові ресурси, основні засоби, здійснюються інші витрати.

Методи розрахунку собівартості реалізованої продукції за НП(С)БО 16
"Витрати" та Податковим кодексом України

Класичний, п. 11 НП(С)БО 16 "Витрати"	Новий альтернативний, п. 11.1 НП(С)БО 16 "Витрати", п.138.8 ПКУ(собівартість за прямими витратами)
1. Виробнича собівартість продукції (робіт, послуг):	прямі матеріальні витрати;
- прямі матеріальні витрати;	прямі витрати на оплату праці;
- прямі витрати на оплату праці;	амортизація виробничих основних засобів та нематеріальних активів, безпосередньо пов'язаних з виробництвом продукції, виконанням робіт, наданням послуг;
- інші прямі витрати;	вартість придбаних послуг прямо пов'язаних з виробництвом продукції (товарів), виконанням робіт, наданням послуг;
- змінні загальновиробничі витрати та постійні розподілені загальновиробничі витрати.	інші прямі витрати, у тому числі витрати з придбання енергії (включаючи реактивну)
2. Нерозподілені постійні загальновиробничі витрати.	
3. Наднормативні виробничі витрати.	

При відображенні продажу готової продукції в бухгалтерському обліку зазначаються дві її оцінки: оцінка, що прийнята підприємством згідно з обліковою політикою – первісна вартісна (за дебетом рахунку 901 «Собівартість реалізації готової продукції») та оцінка, що визначається за домовленістю сторін (за кредитом рахунку 701 «Дохід від реалізації готової продукції»).

В управлінні виробництвом та оцінці діяльності центрів відповідальності виникає необхідність класифікації собівартості за етапами формування витрат згідно з методологією бухгалтерського, податкового законодавства і галузевих Методичних рекомендацій. Собівартість продукту або витрати на продукт – це віднесення витрат, яке підтримує чітко визначену управлінську мету. "Собівартість продукту" залежить від того, яка управлінська мета обслуговується.

Продукція (роботи, послуги) в бухгалтерському обліку до моменту реалізації враховуються у складі активів підприємства по фактичній виробничій собівартості.

В даній роботі висвітлено підходи, щодо методів, видів собівартості за етапами формування витрат та їх складова.

Досить важливим методологічним питанням є ідентичність складу прямих матеріальних витрат, прямих витрат на оплату праці, інших прямих витрат у бухгалтерському та податковому обліку. Потребують подальших досліджень щодо уточнення складу та розкриття економічної сутності загальновиробничі витрати, адміністративні витрат, витрати на збут та інші операційні витрати.

Список використаних джерел:

1. Вороня Н., Чернишова Н., Свіріденко А. Об'єкти обліку витрат та об'єкти калькулювання. Податки та бухгалтерський облік. 2016. №32.

2. Бородкін О.С. Про формування і облік собівартості продукції за ринкових умов. Бухгалтерський облік і аудит. 2012. № 3. С.32 – 41.

3. Податковий кодекс України [Електронний ресурс]. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2755-17?nreg=2755-17&find>

4. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 9 “Запаси”, затверджене наказом Міністерства фінансів України від 20.10.1999 р. № 246.

5. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 16 „Витрати” : [Електронний ресурс]. URL: <http://www.nbu.gov.ua>.

6. Товстоп'ят Ю., Чернишова Н. Об'єкти обліку витрат і калькулювання собівартості. Податковий кодекс. 2014. № 22 (Листопад). [Електронний ресурс]. URL: <https://i.factor.ua/ukr/journals/nk/2014/november/issue22/article-3439.html>

Наукове видання

ПРОБЛЕМИ ГЕНЕЗИСУ ЕКОНОМІКИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНО-ІННОВАЦІЙНОГО КАПІТАЛУ

**Матеріали доповідей
II Міжнародної науково-практичної конференції**

Комп'ютерне верстання *Т.І. Кукарєвої*

Підписано до друку 14.12.2021. Формат 60 × 84 ^{1/16}

Ум. друк. арк. 9,76. Обл.-вид. арк. 10,5.

Тираж 25 прим. Вид. № 13/IV-21. Зам. № 25/1-21.

Видавець і виготовлювач

Київський національний університет будівництва і архітектури

Повітрофлотський проспект, 31, Київ, Україна, 03037

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру суб'єктів
видавничої справи ДК № 808 від 13.02.2002 р.

